İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE YAZILI BASINDA PLATON DİYALEKTİĞİ METODUNUN KULLANIMI: "12 EYLÜL 2010 REFERANDUMU ÖNCESİ HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİ'NİN KÖŞE YAZILARI"

Elif ORDUKAYA

2501081011

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Vedat DEMİR

2012, İstanbul

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Elif ORDUKAYA** Numarası : **2501081011**

Anabilim/Bilim Dalı : **Gazetecilik** Tez Savunma Tarihi: **23.07.2012**

Danışman : **Doç.Dr.Vedat DEMİR** Tez Savunma Saati : **14.00'da**

Tez Başlığı :**'Türkiye'de Yazılı Basında Platon Diyalektiği Metodunun Kullanımı: 12 Eylül 2010 Referandumu Öncesi Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nin Köşe Yazıları'.**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Aslı YAPAR GÖNENÇ		kabulü
2-Prof.Dr.Arzu KİHTİR		Kabül
3-Doç.Dr.Vedat DEMİR		Kabul
4-Doç.Dr.Pınar ERASLAN YAYINOĞLU		Kabul
5-Yrd.Doç.Dr.Abdullah ÖZKAN		kabul

ÖZ

TÜRKİYE'DE YAZILI BASINDA PLATON DİYALEKTİĞİ METODUNUN KULLANIMI:

"12 EYLÜL 2010 REFERANDUMU ÖNCESİ HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİNİN KÖŞE YAZILARI"

ELİF ORDUKAYA

Günümüzde iletilmek istenen mesajlar medya aracılığıyla zihinlere yerleştirilebilmektedir. Köşe yazarlarının kitleler üzerinde kurduğu yönlendirme büyük bir öneme sahiptir. Çünkü medyanın gücüne, bünyesinde barındırdığı etkili isimler ile yön verilmektedir. Bu yönlendirmede köşe yazılarının içerikleri kadar kullanılan yöntem ve üslup da önem taşımaktadır.

Birinci el kaynak taraması ile yapılan bu çalışmada 1 Ağustos 2010– 12 Eylül 2010 tarihleri arasında 12 Eylül 2010 Referandumunu konu alan Hürriyet'ten 7 Zaman'dan 7 olmak üzere toplam 14 köşe yazısı incelenmiştir. Çalışma, Hürriyet ve Zaman gazetelerindeki referandum içerikli yazılarda Platon diyalektiğinin unsurlarının kullanımı üzerinedir. Çalışmanın ilk bölümünde Antikçağ Yunan felsefesi ile Sokrates ve Platon'da diyalektik kavramına ve unsurlarına dair temel kavramlar irdelenmiştir. İkinci bölümde gazetecilikte kullanılan yazılı anlatım türleri ele alınmış, özellikle de haber ve yoruma daha detaylı yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışmaya konu olan gazetelerde yayınlanan referandum içerikli köşe yazıları metin incelemesine tabi tutularak yazılardaki Platon diyalektiğinin unsurlarının varlığına değinilmiştir. Sonuçta incelemeyi yapanın yorumlarıyla birlikte köşe yazarlarının kamuoyu oluşturmadaki çabası ve kullanılan üsluptaki Platon'un diyalektik unsurlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışma köşe yazarlarının kamuoyunun şekillenmesinde ve oy verme eğilimlerini etkilemede kullandıkları diyalektik unsurları bilimsel bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır. Bu çalışma daha kapsamlı araştırmalara kapı açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyalektik, Referandum, Köşe yazıları

ABSTRACT

USE OF PLATO'S DIALECTIC METHOD IN THE TURKISH PRESS

"COLUMNS FROM HÜRRİYET AND ZAMAN DAILY BEFORE 12 SEPTEMBER 2010 REFERENDUM"

ELİF ORDUKAYA

In today's world it is possible to inject messages desired to be communicated to minds through mass media. Columnists' power to induce masses has a particular importance in this sense. The power of mass media is managed through influential names that are employed within the industry. This power is produced not only through the content of the columns, but also through form and style.

This study is based on first hand material. Overall 14 articles related with the referendum of September 12 [2010] published between August 1, 2010 and September 12, 2010 have been studied (7 from Hürriyet and 7 from Zaman). The study concentrates on use of Platonic dialectical elements within Zaman and Hürriyet dailies' articles related to the referendum. The first chapter discusses the basic concepts developed in the Greek Antiquity and in the writings of Socrates and Plato about dialectics. The second chapter deals with forms of written expressions in journalism with particular stress on news and commentaries.

In the third chapter, columns dealing with the referendum are subjected to text analysis looking for elements of Plato's dialectics. The conclusion chapter deals with the observations of the current writer and the rather dense use of Platonic dialectical elements in the Turkish columnists efforts to create and manage public opinion.

This study aims to discuss the dialectical elements used by columnists to shape public opinion and influence voting behaviors in a scientific manner. It also aims to open a door towards more comprehensive research on the topic.

Keywords: Dialectics, referendum, columns

Önsöz

Köşe yazıları gündemi yönlendirmede ve kamuoyu oluşturmada etkin rol oynayan yazılı basının vazgeçilmez öğelerinden biridir. Köşe yazarlarının okurun düşünce dünyasını şekillendirmede kullandığı üslup ve yöntem onları bilirkişi konumunda göstermektedir. Çalışmanın köşe yazarlarının yazılarında Platon diyalektiğinin unsurlarını sıklıkla kullandığını gösteren yararlı bir kaynak olmasını diliyorum.

Çalışmamı planlama ve oluşturma sürecinde bana rehberlik eden ve hiçbir yardımı esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Vedat Demir'e teşekkür etmeyi borç bilirim. Tez yazım sürecinde değerli bilgilerini paylaşan Prof. Dr. Arzu Kihtir'e, tez çalışmam boyunca bana destek olan dostlarıma ve özellikle de aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
a.e	: Aynı eser
a.g.e	: Adı geçen eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BK	: Basın Konseyi
Çev.	: Çevirmen
KİA	: Kitle İletişim Araçları
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tv	: Televizyon
v.b	: Ve benzeri
v.s	: Vesaire
Yay.	: Yayınları
Yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

İletişim kuran, kurduğu iletişimi değiştirip dönüştüren bir yapıya sahip olan insan, iletişim sürecinde olayları yeniden anlamlandırarak aktarmaktadır. Günlük yaşantımız içerisinde çevremizdeki nesneler ve olaylarla ilgili bilgi bombardımanına maruz kalmaktayız. Bu bombardımanın en büyük araçları şüphesiz kitle iletişim araçları diğer bir adla medyadır. İletişim kuran bireyler gibi iletişim kuran kitlelerin de, etkileşimde belli faktörlerce şekillendiklerini ve yine medya üzerinden faaliyete geçtiklerini söyleyebiliriz. Kitle iletişim araçları, sadece bireyin içinde yaşadığı toplumu anlayabilmesi, dış dünyaya karşı olan merakının ve haber alma ihtiyacının giderilmesini sağlamak değil ülkelerin tarihi süreçlerinde de toplumların yönlendirilmesinde ciddi rol oynamaktadır. Dinamik bir yapıya sahip olan kitle iletişim araçları, toplum tarafından şekillenirken, aynı zaman da toplumu şekillendirmektedir.

Asıl görevi halkı bilgilendirmek olan büyük bir gücü elinde bulunduran sosyal aktör medya, gündemi tekelinde tutma rolünü üstlenmiş olması tartışılabilir. Bunun temel aracı, görsel ve işitsel öğeleri hızlı bir yayılımla kitlelere iletebilmeleridir. Yani medya organları, sahip oldukları ideolojinin, hızlı bir şekilde kitlelere ulaşmasında önemli bir silah konumundadır.

Kitle iletişim araçları arasında önemli bir paya sahip olan gazeteler ülkenin toplumsal yapısı içinde yer alan haberleşme sisteminin uzmanlaşmış bölümlerinden birini oluşturur. Gazetenin, bir toplumsal kurum olarak ortaya çıkışından basılması dağıtılması sürecine kadar belli bir işlevi olduğu, başka deyişle toplumsal bir görevinin bulunduğu bilinmektedir. Bir haber malzemesi sayılan bilgilerin toplanması, yazılması, düzenlenmesi ve dağıtılmasını içeren bir işlem[1] olarak

---

[1] Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 1994. s.10.

tanımlanan gazeteciliğin belirli değerleri dayatarak veya olumsuzlayarak toplumda yeni tutumların, alışkanlıkların yerleşmesine etkide bulunduğu gibi, siyasal karar alma mekanizmasına olan etkisiyle devletin, siyasetin bir parçası olduğu ve bu açıdan demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından sayıldığı ileri sürülmektedir. Demokraside düşünce-ifade özgürlüğü kavramının temel öncüllerinden biri fikir ve düşünceleri sansüre ve kısıtlamaya tabi tutmadan ifade edebilmektir. Bu hakkın en önemli aracı ise çoğulcu ve bağımsız bir medyadır.

Gazete ayrıca önemli ve ciddi bir bilgi kaynağı şeklinde nitelendirilmekte ve kamu işleri hakkında bilgi ve yorum vermektedir. Okuyucular için olayların tam bir bilgisini değil haberler hakkında başyazıları ve köşe yazarlarının yorumlar da önemli bulunup, okuyucuların düşünceleri için bunları birer kaynak sayılmaktadır. Bu tip yaklaşıma ilave olarak eğitici rolü ile faydası ön plana çıkarılmakta ve gazetenin halka bir şeyler öğreterek ve ona doğru yolu göstermek gibi bir öneminin yanında siyasî ve ideolojik bir görevinin de bulunduğu söylenmektedir.

Köşe yazılarının amacı, siyasî, kültürel, ekonomik, toplumsal vb. konuları çok defa eleştirel bir bakış açısıyla anlatarak kamuoyunu yönlendirmektir. Okuyucuyu kendine çeken bir üslup içine, onların ihtiyaçlarını anlayarak okurla konuşma yapar nitelikte yazı yazmak bir köşe yazarının sırlarındandır. Köşe yazarlarının her birinin kendine has bir üslubu ve kendi fikirlerini okuruna kabul ettirmek için kullandıkları yöntemler bulunmaktadır.

Günümüzde, demokratik hayatın çok önemli unsurları olan, bilgilendirme ve iletişim kavramları konusunda, medyanın, topluma karşı ahlâkî sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar da, şahsî tavırları, demokratik hayatın ve toplum bilincinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Gazetecilik mesleği hak, yükümlülük, özgürlük ve sorumluluk gibi birçok kavramı içinde barındırır. Gazeteciliğin temel ahlâkî prensiplerinden biri de; haber ile yorum arasındaki bâriz farkın çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir.

Daima akıl ve tartışmanın ön planda olduğu diyalektik muhakeme, tartışma sanatı; aklı doğru, tutarlı ve yöntemli bir biçimde kullanma, söyleşmeyi doğru bir şekilde yürütme yöntemi; herhangi bir konuda doğruya ya da doğrulara (hakikate ya da

bilgiye) ulaşmak için karşıtlıklardan geçip bunları aşarak akıl yürütme biçimi olarak da tanımlanabilir. Her şeyden önce diyalektik, bir tez ya da görüşü, mantıkî sonuçlarını incelemek yoluyla çürütme anlamına gelmektedir.[2] Diyalektikte karşıdakinin savını çürütmekteki amaç, doğru bilgiye erişebilmesini, araştırma yoluna girmesini sağlamaktır. Sokratesçi ve Platoncu diyalektik doğruyu, gerçeğin bilgisini amaçlamaktadır.

Osmanlıcada da, münazara, cedel, muhadara, fennî münazara, münazara-i sırfa, ilm-i cedel, tarik-i nazar, ilm-i kelam, ilm-i tasavvurat, istihale-i fikir, ilm-i adap, usul ve adap, kelam, nazar, hadis, mantık, tasnif, tertip sözcüklerinin ortaya koyduğu anlamların karşılığıdır.

Diyalektik, söz sanatı ile birlikte tartışma sanatı olarak da anlaşılabilir. Bu nedenle gösterme ve çürütme sanatlarını da içerir. Diyalektikçi, bilgisini sistemli bir şekilde düzenlemeyi ve özellikle görüşlerine mantıkî bir temel koymayı bilir, ama her şeyden önce başkalarının sözlerindeki doğruları ve yanlışları ayırabilme, başkalarının tezlerindeki zayıf noktayı ve karşısındakini susturabilecek kesin kanıtı ortaya koyabilme ustalığıyla ayrılır. Böylece dolaylı bir kanıtlama yöntemi anlamına da gelir. Karşıdakiyle tartışan diyalektikçi çelişme ilkesine dayanır. Karşındakinin görüşünü çürütmek demek, tezinin apaçık olgularla ya da bir başka teziyle çeliştiğini göstermek demektir. Çelişen önermeler ayrı ayrı doğru olamayacağına göre karşıdaki yanıldığını kabul ederek pes eder.

Diyalektiği düzenli ve sistematik bir şekilde yöntem haline getirip, temellendirerek tarih boyunca aktarımını sağlayan Yunan filozofları olmuştur. Zenon, Herakleitos gibi bazı filozoflar kullandıkları bu yöntemi "diyalektik" olarak adlandırmasalar da meydana getirdikleri, geliştirdikleri yöntem günümüze kadar ulaşmıştır.

Başlangıcından itibaren günümüze kadar biriken felsefe tarihinin, Platon'un metinlerine düşülen dip notlardan ibaret olduğu söylenir. Felsefesinin temel yöntemini diyalektik terimiyle tanımlayan düşünür Platon olduğuna göre bu bağlamda filozofun metinleriyle hemhal olan her düşünür, diyalektik üzerinde bir

[2] Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Ekin Yayınları, 1996, s.148.

şekilde düşünmüş, onu irdelemiş, yorumlar geliştirmiştir denilebilir. Bu sebepten dolayıdır ki diyalektiği tek bir tanımın çatısı altında toplamak mümkün değildir.

Platon diyalektik kelimesini Yunancada ilk taşıdığı anlamda kullanmakta ve bu kelimeyi söylerken bir tartışmayı bilimsel biçimde yönetme sanatını, soru ve cevap aracılığıyla bilgiye ulaşma yöntemini öncelemektedir. Bu yol duyu dünyasındaki fenomenlerden başlayıp gerçek varlığa, idelere ulaşmaktadır. Platon'a göre bilginin aşağı derecesi duyunun nesneleri ile ilgilidir. Ama değişken özellikleri nedeniyle bu nesnelerden bilimsel bilgiler elde etmek mümkün değildir. Onlar bize ancak kanaat dediğimiz şeyi sağlayabilir. Devlet diyalogunda eksiksiz bilginin iki derecesi olduğundan bahseder Platon. Fakat her iki derecenin de ortak yanı bu bilginin duyu üstü ve düşünce konusu olan nesnelerle irtibatlı oluşudur. Birinci yöntem olağan bilimlerin yaklaşımıdır; varsayımlar üzerine kurulan çözümlemeleri, bilgileri içerir. Bilimler söz konusu varsayımlar hakkında "ne kendilerine, ne de başkalarına hesap vermeyi gerekli bulurlar." Bu çeşit bilginin aşağı derecesi matematik, yüksek derecesi ise nesnesi öncesiz-sonrasız, hiç değişmeyen ideler olan gerçek bilgidir. Bu diyalektik bilgidir. Diyalektiğin işi, duyulur dünyadaki çokluğu genel bir tanım, genel bir kavram altında toplamak, bir'e ulaşmaktır.

Diyalektiğin bu tanımlamalarından ve bahsi geçen köşe yazılarının fonksiyonları ele alındığında köşe yazarlarının karşımıza birer diyalektikçi olarak çıktıklarını söyleyebiliriz.

Bu tezin amacı yazılı basın kapsamında önemli bir yere sahip köşe yazarlarının Türkiye gündeminde kamuoyu oluşturmada oynadığı rolü ele almak; anayasanın bazı maddelerinin değişikliğinin oylandığı 12 Eylül 2010 Referandumu öncesi yayınlanan köşe yazılarında halkın tercihinde yönlendirmede Platon diyalektiğinin unsurlarının bilinçli olmadan kullanıldığını böylece ikna gücünün artırılmaya çalışıldığını gözlemlemektir.

Çalışmanın en önemli çerçevesi seçilen köşe yazarlarının okurun kullanacağı oy tercihini yönlendirmek için referandumla ilgili taraf oldukları düşünce ve tercihlerini ifade ettikleri yazılarında Platon diyalektiğinin unsurlarını bilerek veya bilmeyerek de olsa sıklıkla kullandıklarıdır.

Çalışmamın birinci bölümünde diyalektik kavramının tanımları ve sözlük anlamları teorik çerçevede ele alınacaktır. Diyalektik kavramın tarihi süreci incelenirken Platon ve Sokrates'e kadar olan Antikçağ filozoflarının kavramı nasıl kullandığı ve anlamlandırdığı kronolojik olarak sıralanacaktır. Sadece belli başlı bazı filozoflardan bahsedilişi dönemin diğer düşünürlerinin diyalektik kavramıyla ilgilerinin olmayışından kaynaklanmaktadır. Tezin ana ayaklarından olan Platon ve ona hocalık eden Sokrates'in diyalektiği ise diğer filozoflara nazaran daha detaylı işlenecektir. Birinci bölüm Platon diyalektiğinin unsurlarının incelenmesiyle son bulacaktır.

İkinci bölümde iletişim, kitle iletişim, medya, yazılı basın kavramları ele alınacaktır. Bu bölümde gazetenin toplumdaki işlevi irdelenerek yazılı basında yer alan haber ve anlatım türleri de alt başlıklar halinde verilecektir. Birbiriyle sıkça karıştırılan bazı anlatım türleri arasındaki farklar da bu bölümde yer alacaktır. Temel gazetecilik türlerinden haber ve yorum ise diğerlerinden daha detaylı bir şekilde incelenecektir. Haberin tanımı, tarihi süreci, hazırlanma aşaması ve haber çeşitlerine açıklayıcı bir yer verilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın temel unsurlarından biri olan köşe yazıları ise bu bölümde yer alan yorum başlığı altında detaylandırılacaktır. Basın meslek ilkeleri içinde farklı şekillerde yer alan haber ve yorum ayrımı ilkesi de maddeleriyle birlikte verilecektir. Haber alma özgürlüğü ve bunun karşılığında haber, düşünce ve bilgileri yorumlama ve eleştirme hakkına da bu bölümde birer başlık halinde yer verilecektir.

Üçüncü ve son bölüm ise, tezin asıl çalışma kısmını teşkil etmektedir. Tezin temelini oluşturan 12 Eylül Referandumu öncesindeki bir buçuk aylık süreçte yayınlanan 14 köşe yazısının Platon diyalektiğinin unsurları bağlamında tek tek incelemeleri çalışmamda yer alacaktır. Köşe yazılarının bütünü verilerek yazı aralarında metin yorumlarına yer verilecektir. Metin incelemesi ile Platon diyalektiğinin unsurlarının köşe yazarlarının üsluplarında nasıl yer aldığı ve bu unsurların okuru yönlendirmede ve ikna etmede nasıl rol oynadığı yorumlanacaktır.

Sonuç kısmında ise bu çalışmanın genel değerlendirmesi ve varılan sonuçlar yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: DİYALEKTİK KAVRAMI VE PLATON DİYALEKTİĞİ

1.1. Diyalektik Kavramına Genel Bir Bakış

“Diyalektik” kavramı Türk Dil Kurumu tarafından, “Gerçekliği ve onun çelişmelerini incelemeye yarayan ve bu çelişmeleri aşmayı sağlayan yolları aramayı öngören akıl yürütme yöntemi”[3] olarak açıklanır.

Diyalektik sözcüğü kökeninde Yunancadaki logos sözcüğüne dayanır. Logosun başlıca iki anlamı ‘söz’ yada ‘konuşma’ ve ‘akıl’dır. Dia öntakısı burada da bir karşılıklılık fikrini, bir alışveriş fikrini ortaya koyar: dialegein, söz ya da düşünce alışverişinde bulunmak, karşılıklı konuşmak ya da tartışmaktır. Dialektikos sıfatı, tartışmayı, özelliklede karşılıklı konuşma yoluyla tartışmayı ilgilendiren şeyi belirler. Tartışma sanatı anlamındaki diyalektik buradan gelir.[4] Platon, bu sözcüğü, soru cevapla söyleşerek *logos* boyunca ilerleme anlamında kullanır. Dolayısıyla *"dıalogos"* sözcüğü, bölünme, ayrılma, karşı karşıya gelip çatışma anlamlarını da taşır.[5] Platon'da diyalektik, soru cevapla idealara kadar ilerleme yöntemidir. Platon’un Kratylos kitabında Sokrates, diyalogunu devam ettirdiği kişiye, "soru sormayı ve cevaplamayı bilene dialektikacı adından başka bir ad verir misin?" diye sorar.[6] Burada bazı çevirilerde diyalektik yerine eyitişim kavramı da kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi Platon, logos sözcüğünün çok anlamlılığını kısıtlayarak, belâgatle (retorik) felsefe arasında bir ayırıma gider. Gerçek logos'u felsefeye, yani uslu, akıllı, us, akıl içeren söze yaklaştırır.[7]

Başlangıcından itibaren günümüze kadar biriken felsefe tarihinin, Platon’un metinlerine düşülen dip notlardan ibaret olduğu söylenir.[8] Felsefesinin temel yöntemini diyalektik terimiyle tanımlayan düşünür Platon olduğuna göre bu

[3] **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s.605.
[4] Paul Foulquié, **Diyalektik,** Çeviren: Afşar Timuçin, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1975, s.7.
[5] Ragıp Ege, “Diyalektik”, (Çevrimiçi) http://turcologie.u-strasbg.fr/dets/images/travaux/diyalektik.pdf zt: 01.06.2012
[6] Platon, **Kratylos**, 390c, Çev. Teoman Aktürel, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010
[7] Ege, **a.g.e.,** s.1.
[8] Ahmet Arslan, **İlkçağ Felsefe Tarihi 2,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.198.

bağlamda filozofun metinleriyle hemhal olan her düşünür, diyalektik üzerinde bir şekilde düşünmüş, onu irdelemiş, yorumlar geliştirmiştir denilebilir. Bu sebepten dolayıdır ki diyalektiği tek bir tanımın çatısı altında toplamak mümkün değildir.

Kökeni bahsedilen şekilde belirlenen diyalektik, söz sanatından ile birlikte tartışma sanatı olarak da anlaşılabilir. Bu nedenle gösterme ve çürütme sanatlarını da içerir. Diyalektikçi, bilgisini sistemli bir şekilde düzenlemeyi ve özellikle görüşlerine mantıkî bir temel koymayı bilir, ama her şeyden önce başkalarının sözlerindeki doğruları ve yanlışları ayırabilme, başkalarının tezlerindeki zayıf noktayı ve karşısındakini susturabilecek kesin kanıtı ortaya koyabilme ustalığıyla ayrılır.[9] Böylece dolaylı bir kanıtlama yöntemi anlamına da gelir.[10] Karşıdakiyle tartışan diyalektikçi çelişme ilkesine dayanır. Karşındakinin görüşünü çürütmek demek, tezinin apaçık olgularla ya da bir başka teziyle çeliştiğini göstermek demektir. Çelişen önermeler ayrı ayrı doğru olamayacağına göre karşıdaki yanıldığını kabul ederek pes eder.[11]

Daima akıl ve tartışmanın ön planda olduğu diyalektik uslamlama, tartışma sanatı; aklı doğru, tutarlı ve yöntemli bir biçimde kullanma, söyleşmeyi doğru bir şekilde yürütme yöntemi; herhangi bir konuda doğruya ya da doğrulara (hakikate ya da bilgiye) ulaşmak için karşıtlıklardan geçip bunları aşarak akıl yürütme biçimi olarak da tanımlanabilir. Her şeyden önce diyalektik, bir tez ya da görüşü, mantıkî sonuçlarını incelemek yoluyla çürütme anlamına gelmektedir.[12] Diyalektikte karşıdakinin savını çürütmekteki amaç, doğru bilgiye erişebilmesini, araştırma yoluna girmesini sağlamaktır.[13] Yine diyalektik sofistik akıl yürütmeyi, cinsleri türlere bölmeyi ya da cinsleri türlerine ayırarak mantıkî bir biçimde analiz etme yöntemini gösterir. Diyalektiği en genel ve soyut fikirleri, tikel örnek ya da

---

[9] Foulquié, **a.g.e.,** s.7.
[10] Lokman Çilingir, **Pratik Aklın Doğal Diyalektiği,** Ankara, Elis Yayınları, 2005, s.13.
[11] Foulquié, **a.g.e.,** s.8.
[12] Cevizci, **a.g.e.,** s.148.
[13] Haldun Narmanlıoğlu, "Basının Diyalektiği (Karşıtların Savaşımında Basının Gerçekliği)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Erzurum, 2006, s.5

hipotezlerden hareket edip bu fikirlere götüren bir akıl yürütme süreciyle araştırma yöntemi[14] olarak da düşünebiliriz.

Herhangi bir konu üzerinde doğru düşünebilmek için, doğru bir düşünce bilimi yani doğru bir yöntem bulma bilimine ve mantığına bir tanıma göre diyalektik denir.[15] Bir başka tanımada ise diyalektik: "gerek dış dünyanın ve gerek insan düşüncesinin hareket kanunlarını bildiren bilimdir" (Friedrich Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu)[16] Bu tanıma göre diyalektik önce bir kanunlar bilimidir. Bu kanunlar ise iki alanda geçerlidir. Bir alan dış dünyadır; ötekisi iç dünyamız diye sayılan düşüncedir. Böylece, bir yanda düşünce öbür yanda varlık diye iki karşılıklı olay önümüze çıkıyor. Düşünce ile varlığın ilişkileri felsefenin öteden beri tartışılan temel konularıdır. [17] Böylece diyalektik her iki alanın içindeki en genel hareket kanunlarını bildirir.

Yenişehirlioğlu, diyalektik sözcüğünün dilimizdeki karşılığı olarak eyitişim sözcüğüyle de ifade edildiğinden bahseder. Yani doğrudan doğruya tartışmak eylemini gerçekleştiren soru cevap yöntemiyle sözlü alışverişte bulunmaktır.[18] Karşılıklı konuşmayı konuşma sanatını içeren bir anlamı vardır. Konuşma olgusu ve eylemindeki yöntem, anlama, çıkarsama, çözümleme, yargılama, sonuca ulaştırma, düşünceyi geliştirme ve değiştirme olarak anlaşılır. Ona göre düşünce tarihinin kendisi de bunun en güzel kanıtıdır.[19]

Osmanlıcada da, münazara, cedel, muhadara, fenni münazara, münazarai sırfa, ilmi cedel, tariki nazar, ilmi kelam, ilmi tasavvurat, istihalei fikir, ilmi adap, usul ve adap, kelam, nazar, hadis, mantık, tasnif, tertip sözcüklerinin ortaya koyduğu anlamların karşılığıdır.[20]

---

[14] Cevizci, **a.g.e.,** s, 148.
[15] Ali Kızılırmak, **Bilimde çe Felsefede Diyalektik Nedir?,** Ankara, Odak Yayınevi, 1974, s.12.
[16] **A.e.,** s.14.
[17] **A.e.,** s.15.
[18] Şahin Yenişehirlioğlu, **Felsefe ve Diyalektik,** Ankara, Ümit Yayıncılık, 1996, s.27.
[19] **A.e.,** s.27.
[20] **A.e.**, s.27.

Diyalektik düşünce bütünsellik fikrinden yola çıkar ve parçaların bütün içerisindeki ilişkileri dışında kendileri olarak anlaşılamayacaklarını, aynı zamanda bütünün de onu oluşturan parçaların dışında anlaşılmayacağını varsayar.[21]

Yenişehirlioğlu Felsefe ve Diyalektik adlı çalışmasında diyalektiğin Çin ve Hint düşüncelerinde açık olarak görülebileceğini iddia eder. Eski Yunan'da başlamasa da Platon ile sistemli bir yapıya kavuştuğunu ve nihayet Kant ve Hegel tarafından tarihî bir biçime dönüştürüldüğünü kabul etmemiz gerekir.

Sofistler ise diyalektiği şüpheci bir diyalektiği değişmez ve ortak bir hakikatin olmadığını göstermek için olumsuz anlamda kullanmışladır.[22] Sofist tartışmak değil ikna etmek istiyor. Sofistikte temellere inme ve nedenlere bağlı cevap verme kaygısı yoktur. Tek taraflı iletişiminde dinleme veya deneme zahmetinde bulunmaz.

Genel olarak diyalektik, tümün ve gerçeğin bilgisi olarak ele alındığında olumludur. Buna karşın o çelişki amacıyla çelişkiyi araştırır ve kabullenirse olumsuzdur. Eldeki bilgilere göre diyalektik terimini soru ve cevap verme yeteneği anlamında, ilk kullanan Platon'dur. Sokrates'te diyalektik bizzat diyalogdur. Yani hakikate, doğruya vardıran, kavramları açıklığa kavuşturan ve karşıtlıklar içinde ilerleyen konuşma tarzıdır.[23]

Dialectician: mantık bilgini. Dialectical: mantık ve münazaraya ait [24] anlamına gelmektedir. Eski Grekler diyalektik'ten söylev veya söylevi cevaplama, muarızı – tasdik ettiği kaziyeleri çürüterek- red ve cerh etme, tenakuzları açığa vurma sanatı[25]nı anlıyorlardı. Zira bu yöntem, fikirlerin çarpışmasından doğruyu meydana çıkarır ve düşünme faaliyetini kamçılar. Sokrat'ta diyalektik, soru-cevap yoluyla yaptığı tartışma tekniği anlamına gelirken, Platon'a göre ise diyalektik, insanın oluşturduğu tüm sanatların en üstünü ve en önemlisidir.[26]

---

[21] Lucien Goldmann, **Diyalektik Araştırmalar,** Çev.Afşar Timuçin, Mehmet Sert, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s.25.
[22] Çilingir, **a.g.e.,** s.13.
[23] **A.e.,** s.14.
[24] **İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü**, Diyalektik mad. İstanbul, 1990, s. 259.
[25] Max Beer, **Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı,** Çev., F. Sabit, İstanbul, Öncü Kitabevi, 1965, s. 16.
[26] Necati Demir, "Adab-ı Sedat'taki Tartışma Örneklerinden Bazılarının Modern Mantık'taki Tartışma Mantığı Çizelgesi İçinde Uygulanması**", Cumhuriyet Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi Dergisi** XII/2, 2008, 381-406.

1.2. Antik Yunan'da Sokrates ve Platon'a Kadar Geçen Dönemde Diyalektik

Sadece Batı düşünce dünyasına veya felsefesine ait bir yöntem olmayan diyalektik, çok daha önceleri Doğu felsefesinde de özellikle Çin ve Hint uygarlıklarında söze dayalı bir yöntem olarak var olduğu bilinmektedir.[27]

Fakat, diyalektiği düzenli ve sistematik bir şekilde yöntem haline getirip, temellendirerek tarih boyunca aktarımını sağlayan Yunan filozofları olmuştur. Zenon, Herakleitos gibi bazı filozoflar kullandıkları bu yöntemi "diyalektik" olarak adlandırmasalar da meydana getirdikleri, geliştirdikleri yöntem günümüze kadar ulaşmıştır. Eski Yunan'da çeşitli filozoflardaki tanımlamaya bakacak olursak, diyalektik:

1.2.1. Herakleitos

Herakleitos'un yaşamı hakkında günümüze ulaşmış fragmanları dışında kesin bilgi elde edebileceğimiz kaynaklar çok sınırlı ve tartışmalıdır.[28] Elimizde en fazla sayıda fragmentin bulunduğu ilk filozof düşünür,[29] özdeyişler kalıbına girmiş diliyle[30] paradoksal konuşmayı sever. Yığına karşı gösterdiği küçümseme üslubunda da kendini gösterir. Dilinin bu özelliğinden dolayı kendisine sonraları "Karanlık Herakleitos" denmiştir.[31]

Efes'li Herakleitos'a göre evrende değişikliğe uğramadan kalan bozulmayan hiçbir şey yoktur. Her şey sürekli bir değişim, hareket ve sonu gelmez bir başkalaşım içindedir. O, kendisinden önceki filozofların evrende boşu boşuna kalıcılık aradıklarını, oysa evrende kalıcılık bulunmayıp mutlak bir değişmenin söz konusu olduğunu öne sürer.[32] Bu akış öğretisi ise 'Herşey akar' cümlesiyle dile getirilir. Herakleitos'a göre, aynı ırmağa iki kez girmek ya da yapısı icabı aynı kalan geçici bir töze dokunmak mümkün değildir. Çünkü o değişmenin hızından dolayı dağılır ve

---

[27] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s. 20.
[28] Herakleitos, **Fragmanlar,** Çev. ve Yorumlar: Cengiz Çakmak, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2005, s.15.
[29] Arslan, **a.g.e.,** s.179.
[30] Wilhelm Capelle, **Sokrates'ten Önce Felsefe 1,** Çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1994, s.111.
[31] Walter Kranz., **Antik Felsefe,** İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1994, s.48.
[32] Cevizci, **a.g.e.,** s.97.

tekrar birleşir. [33] Aslında oluştan başka bir şey yoktur. Oluş karşıtların çatışmasının sonucudur. Karşıt durumda olan her şey birleşir, ayrılan her şey yine kendiyle uyum halinde kalır her şey karşıtların birliğinin sonucudur.[34]

Herakleitos'ta özel olarak diyalektik bakımından en önemli olan şey, karşıtların birliğini teorik bir şekilde ve bir süreç olarak ele almış olmasıdır.[35] Herakleitos, savaşın sonucu olan karşıtların birliğini ortaya koyar. Ona göre zıtlar varlığı meydana getirir. Aynı zamanda çokluğun da birliğe ulaştığını ifade eden Herakleitos, gece-gündüz, yaz-kış, soğuk-sıcak, yaşam-ölüm gibi ayrımları kendi başlarına asla var olamayacakları için kabul etmez.[36] Böylelikle filozof, karşıtların birliği düşüncesini zıtların birliğinden çok bir bütünün iki ayrı parçası olarak görür. Parçalar ise birbirlerinin var olmasını sağlar. Platon da Phaidon diyalogunda bütün şeylerin kendi karşıtlıklarından meydana geldiğine[37] dair pasajlar vardır. Bu örnekler Herakleitos'un görüşünü destekler niteliktedir.

Diyalektik düşüncenin başlangıcı, doğayı ve evreni oluşturduğu düşünülen ateş, hava, su, toprak gibi ilk öğelerin aralarındaki karşılıklı çatışma-dönüşme ilişkileri biçiminde, Sokrates öncesi fizikçilerde görülmüştür. Daha sonra şeylerin karşıtlarından yola çıkarak var olmaları ve gene karşıtları içinde yok olmalarını ele alan Herakleitos, diyalektiği evrenin etkin bir ilkesi olarak düşünmenin öncüsü olmuştur. [38]

Herakleitos'un 'oluş' ve 'değişme' kavramına çok önem verir ve bu kavramı felsefesinin temeli yapar. Herakleitos'un bu ana düşüncesi, gerçek diyalektik düşünceye çok yakındır ve büyük benzerlikler gösterir. Herakleitos oluş dediği zaman, bütün varlığın somut bir değişikliğe uğramakta olmasını ve bu değişikliğin sürüp gittiğini, duraklamadığını söylemek ister. Bundan ötürü, modern çağlarda

---

[33] Capelle, **a.g.e.,** s.117.
[34] Selahattin Hilav, **Diyalektik Düşüncenin Tarihi,** İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1993, s.18.
[35] **A.e.,** s.19.
[36] Özgür Özdemir, "Antikçağ'da Diyalektik Düşünce"**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Sivas, 2009, s.8.
[37] Platon, **Phaidon 70e, 71d,** Çev. Kemal Yetkin, Hamdi Ragıp Atademir, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2001
[38] Narmanlıoğlu, **a.g.e.,** s.10.

diyalektiği kuranlar özellikle Hegel, dünyanın diyalektik bir biçimde görülmesine ön ayak olmuş ilk düşünürlerin babası olarak Herakleitos'u anarlar.[39]

Kimi tarihçiler diyalektik kavramın kökenini Herakleitos'a kimileri de Elea'lı Zenon'a çıkarırlar. Herakleitos'un temel kavramı kuşkusuz *çelişkidir.* Her ne kadar varlık "bir" de olsa, çelişkinin zorlamasıyla bölünür, kendi kendisinin karşısına çıkar, kendi kendisiyle çatışır. Bu yüzden başlangıca çatışmayı, savaşı yerleştirir Herakleitos. Sonsuz *oluşum* içindeki varlık durmaksızın kendi karşıtına dönüşecek, kendisiyle çatışacak, çarpışacak, kimi zaman durulup barışa, uyuma kavuşabilecek, ancak temelde savaşın yönetiminde, onun ivmesiyle devinecekdir.[40] Herakleitos, diyalektik terimini kullanmasa da[41] böylelikle diyalektik problemleri açıkça ortaya koymuştur.[42] Zenon'un içinde bulunduğu Elea Okulu'nun karşısında yer alan Herakleitos, diyalektiğin evrende hüküm süren ve kendisinden dolayı var olan her şeyin kendi karşıtına dönüştüğü değişme sürecini, karşıtların birliğini ve bunu ifade eden çelişki mantığıdır.[43]

1.2.2. Parmenides

Kabaca altı ölçülü dizelerle yazılmış kısa bir yapıtından başka eseri olmayan[44] Parmenides, devinim ve değişim konusunda çağdaşı olan Herakleitos ile farklı görüşlere sahiptir. Parmenides, Herakleitos'un karşıtların birlikteliği ilkesinin karışık ve anlaşılmaz olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle varlığın değişim geçirdiğini, aynı kalmadığını kabul etmez. Parmenides, gerçek varlığın değişmeyeceğini ve Bir olduğunu ileri sürer.[45] Bir olanda ise doğuş bulunmaz. Hareketin olabilmesi için boş bir yerin olması gerekir. Buda Parmenides'e göre imkânsızdır. Çünkü ona göre var olanın bulunmadığı bir yer yoktur. Filozof en son şu sonuca varır; gerçekte ne hareket vardır ne de oluşum. Değişmez, kalıcı bir varlıktan başka hiçbir şey yoktur.

---

[39] Hilav, **a.g.e.,** s.14
[40] Ege, **a.g.e.,** s.1, 2.
[41] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s, 29.
[42] Hilav, **a.g.e.,** s.20
[43] Cevizci, **a.g.e.,** s, 149.
[44] Jonathan Barnes, **Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi,** Çev. Hüsen Portakal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2004, s.137.
[45] Cavit Sunar, "Parmenides ve Varlık Meselesi," **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Cilt: 19 Sayı:0**,** s.20.

Herakleitos'un temel düşüncesi olan oluş, Parmenides'e göre yanılsamadan öteye geçmemektedir.[46] Kısaca oluşun inkârını savunur.[47]

Parmenides'in daha ileri giderek varlığın yalnızca akıl ve düşünce ile kavranabileceği, yeni duyular, gözlem ve deney aracılığıyla varlığa yönelmenin varlığı bize kendinde olduğu gibi gösteremeyeceğini düşündüğünü söyleyebiliriz.[48] Var olmayanın üzerinde düşünülemeyeceği, bilinemeyeceği, yanlışa düşmeden ondan bahsedilemeyeceği düşüncesi Platon tarafından da dile getirilmektedir. O bu fikri geliştirerek varlığın varlığını düşünebilmeyi yargının doğruluğunun ölçütü olarak geliştirecektir. Düşünceyi var olana doğru yöneltmiştir. Var olmayan şey dolayısıyla düşünülemeyecektir de. "Var olmayana ilişkin yargı hiçe ilişkin yargı olup, yanlış yargıdır. Sandığı şey var olan şeydir. Yanlış sanıda bulunmak yokluğu sanmaktan başka bir şey değildir."[49] Aynı zamanda Platon'un Sofist diyalogunda da benzer bir konuşma söz konusudur. Burada da var olmayandan söz etmenin ve onu düşünmenin, yanlışa düşmek anlamına gediği ifade edilmektedir.[50]

Küre biçiminde bir cisim olarak varlığı tasarlayan Parmenides, düşüncelerini varlık-yokluk karşıtlığı bağlantısı içerisinde geliştirmiştir.[51] Bundan dolayı Eski Yunan'da diyalektik düşüncesine önemli katkısı olduğu düşünülür. Diyalektik, Platon'un Parmenides'in etkisinde kaldığı bütün kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu etkinin boyutları çok net olmasa da Parmenides'in 'Bir' düşüncesini aldığı aşikardır. Bu düşünce diyalektik konusunda belirleyici olmamış gibi görünse de Platon da yok'un hiç olmadığı görüşünü de beraberinde getirmiştir. [52] Yok bir hiçlik hali olmaktan öte sadece orada bulunmama halidir. Yani aslında yok yoktur.

---

[46] Özdemir, **a.g.e.,** s.16.
[47] Arslan, **a.g.e.,** s.213.
[48] **A.e.,** s.223.
[49] Platon, **Theaitetos 188e,** Çev. Macit Gökberk, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010
50 Platon, **Sofist** 238c, Çev. Ömer Naci Soykan, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010
[51] Arslan, **a.g.e.,** s.233.
[52] **A.e.,** s.241

1.2.3.Zenon

Aristotales'e göre Diyalektiği bir akıl yürütme yöntemi olarak nitelendiren Aristotales'e[53] göre diyalektiğin babası Herakleitos değil, Elealı Zenon'dur. Ama Zenon'un diyalektiği negatif bir diyalektiktir; özdeşlik ilkesi üzerinde temellenir. Zenon'a göre evrende rastladığımız çokluk ve çeşitlilik, özle ilintisi olmayan temelsiz görünüşlerdir. Nitekim Zenon, çokluğun ve hareketin imkânsızlığını bir mantık çelişkisi olarak göstermeye kalkıştığı zaman, felsefesinin özünün, olumsuz anlamda diyalektik bir karakter taşıdığı belli olur.[54]

Elealı Zenon'a göre diyalektik; "saçmaya indirgeme" şeklinde gerçekleşen akıl yürütmedir. Zenon, mensup olduğu Elea Okulu'nun felsefi rakipleri olan Pythagorasçıların savlarından yola çıkarak bunları saçmaya indirgeme yöntemiyle çürütmeye çalışmıştır. Zenon, diyalektik yöntemi kullanarak karşı tarafın savlarından kabul edilemez sonuçlar çıktığını ya da savlarında mantıkî çelişkiler bulunduğunu göstererek düşünceleri çürütme yoluna gider.[55]

Zenon, hocası Parmenides[56] gibi boş mekânın varlığını da inkâr ediyor. Çünkü var olan, bir mekan içindeyse, bu mekanında başka mekan içinde bulunması, onunda bir başka mekanın içinde bulunması ve bunun sonsuza kadar sürmesi gerekir.[57]

Zenon, Parmenides'in tekil, basit ve değişmez varlık öğretisini savunmak istemiş ve bunu gerçekleştirmek için fenomen dünyasının, çokluğun, çeşitliliğin çelişkilerle yüklü olduğunu göstermek istemiştir[58]

Zenon diyalektiğinin temel özellikleri şöyle görülüyor. Zenon'un amacı her şeyden önce bir sistem kurmak ya da bir tezi kanıtlamak değildir. Ama rakiplerinin kavrayışını yıkmaktır. Onun diyalektiği bir olumsuz diyalektiktir. Sonra bu diyalektik kesin öncüllerden hareket etmez ama rakiplerinin kabul ettiği ve

---

[53] **A.e.,** s.247
[54] Hilav, **a.g.e.,** s.20
[55] Narmanlıoğlu, **a.g.e.,** s.10.
[56] Barnes, **a.g.e.,** s.161.
[57] Hilav, **a.g.e.,** s.21.
[58] **A.e.,** s.22.

savunduğu öncüllerden hareket eder. Görüldüğü gibi Zenon, bir tez ortaya koymaya kalkmıyor, rakiplerinin tezini çürütmekle yetiniyor.[59]

Zenon'la diyalektik yaklaşım arasında kurulan ilişkinin kaynağında, Aristoteles'in, Elea'lı düşünürü, söylentilere göre, "diyalektiğin yaratıcısı" diye nitelendirmesi bulunur. Zenon, ikinci elden edinilen bilgilerin ışığında, daha çok akıl yürütme, muhakeme teknikleriyle ilgilenmiştir. Diyalektik, Herakleitos'ta, varlıkbilimsel bir boyut içerirken Elea'lı Zenon'da "biçimsel mantık" alanında tanımlanıp uygulanır. Ancak kaynaklarda ne Herakleitos'un ne de Zenon'un "diyalektik" sözcüğünü kullanmadıkları görülür.[60]

1.2.4. Sofistler

Dönemin Atina'sında büyük bir itibar gören[61] Sofistler genel problemlerden uzaklaşıp, düşüncesi, iradesi ve duygusal hayatı ile insanın kendisini incelemeye çalışmışlardır. Sofistlerin araştırma programı haline girmiş olan ünlü 'insan her şeyin ölçüsüdür'[62] sözü bunu açıkça göstermektedir. Sofistlerin diyalektiğe yararı, onların çelişki ilkesini formel ve özel bir biçimde kullanışlarından değil, özdeşlik ilkesini uygulayışlarındaki bozgunculuktan doğmuştur.[63]

Sofistlerde mantık genellikle diyalektikle aynı kefeye konur.[64] Sofistlerin düşünce biçimi ile diyalektik düşünce arasındaki fark, birincisinin sadece dış görünüşte kalan karşıtlıkları söz konusu ettiği halde, ikincisinin ister doğada ister insan ruhu ve düşüncesinde olsun, gerçek karşıtlıkları dile getirişinde aranmıştır. Başka bir deyişle sofist felsefesinin bir çeşit kelime diyalektiği olduğu ileri sürülmüştür. Ama asıl fark, 'nesneler ve gerçeğin bağlantıları üzerine yürüttüğümüz yargılar zorunlu olarak çelişiktir' ilkesini gerçek diyalektiğin kabul etmesine karşılık, aynı karşıtlık ilkesi üzerinde duran sofistlerin bu ilkeyi tezlerini pekiştirmek için değil, başkalarının iddialarını çürütmek için kullanmalarından doğmaktadır. Sofistlerin vardıkları temel

[59] Foulquié, **a.g.e.,** s.12.
[60] Ege, **a.g.e.,** s.2
[61] Arslan, **a.g.e.,** s.18.
[62] Capelle, **a.g.e.,** s.86
[63] Hilav, **a.g.e.,** s.24
[64] Çilingir, **a.g.e.,** s.17

sonuç, aynı nesne üzerine yürütülmüş iki çelişik yargıdan birinin doğru olamayacağıdır. Başka bir deyişle, sofistler aslında, özdeşlik ilkesine bağlı kalmakta ve karşıtlığı kabul etmemektedirler. Ama bunu açık açık değil kapalı bir biçimde yapmaktadırlar.[65]

1.3. Sokrates ve Platon'da Diyalektik

Sokrates'in Avrupa tarihinin en büyük öğretmeni olarak görülmesine rağmen[66] kendine ait tek sözcüğü dahi kayıtlarda bulunmamaktadır. Konuşur, insanlara sorular yöneltir, onları kendi fikir ve hareketlerini merak edip araştırmaya yönlendirir. Fakat bunların hiçbirini kağıda döküp, yazılı hale getirmemiştir.[67] Nasıl bir yöntem izlediğini, nasıl bir düşünce sistemine sahip olduğunu başkalarının yazdığı eserlerden öğreniyoruz. Özellikle de onun en sadık talebesi Platon'dan.[68] Bu nedenle Sokratik düşünce sistemi ve dolayısıyla Sokrates'in diyalektik kavramı çoğu zaman Platon'la ve onun Sokrates diyaloglarını aktarışıyla birlikte değerlendirilir. Bu aktarım da diyalogların anlatımında neyin Sokrates'e neyin Platon'a ait olduğunu bizim nezdimizde belirsiz kılar.[69]

Biz de diyalogların tamamında Sokrates'in diyalektik yöntemi ile bu yöntemin hepsini içine alan ve üzerine eklemeler yapan Platon'un söylemlerini bu bölümde eş sayacağız. Sokrates ve Platon olarak iki farklı başlık altında ele alışımız ise kaynaklarda alt konuların dizilişine riayet etme ve daha anlamlı hale getirme çabasından ileri gelmektedir. İkinci bölümde Platon diyaloglarında yer alan Platon ve Sokrates diyalektiğinin unsurları detaylı bir şekilde ele alınacağından burada sadece genel bir çatı çizilmeye çalışıldı.

[65] **A.e.,** s.23

[66] Hasan Aydın, "Sokrates'in Felsefesi Işığında Sokratik Yönteme Analitik Bir Yaklaşım", (Çevrimiçi) http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=364 zt: 02.12.2012

[67] H. Vehbi Eralp, **Platon,** İstanbul, Hüsnütabiat Basımevi, 1953, s.13.

[68] Sabir Yücesoy, **Sokratik Konuşma Tarih-Kuram-Uygulama,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 259.

[69] Soren Kierkegaard, **İroni Kavramı & Sokrates'e Yoğun Göndermelerle,** İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2009, s.247.

1.3.1. Sokrates

Sokrates diyalektiği tanımlama ve ayırma sanatı olarak alır. Onu bilimlerin bilimi olarak belirler. Çünkü diyalektik ders vermeyi öğretir ve de öğretmeyi gösterir.[70] Bu yöntem sanatın kendisi yani felsefe değil, felsefe yapmayı öğrenmenin yoludur; felsefe üzerine ders verme sanatı değil, öğrencileri filozof yapma sanatıdır.[71] Sokrates'teki diyalektik düşünce sofistlerde de olduğu gibi sorular ve cevaplarla gelişen bir diyalog metoduyla açığa çıkmaktadır.[72] Platon'un diyaloglarında yer alan bu tartışma sanatı Sokrates'in pratik bir metodudur.

Diyalektik, her şeyi kurnazca tartışma sanatına ya da mantığı çıkar uğruna kullanan sofistliğe dönüşüp kolayca bozulunca Sokrates, sofistlerle karşı tavır almıştır.[73] Sofistlerin bilginin imkânsız olduğu ve bu nedenle hakikat kavramını bir kenara bırakma görüşüne Sokrates katılmaz. Platon'un yorumlarından günümüze kadar gelen bilgiler ekseninde felsefe tarihi böylece Sokrates'i sofistlerin düşmanı olarak gösterir.[74]

Sofistlerle Sokrates arsındaki ayrım, sofistlerin toplumsal olanda kalmaları, Sokrates'in ise insanı değişikliğe uğratmak istemesi ve bu değişiklik sonunda toplumsal koşullarında değişikliğe uğramasını beklemesindedir. Sokrates'in ahlakı ve bilgi edinmek için kullandığı yöntem öğretme amacı gütmektedir. Sokrates'in diyalektiği gerçekliğin yasasından çok herhangi bir şeyi öğretmenin en uygun aracıdır. Bu açıdan bakılırsa Sokrates'in diyalektiği ile sofistlerin tümdengelim yöntemi arasında çok fark görünmez. Bununla birlikte sofistler tümdengelimleri ile olumsuzlamayı yani inkarı (negation) kesin bir sonuç gibi kabul ediyorlardı. Buna karşılık Sokrates'inki basit bir olumsuzlamadan öteye geçmemiştir.[75] Aralarındaki diğer bir fark ise Sofistlerde karşısındakini alt etmeye yönelik bir tartışma biçimi iken, Sokrates ise amacını karşısındakine bilgi vermek üzerine kurmuştur.

---

[70] Foulquié, **a.g.e.,** s.27.
[71] Yücesoy, **a.g.e.,** s.37.
[72] Arslan, **a.g.e.,** s.120.
[73] Foulquié, **a.g.e.,** s.14.
[74] Hilav, **a.g.e.,** s.25.
[75] **A.e.,** s.25.

Sokrates'e göre yanlış kanıların yok edilmesini hedefleyen bu olumsuzlamacı diyalektiği, tartışma yöntemine dayanır.[76] Soru-cevaplı diyaloglar halinde sürdürülen bu yöntem ile amaçlanan ise karşıdakinin tanımlarının mantıkî sonuçlarını çıkartmasından ya da bunların çelişkilerini göstererek düşüncelerin çürütülmesidir. Aslında maksadın farkındalık kazandırarak bilgi vermek olduğunu söyleyebiliriz.

Sokrates, sofistler gibi rakibi ilk önerisine karşıt olan ödünler vermeye yöneltmeyi, sonra da onu tümüyle pes ettirmeyi tercih eder. Konuşmalarında kendisini bahsedilen konu da kesinlikle yeterli ve öz güvenli davrananlar gibi göstermez.[77] Sokrates'in düşünce sistematiğine sarsılmaz bir güven içinde ve soğukkanlı bir şekilde tartışmalarında[78] kanılarını çürüterek pes ettirişi onları yetiştirmek içindir. Ona göre tartışma sıradan bir zekâ oyunundan öte bir durumdur. Sokrates hep doğruyu aramaktadır. Karşısındakini hakikati öğrenmeye kabiliyetli gördüğü zaman onların doğruyu kendi kendilerine keşfetmelerine yardım eder. Bu eğitim için başvurduğu usuller yeni bir diyalektik ortaya koyar. Bu diyalektik Zenon'unki gibi olumsuz bir diyalektik değildir. Olumlu bir diyalektiktir. Bu da Sokrates'in kendi diyalektiğini ortaya koyar.[79] Sokrates Platon'un yazdığı Menon diyalogunda bir köle çocuğu ile yaptığı konuşma buna örnek verilebilir. Sokrates, muhatabının kenarı ABCD karesinin köşegenine eşit olan büyük karenin ABCD karesinin alanının iki katı olduğunu bulmasını sağlamıştır. Köle çocuk geometri hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildir. Burada Sokrates, öğretmenin yanı sıra doğru ve ebedi olanın bilgisinin doğuştan potansiyel olarak insan aklında bulunduğunu, yani apriori (deneyim öncesi, doğuştan) olduğunu gösterir.[80]

Annesinin ebelik mesleğini fırsat buldukça dile getiren Sokrates, kendi yöntemini 'maietike' yani doğurtma sanatı olarak adlandırmıştır. Sokrates'in bütün mahareti biliyormuş gibi yaparak kendi düşüncesini gizli tutup başkalarından bir şeyler öğrenmek istiyormuş gibi yapmasında ortaya çıkar. Böylece Sokrates, sorduğu sorular ve konuşmayı uyguladığı yönetmedeki ustalığı sayesinde, soru ve cevaplarla

---

[76] Narmanlıoğlu, **a.g.e.,** s.11.
[77] Lazslo Verseyni, **Sokratik Hümanizm,** Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2007, s.115.
[78] Sinan Özbek, **Tanıklarda Sokrates,** İstanbul, Telos Yayıncılık, 1992, s.64.
[79] Foulquié, **a.g.e.,** s.16.
[80] Platon, **Menon** 82b,c,d,e, Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

hiç fark ettirmeden yeni bir yola girer. Konuştuğu kişilerin kendi düşündüklerini söylemelerini sağlar. Bütün bunları konuşmanın neticesinde kendi düşüncesinin doğal bir sonuç gibi ortaya çıkmasını sağlamak için yapar. Diyaloglarında başka hiçbir yerde rastlanmaz alaycılığı (ironiyi) veren de budur. Nitekim bu kurnazlık sayesinde diyaloglar genelde yarıda kalır. Bu yarıda kalışlar, Sokrates diyalektiğinin karakteristiğidir. Çünkü Sokrates diyalog halinde olduğu kişiden daha fazla bir şey bilmediğini açıkça söyleyerek konuşmasını bitirmektedir. Sokrates'in yönteminin amacı, problemi çözmek değil, yalnızca ortaya koymaktır.[81] Sokrates'in meydana getirdiği doğurtma yöntemini sonraları öğrencisi Platon geliştirecektir.[82]

Sokrates'çi yöntemin kısaca temeli budur. Sokrates, düşüncesini büyük söylevlerle ortaya koymak yerine kendisiyle konuşmaya hazır olanları sorguya çeker.[83] Sokrates'e atfedilen başarılardan biri, onun sorular sorarak öğrencilerini o konudaki cehaletlerini itiraf etmek zorunda bırakması ve böylece dogmatizmi tamamen ortadan kaldırmasıdır.[84] Sokrates'in yönelttiği sorular daha çok bir telkinden ibarettir ve cevapları da ancak "Şüphesiz haklısın Sokrates." Ya da "Zeus aşkına! Gerçektende öyle, zaten başka nasıl olabilirdi ki?" şeklindedir.[85] Böylelikle öğrencileri ancak önyargılarından vazgeçme noktasına kadar götürebilir, cehaletlerini fark etmelerini sağlar.[86] Bu kavrayış, her türlü doğru ve sağlam bilginin ilk adımı olarak izah edilebilir.

1.3.2. Platon

Platon, Gorgias adlı diyalogunda logos'un yalnızca dinleyenleri etkilemek, cezbetmek, konuşmacıya hayranlık uyandırmak amacıyla kullanımına karşı çıkar. Onun gözünde logos gerçeğin, hakikatin ortaya çıkmasını sağlayan düzendir. Dolayısıyla Platon, belagatin, 'logos'un güzel kullanımı' tanımını kabul etmez. Onu aklın etkin olduğu, iş gördüğü konumuna yükseltir. Logos akıllı, uslu, doğru, uygun önermelerin dile geldiği alandır. Ancak akıllı olanın ortaya çıkması için bir

---

[81] Hilav, **a.g.e.,** s.26.
[82] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.74.
[83] Foulquié, **a.g.e.,** s.18.
[84] Yücesoy, **a.g.e.,** s.53.
[85] **A.e.,** s.50.
[86] **A.e.,** s.53.

yöntem gerekir. Bu yöntem Platon'a göre diyalektiktir. Diyalektik uzun söylevlerde gelişemez. Çünkü böyle konuşmalarda aralarındaki mantıkî ilişkiler belirsizleşir, bulanır, potansiyel güçlerini yitirir. Bu nedenle zorunlu olarak diyaloglarda kısa cümleler kullanmak gerekir.[87] Ayrıca Platon'un diyalog tarzını seçmesinin nedeni birlikte düşünmenin sessizce düşünmeye kıyasla bilinci doğruya daha kolay vardıracağı inancıdır.[88]

Platon diyalektik kelimesini Yunanca'da ilk taşıdığı anlamda kullanmakta ve bu kelimeyi söylerken bir tartışmayı bilimsel biçimde yönetme sanatını, soru ve cevap aracıyla bilgiye ulaşma yöntemini öncelemektedir. Bu yol duyu dünyasındaki fenomenlerden başlayıp gerçek varlığa, idelere ulaşmaktadır. Platon'a göre bilginin aşağı derecesi duyunun nesneleri ile ilgilidir. Ama değişken özellikleri nedeniyle bu nesnelerden bilimsel bilgiler elde etmek mümkün değildir. Onlar bize ancak kanı dediğimiz şeyi sağlayabilir. Devlet diyalogunda eksiksiz bilginin iki derecesi olduğundan bahseder Platon.[89] Fakat her iki derecenin de ortak yanı bu bilginin duyu üstü ve düşünce konusu olan nesnelerle ilintili oluşudur. Birinci yöntem olağan bilimlerin yaklaşımıdır; varsayımlar üzerine kurulan çözümlemeleri, bilgileri içerir. Bilimler söz konusu varsayımlar hakkında "ne kendilerine, ne de başkalarına hesap vermeyi gerekli bulmazlar." Bu çeşit bilginin aşağı derecesi matematik, yüksek derecesi ise nesnesi öncesiz-sonrasız, hiç değişmeyen ideler olan gerçek bilgidir. Bu diyalektik bilgidir.[90] Diyalektiğin işi, duyulur dünyadaki çokluğu genel bir tanım, genel bir kavram altında toplamak, bir'e ulaşmaktır.

Platon da Sokrates gibi sofistlerde düşünce alanında büyük bir savaş vermiştir. Sokrates'in düşüncesindeki diyalektik, Sofistlerde olduğu gibi, karşıdakini alt etmeye değil, doğru bilgiye ulaşma amacı taşır. Hatta diyaloglarında Sofistlerden zengin delikanlılar peşinde koşan kazanç düşkünü avcılar olarak bahseder.[91] Ona göre önemli olan güzel ve iyi söyleme sanatı (retorik), ikna sanatı yapmak değil, karşıdakine bilgisiz olduğunu göstererek gerçek bilgiye ulaşabilmesini, merak

---

[87] Ege, **a.g.e.,** s.2,3.
[88] Yücesoy, **a.g.e.,** s.67.
[89] Platon, **Devlet** 510c
[90] Hilav, **a.g.e.,** s.29.
[91] Platon, **Sofist** 231d

uyandırıp araştırma yoluna girmesini sağlamaktır. Yöntem benzerliği olsa da Sokrates ve Platon diyalektik düşüncesindeki amaç Sofistlerdekinden bu şekilde ayrılır.[92] Platon'a göre diyalektik bir anlamda dünyaya ilişkin bilgilerimizin, deneyimlerimizin birbiri ardınca sorulan sorularla irdelenerek temel ilkeleri, gizli kalmış gerçekleri açığa çıkarma yöntemidir. Diyalektiği insan sanatlarının en üstünü ve en önemlisi olarak addeder.[93]

Platoncu diyalektik her şeyden önce Sokrates'çi diyalektiktir. Karşılıklı konuşma ve tartışma sanatı, somut olgulardan hareket ederek genel tanıma yükselme ve başka olgulara başvurarak tanımı doğrulama sanatı. Ancak Platon daha ileriye giderek bireylerden türlere, türlerden cinslere yükselmekle yetinmeyerek bir cinsler sıradüzenini koymaya ve hatta deneyine sahip olduğumuz varlıkların katıldığı tiplere sezgi yoluyla ulaşmaya çalışır.[94] Böylelikle Platon'un diyalektiğinin zamanla daha soyut ve genel bir hale geldiği görülür. Nitekim Sofist diyalogunda matematik bilginin logos ile bir ve aynı şey olduğunu söylemekte ve diyalektiği 'ruhun kendisiyle yaptığı bir iç diyalog' olarak tanımlamaktadır. Böylece diyalektik, gerçek bir süreç olmak niteliğini kaybettiği gibi düşüncenin yasası olmak özelliğini de kaybetmekte ve katkısız bir iç düşünme haline girmektedir.[95]

Platon'da Sokrates'ten aldığı tartışma yöntemine kendi koyduğu metafizik yöntemi de ekler.[96] İdeler öğretisi olarak diyalektik, aslında bir metafizikten başka şey değildir.[97] Platon felsefesinde diyalektik idealar kuramı ile gelişir. Bir başka deyişle diyalektik, duyumsal evren ile ussal evreni, yani nesneler dünyası ile düşünürler dünyasını birbiriyle bağlantıya koyan usun, tümevarım ve tümden gelim biçimlerini belirleyen çözümleyici ve bileşimleştirici devimleri nitelemesi altında gözükmektedir.[98] İdealar öğretisindeki varsayıma göre, kavramlar gerçekten var olan şeyler olarak ideaların kopyalarıdır. Sonuçlar ideler olarak önceden vardırlar. Asıl problem bu idelere nasıl ulaşabileceğidir. Diyalektik, bu açıdan ele alınınca bir

---

[92] Narmanlıoğlu, **a.g.e.,** s.11.
[93] **A.e.,** s.11.
[94] Foulquié, **a.g.e.,** s.19.
[95] Hilav, a.**g.e.,** s.32.
[96] Foulquié, **a.g.e.,** s.19.
[97] Hilav, **a.g.e.,** s.30.
[98] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.24.

metodoloji haline girer.[99] Ve işte bu yüzden, Sokrates Platon diyalogları kavramların açıklanmasında en yüksek bilimsel bilgiyi bulmaya çalışmaktadır.[100] Buradan anlaşılacağı üzere Platoncu diyalektik, zihni düşünülür dünyadaki İdealara yükselten usulleri kullanma sanatıdır ya da bu usullerin tümüdür sonucuna varılabilir.[101]

Sokratesçi ve Platoncu diyalektik doğruyu, gerçeğin bilgisini amaçlıyor, ortaya konan görüşleri tartışmaya dayanıyordu. Bu görüşle eleştiri kaldırmaz oldukları zaman kesin görüşler olarak sayılıyorlardı.[102] Platon diyalektiği insan zekasından boş izlenimleri ve yanlış görüşleri önce bir takım red ve inkarlar vasıtasıyla uzaklaştırır, kendisindeki çelişkileri meydana çıkarır, bunların aykırı noktalarını belirterek zihni kendisinsin en aziz görüşlerinden arındırır. Sırayla şüpheye, bundan kanıya ve nihayet kendi bilgisizliğinin itirafına mecbur eder. [103] Diyalektiğin esası eşyanın çokluğundan fikirlerin birliğine yükselmek, sonra özel fikirlerin tekilliğine ve nihayet bütün diğerlerinin de katılmış olduğu son ve biricik fikre kadar yücelmektir.[104] Ayrıca Platon, diyalektiği İyi İdeası'na yükselme sanatı gibi gösterdikten sonra, onu tartışma sanatıyla özdeşleştirir gibidir.[105] Çünkü kökeninde diyalektik tam anlamıyla konuşma ve tartışma sanatıdır.[106]

Platon'u bitirmeden önce şunu belirtelim: Platon'un diyalektiği, Sokrates'in diyalektiği gibi olumlu bir diyalektik olmakla kalmaz; Platon'un diyalektiği aynı zamanda dinamiktir; zihnin bir hareketini, bir elde etme atılımını, bir ilk veriyi aşma eylemini içerir.[107]

---

[99] Hilav, **a.g.e.,** s.28.
[100] Yücesoy, **a.g.e.,** s.54.
[101] Foulquié, **a.g.e.,** s.21
[102] **A.e.,** s.24.
[103] Cemil Sena, **Filozoflar Ansiklopedisi,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1974, s.15.
[104] **A.e.,** s.19.
[105] Foulquié, **a.g.e.,** s.22.
[106] **A.e.,** s.105.
[107] **A.e.,** s.23.

1.4. Platon Diyalektiğinin Unsurları

1.4.1. Karşılıklı Konuşma, Diyalog

Genel olarak çağdaş kullanımda diyalog (Yunanca: dia -iki, logos- ses) karşılıklı konuşma ve anlatım tarzı olarak tanımlanmaktadır. Diyalog, fikirlerin etkileşimi şeklinde düşünmeyi teşvik eder. Bu şekilde, bütün insan ilişkilerini kapsayan diyalog durumu, anlamayı ve anlaşmayı sağlamaktadır.[108] Platon da Sokrates'in konuşmalarının yer aldığı eserlerinin tümünü diyalog şeklinde kaleme almıştır.[109] Fikirlerini anlatmak için Platon'un böyle zor bir yolu seçmesinin nedeni Sokrates'tir. Hiçbir eser bırakmamış olan filozof bütün hayatını vatandaşlarıyla fert ve cemiyet için en ehemmiyetli saydığı meseleleri konuşmakla geçirmiştir.[110] Sokrat daimi surette kullandığı diyalog konuşma tarzını tesadüfen kabul etmiş değildir. Esasen hakikate bize götüreceğini inandığı usulünün tatbiki için diyalogu her türlü öğretme tarzına tercih etmiştir.[111] Sokrates'in öğretim yöntemi bir çürütme, sorgulama, inceleme birlikte araştırma yöntemi olduğu için başkalarını geliştirme ve iyileştirme amacı taşıyan tüm bu girişimler doğallıkla monolog biçimini değil de diyalog formunu alır.[112]

Eski Yunan felsefesinde özellikle Sokrates öğretilerine konuşma sanatı, akıl yürütme ve tartışma yöntemi olarak ortaya çıkan diyalektik, felsefe ve bilim alanlarında kullanılan etkili bir yöntem haline gelir. Diyalektiğin, diyalogdan doğuşunu Yenişehirlioğlu şu şekilde tasvir etmektedir: "Diyalektiğin ilkeleri ve doğrultma yöntemi denildiğinde ne anlamaktayız: Bu konuda Sokrates felsefesine bakıldığında, bu yöntem aracılığıyla belirli bir konu üzerine belli boyutlarda, bir tartışma oluşturduğunu ve yine karşılıklı konuşma (diyalog) soru ve cevap işlemiyle tartışmanın başlatıldığını görürüz."[113]

---

[108] Svitlana Nesterova, "Hans-Georg Gadamer'İn Hermeneutiğinde Bir Anlama Modeli Olarak Diyalog", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara, 2004, s.105.
[109] Arslan, **a.g.e.,** s.185.
[110] Eralp, **a.g.e.,** s.22
[111] Mehmet Emin, **Sokrat,** İstanbul, Kanaat Kütüphanesi Akşam Matbaası, 1931, s.101.
[112] Verseyni, **a.g.e.,** s.127.
[113] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s. 78.

Diyalogun gayesi ise, şu cümle ile açıklanabilir: "Diyalog kurmak: anlaşma ve uyum sağlayacak yolda karşılıklı konuşmak."[114] Diyalog uyum sağlamaya yöneliktir. Çünkü diyaloga iki amaçla girilir: Kişisel ilişkileri güçlendirmek ve sorunu çözmek amacıyla. Diyalog özünde diyalektik unsurunu muhafaza etmektedir. Diyalektikte ise, diyaloga özgü olan çokseslilIği, içinde aynı zamanda farklı görüşleri barındırma özelliği vardır.[115]

Sokratesçi diyalog yöntemi, karşısına aldığı biriyle konuşmasına, iki kişinin birbirleriyle konuşmasına dayanmaktaydı. O düşünmeyi de "ruhun incelediği konular üzerinde kendi kendisiyle yaptığı bir konuşma, bir diyalog" olarak tanımlamaktadır.[116] Sokrates diyalogların kısa cevapları tercih eder.[117]

Diyalog adından da anlaşılacağı gibi esas itibariyle bir konuşmadır, en aşağı iki kişi arasında geçen bir konuşmadır. Konuşmanın içeriği dostluğun, cesaretin, bilginin, adaletin, sofistin, faziletin ne olduğu öğretilip öğretilemeyeceği gibi felsefi bir meseledir. Platon hele ilk diyaloglarında tamamıyla günlük bir meseleden hareket eder. Fakat büyük bir ustalıkla bu basit gibi görünen meseleden felsefenin en yüksek davalarına felsefik diyaloglarla çıkar.[118] Diyaloglar genelde dramatik bir anlatım ve tartışma biçimi şeklindedir. Genellikle de komik anlarla doludur.[119]

Bazı diyaloglar, sokratik denilen diyaloglarda olduğu gibi hiç olmazsa görünüşte bir netice vermez, bir çıkmazla sona erer.[120] Gençlik diyaloglarında ele alınan bütün meseleler ahlaka aittir; cesaret gibi dostluk gibi mefhumların bir tarifine varılmak istenir.[121] Olgunluk çağının diyalogları idealar kuramı gibi düşünsel kuramların oluştukları dönemi içerir. Son çağ diyaloglarında ise akıl yoluyla öğrenme, ahlaksal yolla yaşama eğitimi ve öğretimi yer bulur.

---

[114] Diktionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, C.2, s.673.
[115] Nesterova, **a.g.e.,** s.105.
[116] Arslan, **a.g.e.,** s.217.
[117] Eralp, **a.g.e.,** s.21.
[118] **A.e.,** s.21.
[119] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.127.
[120] Eralp, **a.g.e.,** s.22.
[121] **A.e.,** s.32.

1.4.2. Soru-Cevap

Diyalektik terimini soru ve cevap verme yeteneği anlamında, ilk kullanan Platon'dur.[122] Soru sormak kısmen bireyin başka bir bireyle ilişkisini ifade eder. Soru soran hiçbir şey bilmediğinden sorar. Platon'a göre düşünce, bir soru sorulduğu zaman cevabını verebilir, fakat soru sorulup sorulmaması, sorulsa da nasıl sorulacağı tamamen rastlantısaldır. Elbette asıl ilişki sorgulamakla cevap vermek arasındadır. Bu da bir diyalektik ilerleyiştir.[123]

Soru sormanın iki amacı olabilir. İnsan arzu ettiği içerik üzerine bir cevap almak amacıyla soru sorabilir, böylece sorulan her yeni soruda cevap daha derin ve anlamlı olur. Ya da insan cevap almak için değil, apaçık ortada olan içeriği tek bir soruyla boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmak için de soru sorabilir. İlk yöntemde önceden bir içerik olduğu varsayılır, ikincisindeyse boşluk; ilk yöntem spekülatif, ikincisi ironiktir. Sokrates'in uyguladığı da ikinci yöntemdir. Sokrates soruşturmasını doğrudan kendini bilgili sayanlara yönelik ve diyalog esasında hiçbir şey bilmediklerini kanıtlama amacı güder.[124] O bulduğu hakikati, talebesine ve dostlarına söyleyerek belletmek ve öğretmek istemez, yalnız hakikati ararken onlara yardım etmeyi kabul eder. Çünkü insanlar bulunmuş hakikati hazır alarak değil bizzat aramaları ve bulmaları sayesinde değerli bir ilim elde edebilirler. Bunu için Sokrat, muhataplarına sorular sorar, yavaş yavaş onları bir karar ve kanıta sevk eder ve bunu yaparken kendi fikrini söyleyerek talebesini ve arkadaşlarını hemen inandırmak istemezdi. Bu suretle meselenin hallinde akıldan başka bir otorite, bir kuvvet tanınmamasını öğretirdi.[125]

Platon'un Devlet diyalogunda Sokrates artık sorularını, cahil olan değil Tanrı'nın hizmetinde ve aradığını bulmuş bir adam olarak sorar. Sokrates'in bildik kafa karıştırıcılığının yanında sayısız şaşırtmacalı soru-cevap işin içine girince saygın bir toprak sahibi olan muhatabı tereddüt etmeye başlar.[126] Sokrates soru sorma ve tartışma sanatında usta biridir . Onu tartışmada hakim duruma getiren unsurlardan

---

[122] Çilingir, **a.g.e.,** s.14.
[123] Kierkegaard, **a.g.e.,** s. 41.
[124] **A.e.,** s.42-43.
[125] Emin, **a.g.e.,** s.102.
[126] Kierkegaard, **a.g.e.,** s.155.

en başta geleni, şu ya bu yolu kullanarak tartışmada soru soran kişi konumuna geçmesidir. Bunu başarmak için birçok stratejisi vardır. İlki "hiçbir şey bilmediğini, ama öğrenmek isteğini" söylemesidir.[127] Sokrates hemen hemen hiçbir zaman kendisi ortaya bir tez atmaz. Karşısındaki kişinin çok şey bildiğini, kendisinin öğrenme aşığı olduğunu, bir şey öğreten kişiyi minnetle andığını söyler. İkinci olarak, kendisini alçaltıp zavallı gösterir. Rakibini ise yüceltir, pohpohlar. İddia sahibine, "bununla birlikte, kafama takılan küçük bir şey var" diyerek sorularına başlar. Ve Sokrates çoktan sorgucu makamına geçmiştir.

Soru sormanın ona sağladığı üstünlük nedir? Her şeyden önce, karşısındaki kişiyi sorguya çekmenin getirdiği psikolojik üstünlük vardır. Soru soran kişi etkin, sorulan kişi ise edilgin durumdadır. İkinci olarak, soru soran kişi tartışmayı istediği gibi yönlendirebilir. Sorulara cevap veren kişinin ne söyleyeceğini soru soran kişi tayin eder. Sorgulanan kişi genellikle hazıklıksızdır. Sokrates'in sorduğu sorulara göre oradan ortaya atlamak zorundadır. Sokrates de karşısındaki kişiyi şaşırtmak için genellikle tartışılan sorunla yakından ilgili olmayan alanlara atlar. Karşısındaki şaşırır ve boş bulunarak Sokrates'in istediği cevabı verir. Sokrates bu cevabın götürdüğü makul sonuçları çıkarmaya başlar ve sorguladığı kişiye onaylatır. Rakibin verdiği cevabın, ilk başta ortaya attığı iddia ile çeliştiğini gösterir.

Tartışmaya hakim olmak için izlediği bir diğer yol, karşısındaki kişinin cevaplarının süresine ve tarzına sınırlamalar getirme yoludur. Karşısındaki kişinin de sorularına kısa cevaplarla, hatta "evet/hayır" biçiminde cevaplar vermesini neredeyse şart koşar. Eğer cevaplar uzarsa hemen uyarır.[12] Toplam diyalog süresi boyunca kendisi istediği kadar süre kullanır. Böylece diyalogun merkezi kişisi hem gerçekten hem de dinleyicilerin gözünde Sokrates olacaktır.[128]

“Diyalektik yöntemin, başka bir deyişle, soru-cevap işlemi, bize gösteriyor ki herhangi bir bilgiye giden yol sorudan başlamakta, sorudan geçmektedir. Sormak açık olan bir alana çıkartmak demektir.” Dolayısıyla, Gadamer’in ifadesiyle: “Soru

[127] Yücesoy, **a.g.e.,** s.335.

[128] Hasan Ünder, “Sokratik Diyalog” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** Cilt: 27 Sayı: 2

sorma sanatı, devamlı müteakip soru sorabilme sanatı, ve böylece düşünme sanatıdır. Onun ismi diyalektiktir, çünkü o gerçek diyalogda vuku bulan bir şey."[129]

1.4.3. Çürütme

Eski Yunanca'da "sınamadan geçirmek " ya da "çürütme" anlamına gelen Elenchos yöntemi doğruluğundan kuşku duyulmayan bir sava karşı yöneltilen çeşitli sorularla, yapılan açıklamalarla, savın kapsamının olabildiğince genişletilmesiyle, en sonunda savın kendi içine taşıdığı çelişki ve tutarsızlıkların kanıtlanmasıyla doğruluk savlarının çürütülmesinin amaçlandığı düşünsel diyalektik bir süreçten oluşmaktadır. Sokrates'e göre çürütme uygulaması o denli önemlidir ki Savunmasında da bunun felsefeyle aynı şey olduğunu savunur. Filozofça yaşamanın insanın kendisini ve başkasını sürekli sınamak olduğunu açıklar.[130]

Diyalektikte var olan soru sorma ve cevap almanın içerdiği iki alt öğenin ilki, sorgulanan konu hakkında dile gelen savları çürütme (elenchos); ikincisi tartışmadır. Şu halde diyalektik niteliğe sahip Sokratik yöntemin ilk öğesi, genel olarak olumsuzdur; çünkü ileri sürülen önermelerin ya da tanımların doğru olmadığını göstermeyi amaçlamaktadır.[131]

Diyaloğun yanlış görüşleri parçalamaya yönelik olan yıkıcı kısmı olan çürütmeye Sokrates'in ikili bir konuşmada ulaşma tekniği şöyledir: Önce konuştuğu kişiye iyi bildiği konuda sorular sorar, onun sahip olduğunu inandığı bu bilgiyi açığa çıkarır. Sonrada onun kendi söylediği şeyleri karşılaştırarak bunların birbiriyle çelişmekte olduğunu gösterir.[132] Örnek olarak Menon, kendi adını taşıyan Platon diyalogunda şöyle der: Ey Sokrates, seninle karşılaşmadan önce de duymuştum: aklın her zaman öyle karışıkmış ki, başkalarınınkini de karıştırıyormuşsun. İşte şimdi beni de büyülüyor gibisin, bir şey yapıyorsun sanki bana. Öyle bir konuşuyorsun ki benimle, aklımı karma karışık ettin. Biraz şaka yapmama izin ver: tıpkı o yassı deniz balığına, hem şekil olarak hem de diğer bakımlardan torpil balığına benziyorsun benim gözümde. Çünkü o da yakınına gelip kendine dokunanı çarpar, felç eder. Sende böyle

---

[129] Nesterova, **a.g.e.,** s.103.
[130] Platon, **Sokrates'in Savunması** 28e, 29c-d
[131] Aydın, **a.g.y.**
[132] Yücesoy, **a.g.e.,** s.279.

bir şey yaptın bana. Donup kaldım. Gerçektende hem ruhum hem de bedenim öylece kalakaldı. Sana ne cevap vereceğimi bilemez oldum.[133] Sokrates, hakikati arama konusunda içtense de, diyaloglarında sanki asıl amacı karşısındaki kişinin iddialarının tutarsızlığını gösterip onları çürüterek tartışmayı kazanmakmış gibi bir izlenim verir.[134] Başka bir diyalogda Platon tartışmalarda mutlaka yanılan birinin olduğunu aksi takdirde çürütmenin mümkün olmayacağını söyler.[135]

Diyaloglardaki soru cevap tekniğinde cevaplar birbirine veya baştaki tarife uymazsa yanlış yolda yüründüğü anlaşılmış olur; Zira çelişme yanılmanın en açık delilidir. Bu suretle cevap veren kendi kendini çürütmüş ve hem bilmediğini hem de bilmediğinin farkında olmadığını ortaya koymuş olur.[136]

1.4.4. Doğurtma-Hatırlama

Sokratik felsefi girişim, yani bilmeyen birini kavrayışa zorlayarak ona aslında bilmekte olduğunu bilmediği bir şeyi öğretme çabası gerçekleşmektedir.[137] Sokrates, diyalektik yönteminin en temel öğelerinden birisi olarak doğurtma (maieutic) kavramına gönderme yapar. Çünkü diyalektik söylem, konuşmacının kendi tanımlarını doğurmasını hedefler. Doğurmak için doğrulacak şeye sahip olmak gerekir. Doğurtmaya bağlı olarak ortaya çıkan ebelik, bilgi öğretmeye değil, var olanın açığa çıkmasına yardımcı olması açısından, anımsama ya da hatırlama kuramına da işaret etmektedir.[138] Platon bilginin özü itibarıyla ruhta veya akılda saklı bulunan şeylerin bir hatırlanması olduğunu savunur. Bilgi bilinen, ancak bilincinde olunmayan bir bilginin hatırlanmasıdır.[139] Yani ruh tüm bilgilere doğuştan sahiptir. Onun etkin hale gelebilmesi için kimi sorular, sorgulamalar ve uyarılarla harekete geçirilmesi gerekir.

---

[133] **A.e.,** s.280.
[134] Ünder, **a.g.y.**
[135] Platon, **Euthydemos**, Çev. Halil Vehbi Eralp, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2000, s.36.
[136] Eralp, **a.g.e.,** s.33.
[137] Yücesoy, **a.g.e.,** s.56.
[138] Verseyni, **a.g.e.,** s.122.
[139] Arslan, **a.g.e.,** s.305.

Kendi sanatını, annesine yüklediği ebelik sanatıyla özdeşleştiren Sokrates, doğum sancıları çeken erkeklerin ruhlarını doğurttuğunu söyler.[140] Sokrates, ebenin gerçek görevinin, gerçek olanla gerçek olmayanı ayırt etmek olduğunun altını çizer. Onca, bu ayırt etme işi, ebenin en temel görevidir ve en zor olanı da budur. Sokrates'e göre kadınlar, ebelik sanatını, ancak kendileri gebe kalmak için çok yaşlı biri haline gelince elde ederler. Sokrates'e göre hiç kimse deneyim sahibi olmadığı şey konusunda doğru bir şey söyleyemez ve yapamaz.

Teheaetetus diyalogunda Sokrates doğurtmayı nasıl gerçekleştirdiğini şöyle anlatır: "Her ne kadar başkalarını sorgulasam da, bende hiçbir bilgelik bulunmamaktadır. Bu yüzden, kendimden bir şeyleri gün ışığına çıkaramamak bakımından ebeyle ortak bir eksikliğimin olduğu doğrudur. Bunun nedeni şudur: Tanrı beni bir ebe olarak hizmet etmeye zorlamaktadır, ancak doğurma yetisini benim elimden almıştır. Bu nedenle bende, ne bir bilgelik ne de işte ruhumun çocuğu diyebileceğim bir buluş bulunur. Benimle çoğu zaman birlikte olanlardan kimileri, başlangıçta hemen hiçbir şey bilmez görünür; ancak tartışmalarımızla yavaş yavaş ilerledikçe, tanrının kayrasına mahzar olmuş tüm bu insanlar, benden bir şey öğrenmedikleri pek belirgin olmakla birlikte, kendilerine olduğu denli başkalarına da şaşırtıcı gelen hızlı bir ilerleme kaydederler. Gün ışığına çıkarmış oldukları bir çok doğruyu, onlar kendi içlerinden çıkarıp kendi başlarına bulmuşlardır. Ancak doğurtmak tanrının, bir de benim işimdir"[141]

Öğretmen de gebe ruhta öğrencinin bilgiye duyduğu ihtiyacın farkına varmasını sağlayan ustalıklı bir sorgulamayla, gebe ruhu araştırmaya sevk eder.[142] Sokrates Menon diyalogunda olağanüstü bir öğretmen olarak bu dünyadaki yaşamında hiç geometri dersi almamış bir köleye geometri teoremleri çözdürür. Sokrates kölenin bu teoremi zaten bildiğini, kendi rolünün sadece hatırlatmaktan ibaret olduğunu; ya da kafasında zaten var olan bir bilgiyi doğurmasına yardım ettiğini söyler. [143]

Diyalektiğin ilke ve araştırma biçimlerini içeren, doğuran yapının, gerçekte bir doğurtma yöntemi sonucu oluştuğu savı ileri sürülmektedir hatta diyalektiğin özünün

[140] Emin, **a.g.e.,** s.107.
[141] Aydın, **a.g.y.**
[142] Verseyni, **a.g.e.,** s.123.
[143] Özbek, **a.g.e.,** s.94.

bu sav olduğu söylenmektedir.[144] Bu yöntemin yaratıcı Sokrates olmuş ve geliştiricisi de öğrencisi Platon olmuştur.[145]

1.4.5. Tartışma-Cedel

Dialektikos sıfatı, tartışmayı, özelliklede karşılıklı konuşma yoluyla tartışmayı ilgilendiren şeyi belirler. Tartışma sanatı anlamındaki diyalektiği buradan gelir.[146] Kökeni böylece belirlenen diyalektik, önce söz sanatı olarak sonrada tartışma sanatı olarak anlaşılabilir.[147] Karşıdakiyle tartışan diyalektikçi, hemen hemen yalnızca çelişme ilkesine dayanır: karşındakinin görüşünü çürütmek demek, tezinin apaçık olgularla ya da bir başka teziyle çeliştiğini göstermek demektir; çelişen önermeler ayrı ayrı doğru olamayacağına göre karşıdaki yanıldığını kabul ederek pes eder.[148]

Eski Yunan'da tartışma, genellikle bir yarışma olarak görülür. Sokrates de her ne kadar tartışmayı, doğruyu aramak ya da öğrenmek için yaptığını söylese de, dinleyicilerin oyunu/beğenisini kazanmaya özel bir önem verir; rakiplerine karşı izleyicinin tepkilerini değerlendirmeye özen gösterir. Sokrates hakikati arama konusunda içten olsa bile diyaloglarında kullandığı taktikler sanki tartışmaya hakim konuma gelmek, karşısındaki kişiyi çelişkiye düşürmek, kısaca tartışmayı kazanmak için düzenlenmiştir. Sokrates genellikle tartışmaya soru sorarak egemen olur. Bunun için de pek çok strateji uygular. En başta hiçbir şey bilmediğini, ama öğrenmek isteğini söyler. Bu yüzden de sormak istediğini ifade ederek sorgucu makamına geçer. Fakat konuşmacı, hakikati, Sokrates'in soruları sayesinde, Sokrates'in kendisi de tartışma sayesinde bulur.

Sokrates kısa soru ve cevaplarla tartışmakta ustadır. Hatta böyle bir yöntemin Sokrates'e yaradığını *Protagoras d*iyalogunda buluyoruz. Protagoras şöyle der: "Sokrates hayatta pek çok kimseyle söz mücadelesine girdim ben. Eğer istediğin gibi yapsaydım, tartışma tarzımı karşımdakilerin isteklerine göre ayarlasaydım, hiç

---

144 Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.73.
145 **A.e.,** s.74.
146 Foulquié, **a.g.e.,** s.7.
147 **A.e.,** s.7.
148 **A.e.,** s.8.

kimseyi alt edemezdim ve Protagoras adı Yunanlılar arasında tanınmazdı."[149] Tartışmanın sonrasında yine de bu şartı kabul eden Protagoras sanki zorla konuşur gibidir. Sokrates ise kendi tarzında konuşur, işi sıkı tutar. Soruları o sorar. Protagoras, Sokrates'in istediği gibi cevaplar verir. Protagoras kontrol altına alınmıştır.

Sonuç olarak, Sokratik tartışmalar bir hakikat arayışından çok bir tür müsabaka ya da gösteridir. Sokrates'in tartıştığı sofistler, bu tür tartışmaları izleyen dinleyiciler, bu tür tartışmaları bir yarış olarak algıladığından, Sokrates de belki isteyerek belki de istemeyerek bu tür tartışmalara, sonunda kazanmanın ve kaybetmenin olduğu bir oyun, bir münazara olarak bakmak zorundadır. Amaç da, hakikat arayışından çok, rakibi, onun argümanlarını çürüterek, tezlerinin sağlam olmadığını göstererek alt etmektir.[150]

2.6. İroni-Hiciv-İstihza

Herkes ironi sözcüğünün geleneksel olarak Sokrates ile bağdaştırıldığını bilir. Sokrates biçimini Sofistlerden aldığı, diyaloglarında kuramsal olarak birbirini tamamlayan iki teknik kullanır. Bunlardan birincisi alay (ironi), ikincisi de doğurtmadır (maieutike). İncelikle oynama, bir şeyi olduğundan hafif gösterme, iki yüzlülük, gerçekte olduğundan daha az olma tutumu, daha aşağı ve küçük bir rol kabul etme, zavallı ve yeteneksiz biriymiş gibi görünme anlamına gelen alay ile alaycı kendisi yanılmaktan çok uzak olmasına karşı başkalarını yanıltmak için, kendisine karşı olumsuz bir tavır takınan bir oyuncudur.[151] Sokrates tartışmalarında inceden inceye alaylı bir dil kullanarak ileri sürülen düşünceleri ve verilen tanım yada tanımları sorgulayıp bunların ne denli yersiz ve tutarsız olduklarını gösterir. Sokrates'in karşısındakinden bir şeyler öğrenmeye hevesliymiş gibi[152] davranıp onun kendisini bilge sandığı alanda hiçbir şey bilmediğini ortaya çıkartan[153] ironisini Platon'un Sokrates'i konuşturduğu çeşitli diyaloglarında rastlamak mümkün. Sokrates'in Savunması aslında onun ironik etkinliğini iyice kavramak için çok uygun bir eserdir. Meletos'un onu dinsiz olmasını suçlamasından sonra Sokrates,

[149] Platon, **Protagoras,** 335/a, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010
[150] Ünder, **a.g.y.**
[151] Verseyni, **a.g.e.,** s.126.
[152] Platon, **Küçük Hippias** 369d-e, 372a-c
[153] Eralp, **a.g.e.,** s.32.

kendisinin en bilge adam olduğunu bildiren kehanet hakkında konuşmaya başlar. Bu kehanetin onu başta ne kadar şaşırttığını sonra doğru olup olmadığını anlamak için en ünlü bilgelerden birine nasıl danıştığını anlatır. Kısa süre sonra fark eder ki, bir devlet adamı olmasına karşın bu adam aslında cahildir. Daha sonra bir şaire sorar ama ondan daha sonra şiirlerini daha ayrıntılı açıklamasını isteyince, şairin kendi şiirleri hakkında hiçbir şey bilmediğini görür.[154] Tartışmalar genellikle bilgisizliğini itirafıyla ve karşısındakinden öğrenmek için can attığını bildirmesi ile başlayan ironi rakibin bilgisizliğini göstermek ve ona bu savlardaki çelişkilerini göstermesiyle sonuçlanır.[155]

Sokrates cahilmiş gibi davranır ve ders alma kisvesi altında, başkalarına ders verir. Bu durum Sokrates'in ünlü ironisidir. Sokrates'te bir öznel diyalektik biçimi kazanır ve insanlarla iletişim kurmanın bir yoludur.[156]

Soru –cevap başlığı altında soru sormanın iki amacı olduğundan bahsetmiştik. İlki, insan arzu ettiği içerik üzerine bir cevap almak amacıyla soru sorabilir. İkincisi insan cevap almak için değil, apaçık ortada olan içeriği tek bir soruyla boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmak için de soru sorabilir. İlk yöntemde önceden bir içerik olduğu varsayılır, ikincisindeyse boşluk; ilk yöntem spekülatif, ikincisi ironiktir. Sokrates'in uyguladığı da ikinci yöntemdir.[157] Sokrates'in kullandığı bu alay onun mantıkî çürütme metodunun tamamlayıcısı olarak ortaya çıkar.

1.4.6. İdealar Kavramı

İdealar teorisi Platon'un hem bilgi görüşünü hem de diyalektiğini aydınlatmaya hizmet eder.[158] İdealar öğretisindeki varsayıma göre, kavramlar gerçekten var olan şeyler olarak ideaların kopyalarıdır. Ve işte bu yüzden, Sokrates Platon diyalogları kavramların açıklanmasında en yüksek bilimsel bilgiyi bulmaya çalışmaktadır.[159] Platoncu diyalektik, kavramların analiz ve sentezini içeren bir disiplindir[160] ve zihni

[154] Kierkegaard, **a.g.e.,** s.44.
[155] Platon, **Georgias** 487e, 489b
[156] Kierkegaard, **a.g.e.,** s.294.
[157] **A.e.,** s.42-43.
[158] Sena, **a.g.e.,** s.16.
[159] Yücesoy, **a.g.e.,** s.54.
[160] Çilingir, **a.g.e.,** s.14.

düşünülür dünyadaki idealara yükselten yöntemleri kullanma sanatıdır ya da bu yöntemlerin tümüdür,[161] ideaları ve bunların birbirleriyle ilgilerini görüp kavrayan düşünme işlemlerinin bütünüdür.[162]

İdealar kuramına göre bu dünyadaki olgular bize ancak daha önceden bildiğimiz fakat ruhun içinde bulunduğu bedenin unuttuğu gerçek bilgileri hatırlatmaya yarar. Bu nedenledir ki Sokratik felsefi girişim, bilmeyen birini kavrayışa zorlayarak ona aslında bilmekte olduğu hatırlamadığı bir şeyi öğretme çabası gerçekleşmektedir.[163] Sokrates'in bunu Menon diyaloğunda ifade eder. Sokrates, "Eğer ben başkalarını çaresiz bırakıyorsam, o sırada kesinlikle kendim de çaresizim." Diye cevapladığında, o ünlü soruyu sorar Menon: "Madem öyle Sokrates, ne olduğunu bilmediğin bir şey hakkında nasıl olup da araştırma yapacaksın?" Sokrates'in cevabı da aynı ölçü de ünlüdür: Çünkü ruh "aslında evvelce bildiği şeyi yeniden hatırlamaya muktedirdir." Biliyoruz ki burada karşımıza çıkan, tarihteki Sokrates'in dillendirmediği Platoncu idealar öğretisidir.[164]

"Üzerlerine kendinde gerçek mührünü vurduğumuz her şeyin ideaları vardır."[165] diyen Platon'un idealara kazandırdığı nitelikleri sıralayacaksak. İdealar cins olma özelliğini yansıtırlar. İdealar değişmezlik özelliğini içerir. İdeaların birbirini içermesi nedeniyle birbirinin neden ve sonuçları olan çift görünümlü bir niteliğe sahiptirler. Ölümsüz ve sonsuzdurlar. İdealar saf, yalınç ve saltıkdırlar. Çokluk özelliği göstermezler. Her tür tinsel bilgi ve her tür somut varlığın da özünü onlar oluşturur.[166]

1.4.7. Daimon-İlham

Yunan mitolojisinde daimon, insanın yazgısını etkileme gücüne sahip olduğu düşünülen tinsel bir varlığı, bir tür tanrısal gücü ya da doğaüstü nitelikleri olan Tanrı

---

[161] Foulquié, **a.g.e.,** s.21.
[162] Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004, s.63
[163] Yücesoy, **a.g.e.,** s.56.
[164] **A.e.,** s.63.
[165] Platon, **Phaidon,** 75c
[166] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.160, 161, 162.

ile insan arasında bir yerde bulunan tanrısal varlıkları simgeler.[167] Sokrates'te bu terimin içindeki sese veya cinine verdiği ad olarak kullanıldığını görüyoruz.[168] Şölen adlı diyalogda daimon, insanlar ile tanrılar arasında köprü kuran, onlara tanrıların buyruklarını ve dileklerini ileten yarı tanrısal varlıklar olarak sunulur.[169] Bu daimon düşüncesi, Platon'un Sokrates diyaloglarındaki yöntemin öğelerinden biridir. Sokrates'e göre; bilgi ve erdem birdir. Bilge insan yani neyin doğru olduğunu bilen kişi, doğru olanı yapacaktır. Bunu yaparken ülkeye ve toplumsal ahlâka karşı durmuş olsa da. Söylediğine göre; ona, yapmaması gereken şeyleri fısıldayan bir "daimon"u vardır.[170] Sokrates kendisini Tanrı tarafından vazifelendirilmiş biri olarak sunar. Sokrates savunmasında bunu açık açık ifade eder: "Ben tanrının, devletin başına musallat ettiği bir at sineğiyim, her gün her yerde sizi dürtüyor, kandırıyor, azarlıyorum."[171], "Başkalarını sorguya çekmeyi bana tanrı emretmiştir, bu yol bana tanrı sözleriyle, gözüme gözüken hayallerle, tanrı iradesinin insanlara göründüğü her vasıta ile gösterilmiştir."[172], "Bir kimse var mıdır ki tanrısal işlere inansın da tanrılara inanmasın? Diamonlara inanmasın da diamonların kuvvetine inansın? Hayır yoktur. Çok şükür, hakimlerin zoruyla ağzından bu cevabı alabildim. Demek daimonluk işlere, bu işler yeni olsun eski olsun, inandığımı ve bunları öğrettiğimi iddia ediyorsun. O halde, söylediğine göre ben daimonluk işlere inanıyorum. Suçlamanda buna yemin bile ediyorsun. Bu işlere inanıyorsam, onların varlığına da ister istemez inanmam gerekir, öyle değil mi? Hiç şüphesiz, cevap vermediğine göre seninde aynı fikir de olduğunu kabul ediyorum. Peki daimonları tanrı ve tanrı oğulları olarak alabiliriz değil mi? ……aynı kimsenin daimonluk ilere inandığı halde daimonlara, tanrılara, kahramanlara inanamayacağına biraz anlayışı olan hiç kimseyi inandıramazsın."[173]

---

167 http://www.kayipdunya.com/wp-content/uploads/kalins-pdf/singles/yunan-grek-mitoloji-sozlugu-c-d.pdf (Çevrimiçi) zt: 15.06.2012

168 Esra Çağrı, "Empedokles", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)** Güz 2005, Sayı 15, s.181.

169 Platon, **Şölen** 202d; 203-a

170 Didem Demiralp, "Sokrates Etiği ve Sanat", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XLIX**, 2008, sayı II, s. 237-243.

171 Platon, **Sokrates'in Savunması,** Çev. Niyazi Berkes, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2001, s.30.

172 **A.e.,** s.34.

173 **A.e.,** s.25,26.

Sokrates'in kutsal görevi olarak algıladığı şey, yurttaşlarının ve yabancıların arasında dolaşarak adından bilge diye söz edilen insanlar aramaktır. Bunların bilge olmadıklarını anlayınca, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirecek, o kişilerin bilge olmadıklarını kanıtlayacaktır.[174] Sokrates'in iletişim kurarken, bazen hareketsiz kalıp boşluğa baktığı söylenir.[175] Hatta tam kalkıp gideceği sırada tanrısal sesi duyduğunu[176] ve onun söyledikleriyle hareket ettiğini yeri geldiğinde ifade etmeden edemez. Anladığımız kadarıyla Sokratik yöntemde daimon, Sokrates'i, ne yapmaması gerektiği konunda uyarırken, ne yapması gerektiğini söylemez.

1.4.8. İnkârın İnkârı (Olumsuzun Olumsuzu)

Platon diyaloglarındaki Sokrates diyalektiğinde çürütme metodundan daha önce bahsettik. Sokrates bazı diyaloglarında karşısındakinin çürütmelerini çürütme metodunu da uygular. İnkarın inkarı önermesini aslında daha sonraları Hegel'de daha somut olarak görüyoruz. Hegel'de diyalektik süreç, genellikle tez, antitez, sentez diye adlandırılan üç evreyi içerir; ama Hegel bunları hep benimseme, yoksama ve yoksamanın yoksaması diye adlandırır.[177] Açıkça eserlerinde zikretmese de Platon felsefesinde de diyaloglar, ister bir tartışma ya da yarışmayı öngörsün, ister öngörmesin kesin bir biçimde olumlama ve olumsuzlama işlemlerini içermektedir.[178] Paul Foulquié 'Diyalektik' adlı kitabında Platon'un Devlet 7. kitabından şu alıntıyı yaparak inkarın inkarı anlayışının dönemin gençleri arasında daha popüler olduğunu nazara verir: "Bence şuna dikkat etmelisin: gençler bir kere diyalektiğin tadına vardılar mı onu olur olmaz kullanırlar ve oyun haline getirirler. Onu durmadan bir şeyin tersini söylemek için kullanırlar. Kendilerini çürütenleri taklit ederler. Bu sefer onlar kendilerini çürütenleri çürütürler. Genç köpekler gibi haz duyarlar yaklaşanı dişlemekten, parçalamaktan."[179]

[174] Kierkegaard, **a.g.e.,** s.45.
[175] **A.e.,** s.192.
[176] Platon, **Euthydemos**, Çev. Halil Vehbi Eralp, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2000, s.10.
[177] Foulquié, **a.g.e.,** s.57.
[178] Yenişehirlioğlu, **a.g.e.,** s.132.
[179] Foulquié, **a.g.e.,** s.22.

İKİNCİ BÖLÜM: BİR GAZETECİLİK TEKNİĞİ OLARAK YORUM VE ÖNEMİ

2.1. İletişim Aracı Olarak Gazete

Gazete en basit manasıyla bir kitle iletişim aracı olarak tanımlanmaktadır. İletişim, communication kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Communication'a karşılık olarak Türkçe'de iletişimin dışında muhabere, ulaştırma, irtibat, haberleşme ya da iletim de denebilmektedir. Latince kökenli kelime ortak anlamına gelmektedir. Buradan yola çıkıldığında kısaca iletişim eyleminde bir ortaklaştırma, yaygınlaştırma, benzeştirmenin söz konusu olduğu görülür. İletişim, kısaca "belirli bir insan topluluğu içinde benzeşme ve birlik taşıyan bir toplum oluşturma amacıyla bilgi, fikir ve tutumların bir insandan diğerine ulaştırılması süreci olarak tanımlanmaktadır.[180]

İnsanların yakınlarında ve ya uzak çevrelerinde gerçekleşen olaylar hakkında bilgi almalarını, günümüzde özellikle bu amaçla geliştirilmiş ve uzmanlaşmış kitle iletişim araçları sağlamaktadır. Kitle haberleşme araçlarının yüzyıllardır insanlar arasındaki ilişkilerin temeli olan haberleşmeye katkıları ise yakın geçmişte yaygınlaşmasıyla yüzyıllardır süregelen haberleşmenin kapsam ve etkileri genişlemiştir. Kitle haberleşme araçları, zamandan tasarruf ederek, mekânı genişleterek, bilgiyi taşınabilir ve saklanabilir hale getirmiştir. Bu araçlar, yüzyıllardır var olan haberleşmenin haber verme, propaganda, eğitim, eğlence, reklam yapma şeklindeki işlevlerini günümüzde farklı görünümlerde yerine getirmektedirler.[181]

---

[180] Hayati Tüfekçioğlu, "Sosyolojik Açıdan Gazete ve Osmanlı Gazeteciliğinin Temellendirilmesi", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 1993, s.24.

[181] Tokgöz, **a.g.e.**1994. s.3.

Yakın dönemlere kadar daha çok haber alma faaliyetine dayanan bu sistemler devlet işi olarak kalmış ve sadece bu işlerle ilgili uzman kişilerin hizmetinde olmuştur. Bu tekelin korunması için de bilgi, yaygınlaştırmak ve paylaşmak bir yana tersine büyük bir gizlilik esas alınarak sadece konunun uzmanlarının anlayabileceği bir şekilde adeta şifreleştirilmiş ve yaygınlaştırılmaya değil saklanmaya yönelik bir görünüm kazanmıştır.[182] Sonraları iletişim araçları yaygınlaştırma özelliği kazanmıştır.

Gazetecilik yapan araçlar olarak, gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon ülkenin toplumsal yapısı içinde yer alan haberleşme sisteminin uzmanlaşmış bölümlerini oluştururlar. Bu araçları, aynı zamanda, siyasal haberleşmenin yayımında büyük rol oynamalarından ötürü, siyasal alt sistemler olarak nitelemek de mümkündür. Toplum içinde oynadıkları asıl önemli rol ise, toplum içinde ve toplumlararası akıp giden haberleşmenin dengeli bir şekilde dağılımında, haberleşmenin alt yapısını mekanik araçlar olarak düzenlemektir. Genel bir tanımlama ile gazeteciliğin temel işlevi haber vermedir. Günümüzde haber verme işlevini yerine getiren çeşitli gazetecilik örgütleri bulunmaktadır. Bu örgütlerin başlıcaları basın, radyo ve televizyondur. Gazeteciliğin alt yapısını ise endüstri teknolojisini temsil eden mekanik araçlar yanında, belki üzerinde en çok durulması gereken, bu araçları çalıştıran fikir işçilerinin ürettikleridir. Fikir işçilerinin ürettikleri ise, herkesin diline doladığı, beğenmediği, bizi dünyadan iyi veya kötü şekilde haberli kılan, haber dediğimiz olgudur.[183]

Günümüzde gazetecilikte çok sayıda kitle haberleşme aracı görev almış durumdadır. Gazeteler yanında radyo ve televizyonun da gazetecilik alanına kaymaları ile, çağımızın gazeteciliği çok aracın gazetecilik alanında işlev gördüğü gazetecilik şekline dönüşmüştür denilebilir. Radyo önce maç nakilleri, daha sonra da kısa haberler sunarak gazetecilik alanına girmiştir. 1950'lerden itibaren de televizyon yoluyla da gazetecilik yapılmaya başlanılmıştır.[184] Bu açıdan, araçların yapısal özellikleri nedeniyle, günümüz gazeteciliği basın, radyo, televizyon arasında haberleri süratli iletebilmek büyük bir yarış içinde gerçekleşmektedir. Gazete ve dergiler ise sadece göze hitap eden kitle haberleşme araçlarıdır. Yazılı basın, haberleri daha ayrıntılı, derinliğine inerek sunar. Radyo ve televizyona oranla, haber

[182] Tüfekçioğlu, **a.g.e.,** s.25.
[183] Tokgöz, **a.g.e.,** s.4.
[184] **A.e.,** s.5

verme bakımından daha az süratlidir. Zamanı radyo ve televizyona oranla daha elverişli olarak kullanmaları, daha kapsamlı haber vermelerine yol açmaktadır.

2.2. İşlev Açısından Gazete

Gazetenin, bir toplumsal kurum olarak ortaya çıkışından basılması dağıtılması sürecine kadar belli bir işlevi olduğu, başka deyişle toplumsal bir görevinin bulunduğu bilinmektedir. Gazetenin toplumdaki yeri ve rolüne, işlevine yönelik olarak bir dizi özellikleri vurgulanmakta, yine hangi koşulların ürünü olarak ortaya çıktığı noktasında belli açıklamalar bulunmaktadır. Bir haber malzemesi sayılan bilgilerin toplanması, yazılması, düzenlenmesi ve dağıtılmasını içeren bir işlem[185] olarak tanımlanan gazeteciliğin belirli değerleri dayatarak veya olumsuzlayarak toplumda yeni tutumların, alışkanlıkların yerleşmesine etkide bulunduğu gibi, siyasal karar alma mekanizmasına olan etkisiyle devletin, siyasetin bir parçası olduğu ve bu açıdan demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından sayıldığı ileri sürülmektedir.

Nesnellik ilkesi, tarafsızlık ve dengelilik anlayışı, haberin yorumdan ayrılması gereği üzerine yapılan vurgu, haberin yansız olması gerektiği konusundaki yaygın kabul, yazılı basın haberciliğinin temel doğrularındandır.[186]

Sosyal bilimler açısından gazeteler belli bir dönemi anlama ve açıklama çabasında içeriğiyle olayların genel akışını anlamakta başvurulan başlıca kaynak1ardan biri olarak belgeleme özelliği göstermektedir. Gazeteler belli bir dönemi ve olayları belgelemesinin yanında belirli sosyal grupları, kategorileri belgelediği için de önem taşımaktadır. Geniş kitlelere toplumsal bilincin aktarılması açısından gazetelerin bir ideolojinin veya eylemin odağı olmak gibi bir özelliği de vardır. Çünkü bir yerde gazeteler, sadece toplumsal olayları, grupları değil kendini de belgelemektedir. Gazetenin günümüz toplumlarında haber vermenin yanında kamuoyunu oluşturarak belirli bir konu üzerinde ikna etme, eğitim, eğlendirme, oyalama, reklam yapma gibi işlevleriyle gündelik yaşantı içinde insanların gereksinimlerini karşılamasıyla önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. Ayrıca gazete önemli ve ciddi bir bilgi kaynağı şeklinde nitelendirilmekte ve kamu işleri hakkında bilgi ve yorum vermektedir.

[185] Tokgöz, **a.g.e.,** s.10.
[186] Ayşe İnal, **Haberi Okumak,** İstanbul, Temuçin Yayınlan, 1996, s. 21.

Okuyucular için olayların tam bir bilgisini değil haberler hakkında başyazıları ve köşe yazarlarının yorumlar da önemli bulunup, okuyucuların düşünceleri için bunları birer kaynak sayılmaktadır. Bu tip yaklaşıma ilave olarak eğitici rolü ile faydası ön plana çıkarılmakta ve gazetenin halka bir şeyler öğreterek ve ona doğru yolu göstermek gibi bir öneminin yanında ticari, iktisadi, gelişim için uygun ortam temin etme görevinin de bulunduğu söylenmektedir.[187]

2.3. Gazetede Yazılı Anlatım Türleri

Bir duygunun, bir düşüncenin, bir hayalin, bir isteğin yazı ile anlatılmasına yazılı anlatım denir. Yazılı anlatım da kendi içinde türlere ayrılır. Yazılı anlatım türleri, biçim ve içerik özelliklerine göre oluşur. Anlatım türlerinin çağın gereklerine göre zamanla arttığını bazı yazılı anlatım türlerinin de artık kullanılmaz olduğunu biliyoruz. Söz gelimi gazete ile kitle iletişimi bulunmadan önce makale, fıkra, röportaj... gibi yazılı anlatım türleri de bilinmiyordu. Toplumu, bilimsel, siyasal, sanatsal ya da sosyal bir konu üzerinde düşündürmeyi, tartıştırmayı, bu yolla gerçeklere ulaştırmayı, amaçlayan yazı türlerine düşünce yazıları denir. Topluma haber iletmeyi amaçlayan yazılar da bu kümede ele alınır. Yazar ya da haberci, okuyucusunu bilgilendirmek ister. Düşünce yazıları duygusal boyutlu yazılar değildir, bir gözlem ya da deneyime dayalı yazılardır.

2.3.1. Röportaj

Gazete ve dergilerde yayımlanın yazı türlerinden biridir. Öğretici yazı türüdür. Bir olay, bir durum; yerinde gezip görülerek, olayla ya da durumla ilgili değişik kişilerle konuşularak, soruşturularak yazılır. Röportaj hem gezi yazılarının hem makalenin özelliklerini taşır. Makale gibi dayandığı sağlam bir düşünceyi, bir tez vardır. Yazar; sorunu yerinde inceleyerek, gezip görerek, halkla, varsa mağdurla ve yetkili kişilerle konuşarak; fotoğraf, belge, istatistik bilgiler gibi bilgilerle destekleyerek okuyucunun bilgisine sunar. En çok kamuoyu toplayan gazete yazısıdır. Çok yönlü anlatım imkânları vardır. Bu yönüyle diğer düşünce yazılarından zengindir. Uzunluğu çoğu zaman makaleden çoktur. Bazen bir röportaj yazısı gazetenin iç sayfalarından birinde

[187] Tüfekçioğlu, **a.g.e.,** s.21.

dizi halinde günlerce yayınlanır. Okuyucunun sıkılmadan, merakla, okuduğu bir yazı bir türüdür. Röportaj yazımı önemli ve zor olduğundan yazarın toplumsal sorumluluğu diğer yazarlardan daha fazladır. Röportaj yazarlığı ayrı bir ustalığı ve yan alan becerilerini gerektirir. Röportaj yazarı hızlı olmak zorundadır. Yazar gerektiğinde eş zamanlı olarak evde, kütüphanede, arşivde, devlet dairesinde, iş yerlerinde araştırma yapacak; diğer yandan da olay yerinde incelemeler yapar. Bu yazı türünün oluşum aşamasında ısrarlı ama haddini bilerek, insan haklarını ihlal etmeden soruşturma yapar. Bütün bunların yanında röportaj yazarı, okuyucu ile bağını koparmaz.

Röportaj yalın, doğru ve etkili bir anlatım gerektirir. Yazınsal türde röportajların yanında heyecan oluşturan bir olayın ardından ivedilikle yazılmış kronolojik sıralamaya göre anlatılan kısa röportajlar da vardır. Röportaj okura olay yerindeymiş gibi olayı adım adım izleme şansı sunduğu için basit haberlerden daha çok dikkat çeker. Yazar okura adeta olayı kendisiyle birlikte izleme olanağı sunar.[188]

Haber olayı nesnel bir biçimde konunun özünü yansıtırken röportajda giriş için en uygun seçenek olarak olay örgüsüne geçişi kolaylaştıran, öyküye ait tipik bir sahne betimlenir. Kronolojik bir olay, bir süreç anlatılıyorsa olayın başlangıcıyla başlanıp sonucuyla bitirilir. Şayet öykü doğal akışı içinde yeterince ilginç bir başlangıç noktasına sahip değilse ilk paragrafta değişikliğe gidilebilir. Röportaj anlatımla, gerilimle ve devingenlikle daha güçlü hale gelir. Bu yazı türü için gözlem, somut dil kullanımı ve gerçeklik dışında şart olan başka bir özellik bulunmamaktadır.[189]

Röportaj türünün belirleyici özellikleri şunlardır: [190]

- Röportaj da düşünsel plânla yazılır.
- İşlenen konu; toplumsal, sanatsal olay ya da olgudur.
- Yazar anlattıklarının doğruluğunu; konuşma, bilgi toplama ve fotoğraflarla desteklemeli, anlattıklarını bir mantık çerçevesine oturtabilmelidir. Her anlattığı önceki anlattıklarıyla çelişmemelidir.

---

[188] Wolf Schneider Paul, Josef Raue, **Gazetecinin El Kitabı,** Çev: Işık Aygün, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002, s.90.
[189] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.95.
[190] **A.e.,** s.56.

- Röportaj yazarı; açıklayıcı anlatım, öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım ve tartışmalı anlatım gibi bütün anlatım yollarından yararlanır.
- Röportaj yazıları zamanla tarihî belge olabilir.
- Fotoğraf ya da belge kullanılabilir.

2.3.2. Mülakat-Söyleşi

Hedef kitlelerin merak ettiği ve ilgi duyduğu bir konu hakkında aydınlatıcı bilgi almayı amaçlayan ve belirlenen uzman kişiyle soru-cevap şeklinde geçen görüşmenin, yine soru-cevap şeklinde yazıya dökülmesidir. Haber değeri olan kişinin tutumu, durumu ve fikirleri sorulan sorulara verilen cevaplarla aydınlığa çıkarılır. Bir gazetecinin soru sormak için bir kişiye resmi yaklaşımı ve haber için veri toplaması mülakatla olur. Haberciliğin temeli de genelde mülakata dayanmaktadır. Haberin üçte ikisi mülakattan oluşur. Mülakat yapmak isteyen gazeteci iki hazırlık evresinden geçer. Birincisi, görüşülmesi gereken kimseyle ilişki kurmak, ikincisi de bu kişiyi konuşmaya razı etmektir. Her konuda mülakat yapılabilir. Konu sınırlaması yok gibidir.

Mülakat, XIX. yüzyılda Amerikan gazeteciliğinin önemli buluşlarından biridir. Amerikan basını mülakat için "Haber alma yönteminin temelidir." değerlendirmesi yapar. Alman yazarlarından Emil Ludwig'e göre mülakat, "gazetecilik sanatının en güzel çalışma alanı"dır. W. G. Bleyer, 1920 yılında yayınladığı Gazetecilik Kitabı'nda mülakatla ilgili şu yaklaşımda bulunmaktadır: "Mülakat, her şeyden önce, muhatap olan kişinin anlattıklarını atıf yolu ile okura aktarmak olduğundan, hayat ve hareket dolu bir gazetecilik sahasıdır. Soruların akıllıca seçilmesi verilen cevapları ve bunların başarılı bir üslupla hikâye edilmesi, mülakat tekniğinin, diğer gazetecilik çalışmalarından daha çok okunması şansını kazandırmaktadır." Bazı kaynaklar, mülakat yapan gazetecileri Diyojen'e benzetirler.[191]

Fransızca'daki "entrevue" ve İngilizce'deki "interview" sözcüklerinin anlamı öncelikle, iki kişinin birbirlerini görüp konuşmak istemeleridir. Söyleşinin gerçekleşebilmesi için konuşma partnerlerinin birbirlerini görmeleri gerekir. Bu

[191] Tokgöz, **a.g.e.,** s.167.

durumda söyleşi; ilkin partnerlerin bir araya gelmesi ikinci olarak konuşmalarının kamuya duyurulacak bölümü ve üçüncü olarak bu bölümden basılıp yayınlanmış kısımlar demektir. Konuşma, canlı yayında mikrofon önünde sürdürülüyorsa tüm televizyon izleyicileri söyleşiye katılan kişinin söylediği sözcükten, dil sürçmelerinden ya da başladığı halde vazgeçip yarım bıraktı her tümceden haberdar olurlar.

Aslında önce kaydedip daha sonra yayınlanan söyleşiler genellikle orijinalinden farklı olurlar. Konuşma hataları düzeltilir, pasajlar makaslanır ve kısaltmalar sırasında bilinçli ya da bilinçsiz söyleşi yapılan kişinin belki de çok önem verdiği bir görüşü değiştirilebilir. Buna rağmen gazete ve dergilerde okuduğumuz söyleşilerde bahsi geçen değişiklikler çok azdır. Basılacak ya da yayınlanacak söyleşiler için gazetecinin bir ön hazırlığa ihtiyacı vardır. Ayrıca kesin tanımlanmış bir hedef doğrultusunda konuşmaya başlanır ve konuşma sonuna kadar bu amaca sadık kalınır. Aksi takdirde ön bilgi eksikliği konuşmanın belirsiz bir yere doğru kayması yayında anında fark edilir. [192]

Makaleye benzer bu yazı türünün konusu daha çok genel ya da günlük sanat olaylarıdır. Fakat konu, tez ve savunma amacı güdülmeden ve karşılıklı konuşma havası içinde, sıcak bir dille yazılır. İnsanlar karşılıklı konuşmayı sevdiklerinden, söyleşi türündeki yazıları okumayı severler. İyi bildiği ve herkesin ilgilendiği bir konuda çoğu kişi söyleşi yazabilir. Bunun için bir konuda, ne söyleneceğini bilmenin yanı sıra, nasıl söyleneceğini bilmek gerekir. Söylenecekler, küçük şakalarla daha çekici duruma getirilebilir. İyi bir dinleyici olmak, iyi bir söyleşi yazmak için önemlidir. Usta bir söyleşi yazarı çok ağır konuları bile herkesin okuyup anlayabileceği bir duruma getirir.

Mülakatın belirleyici özellikleri şunlardır:[193]

- Düşünsel plânla yazılır.

[192] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.55.
[193] Tokgöz, **a.g.e.,** s.84.

- Yazar anlattıklarının doğruluğuna, okuyucusu ile olan bağına güvenir, anlattıklarını günlük konuşma havasıyla, fakat mantık çerçevesinden ayrılmadan anlatır.
- Kolay okunabilir bir üslup kullanılır.
- Sorular cevaplardan kesinlikle daha kısa ve kesindir.
- Söyleşi yapan gazeteci görüşleriyle söyleşi partnerini yönlendirmeye çalışan yorumcu değil, soruyu yönelten kişidir.
- Söyleşi yapan kişi konuşmada karşıt konumdadır ve bu konumu korur. Kaynağın her söylediği onaylanmaz. Gazeteci söyleşi partnerinin düşüncelerine tamamen katılıyor olsa bile karşıt konumda olduğunu açıkça ortaya koyar.

2.3.3. Portre

İnsanın, dış ve iç özelliklerini belirten betim türüdür. Kişinin boyu, yüzü, ten rengi, giyinişi gibi dış yapısına dair özelliklerini tanıtan yazılara fiziksel ya da tensel portre; duygu, düşünce, huy, beğeni ve alışkanlıkları gibi iç yapısını tanıtan yazılara da ruhsal ya da tinsel portre denir. Olaylı yazılarda (roman, öykü, oyun vb.) kişiler, portre aracılığıyla tanıtılır. Kişilerin tensel ve tinsel yanları ayrı ayrı tanıtılabileceği gibi, bir arada, iç içe de tanıtılabilir.

2.3.4. Biyografi

Yurduna ulusuna, insanlığa yaptıklarıyla yararlı olan önemli kişilerin belirgin özelliklerini, üstün ve örnek alınabilecek yönlerini, çalışmalarını, başarılı olma nedenlerini inceleyen; bu alandaki bütün bilgileri derleyip anlatan yazılara denir. Burada amaç tanınmış, yararlı olmuş kişilerin çektikleri sıkıntıları, karşılaştıkları güçlükleri nasıl yendikleri, başarıya nasıl ulaştıkları anlatılarak; okuyuculara, kendi kendine yardım, başarıya sabırla ulaşabileceği, düzenli ve planlı çalışmanın başarı kazandırabileceği düşüncesi verilmek istenir. Yaşamöyküsü yazılacak kişiyle ilgili tüm bilgiler ayrıntılı bir şekilde toplayıp, notlar alarak, belli bir plan dâhilinde, okuyucuları sıkmadan anlatılır. Anlatım

ilgi çekici, sürükleyici, cümleler duru ve yaşam olaylarının akışına uygun şekildedir. Yaşamöyküleri, sanata, edebiyata, tarihe ışık tutar. Anma günlerinde, kutlama günlerinde, sanat gecelerinde bu tür yazılardan yararlanılır. Bunlar, belli bir dönemin olaylarını, toplumsal yapısını ve sanatını belgelerler. Yaşamöykülerinde ele alınan kişi her yönden incelenebileceği gibi sadece bazı yönleri veya belli döneme ait olan yaşamı da ele almak mümkündür. Kişinin kendi yaşamını kendisinin anlattığı biyografiye otobiyografi, bir konu üzerinde özel bir görüşle yapılan incelemeye de monografi denir. Yaşam öyküsünün içeriği ise şu şekilde belirlenir: [194]

- Yaşam öyküsü anlatılacak kişinin çocukluk yılları, nerede, ne zaman doğduğu ve çocukluğunun nasıl bir ortam içinde geçtiği belirtilir.
- Nasıl bir eğitim aldığı ve yetişmesinde etkili olan başlıca etmenlerin neler olduğu belirtilir.
- Seçtiği meslek ve meslekteki gelişim aşamalarının neler olduğu belirtilir.
- Kişiliği, huy ve davranış özellikleri, ilgili olduğu alanlar, çevresiyle ilişkilerinin durumu belirtilir.
- Eserleri ve toplumsal yaşamdaki önemi belirtilir.

2.3.5. Demeç

Demeç, bir kişinin kompleks ve genelde tartışmalı bir soruna yönelik görüşünü sözlü olarak kısa ve öz ifade etmesidir. Söyleşiden farkı, arada sorulan sorularla bölünmemesidir. Çoğu zaman bir metin (haber, röportaj) içinde yer alır. Resmi Bildiri ise bir yönetim, bir parti, bir kurum ya da bir kişi tarafından medyaya yazılı olarak iletilen bir duyuru ya da görüştür.[195]

2.3.6. Haber

İnsanlar arası ilk ilişkilerden biri haberleşmedir. İlk insanlardan günümüze haberleşme dumandan, davuldan, kuştan, atlı postalardan, motorlu postalardan; günlük gazetelere, sesli radyo haberlerine, görüntülü televizyon haberlerine,

---

[194] http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/80OYA0001.pdf (Çevrimiçi) zt: 17.06.2012
[195] Hermann Schlapp, **Gazeteciliğe Giriş,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002, s.60.

bilgisayar ağlarına uzanan bir gelişme göstermiştir. Günlük gazetelerde, belli aralıklarla yayınlanan dergilerde, meslek kuruluşlarının yayınladığı, radyo ve televizyonlarda belli zaman aralıklarıyla sunulan bültenlerde halka duyurulmak üzere yayımlanan yazılara haber denir. Yayın organlarının en büyük desteği haberdir. Hiç bir yayın organı habersiz düşünülemez. Bir haberin değeri okuyucu sayısıyla belirlenir. Bu nedenle her olay haber olmayabilir. Belli bir okuyucu kitlesine ulaşabilecek olaylar haber sayılır. Haber, güncel ve ilginç bir olayın olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmasıdır. Haber metininde her türlü taraflı değerlendirmelerden ve söz oyunlarından uzak durulur. Metin kısa haber dili de yalındır.

Habere yönelik çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Mesela haber, bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgidir. Haber, insanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özetidir. Haber, zamanında verilen, toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay ya da kanaattir. Bu tanımlamalar gibi habere yönelik yapılan diğer tanımlamalarda da ortak bir kavram vardır. Haber, bir olay ya da fikirle ortaya çıkar. Her olay değil, ancak haber olabilme niteliğine sahip ve toplumun genelinin ilgisini çekecek olaylar haber olur. Haber, günceldir; yeni olmuş ya da tekrar oluşan olaylarla ilişkilidir. Sistematik değildir; olaylar, fikirler, sorunlar belirli bir sisteme göre seçilmez. Bir olaya, fikre ya da soruna gereksinimi vardır. Ayrıca haber, rutin olayların değil, haber değeri taşıyan olayların bir sunumudur. Haber, toplumun tümünü değil yalnızca ilgili bir kesimi de ilgilendirebilir. Böylesi bir olayda haber, ilgili kesim tarafından dikkatli bir şekilde ve tüm detayları ile algılanırken, diğer kesimler tarafından yüzeysel algılanabilmektedir. [196]

Halka günlük olayları haber verme geleneğinin Atina'da başladığı sanılmaktadır. Eski Atina'da, halk günün belirli saatinde, bir meydanda toplanır, hatip kendilerine o günün haberlerini yüksek sesle söylerdi. Eski Osmanlı'daki "tellâl çağırmak", "tellâl çıkartmak" işi de, halka duyurulması gerekli haberleri ulaştırmak için haberci göndermekten başka bir şey değildi. Tellâl mahalle aralarına girer, sokak sokak

[196] Kemal Aslan, **Haberin Yol Haritası,** İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2002, s.26.

gezer, böylece haberi vatandaşın ayağına götürürdü. Günümüzde aynı işi belediyeler; acil durumlarda, haberin hemen iletilmesi için resmi daireler en çok da pazarlamacılar uygarlığın teknik imkânlarını da kullanarak hâlâ yapmaktadırlar. Haber kaynağını yaşamdan alır. Genel olarak bu kaynaklar üçe ayrılır:

1. Resmi Haberler, 2. Özel Haberler, 3. Ajans Haberleri. Resmi haberler, resmi ve özel kuruluşlardaki yetkili kişilerden alınan haberlerdir. Özel haberler, halk arasından toplanır. Ajans, haber toplama ve yayma işleriyle uğraşan kuruluştur. Haberde; yurtiçindeki, yurtdışındaki önemli ya da ilginç olaylar kısa ve özlü bir biçimde halka sunulur, gerekirse resimle, fotoğrafla desteklenir. Haber yazıları, anlattığı olayın türüne göre ad alır: Siyasal haberler, ekonomik haberler, bilimsel haberler, teknoloji haberleri, sanat haberleri, spor haberleri, sosyal haberler... vb. Skandal ve dedikodu haberleri... gibi halk arasında heyecan yaratan haberler vardır, böyle haberlere sansasyonel haber denir. Haberin anlatımı çoğunlukla resmi olmak zorundadır. Çevremizde gördüğümüz her olay haber değildir. Bir olayın haber olabilmesi için bir takım unsurları taşıması gerekir. Her şeyden önce haber olacak olay toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendirmeli ve ilgi çekici olmalıdır. Olayların bazılarında olay kişileri olayın haber olarak ele alınmasını sağlıyorken bazı olaylar ise sık karşılaşılmadıkları için haber niteliği kazanmaktadır.[197]

Özetleyecek olduğumuzda haber metninde uygulanması gereken kuralların şunlar olduğunu görürüz:[198]

- Güncel haber yeni meydana gelmiştir ve yeni iletilir. Olayın gelişimiyle iletilmesi arasındaki süre ne kadar kısa olursa, haberi haber yapan ilgi de o oranda büyüktür.
- Konu ilginç olmalıdır. Bir kısa ya da ayrıntılı haber, okurların en azından bir kısmının dikkatini çekebilmelidir.
- Konu önemli olmalıdır. Bir olay siyasî, ekonomik ve kültürel yaşamı doğrudan etkiliyorsa, yani bu alanlarda herhangi bir değişikliğe yol açıyorsa önemlidir.

---

[197] Canan İleri, "Yazılı Anlatım Türleri I-Düşünce Değeri Olan Yazılar", (Çevrimiçi) (https://www.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2272/unite07.pdf) zt: 23.05.2012

[198] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.19.

- Konu ilinti yaratmalıdır. Yaşamımızı ve duygularımızı doğrudan etkileyen her şey ilinti yaratır ve bu nedenle de yayımlanmaya değer görülür.
- Konu kısa ve öz olmalıdır. Kısa cümleler daha kolay anlaşılır. Girişik tümcelerden uzak durulur. Aksi halde okur zorlandığı takdirde okumaktan vazgeçebilir.
- Nesnellik ve taraflar arasındaki dengenin sağlanması bir haberin önemli ölçütlerindendir.

Basit haberler ölüm, hastalık, cenaze, yangın, kaza, sel, deprem, cinayet, mevsim ve hava durumuyla ilgili haberlerini kapsarken karmaşık haber de, uzun oluşu ve olayı ayrıntılı bir biçimde ele alışıyla daha detaylı bir haber türüdür. Olaylar ve gerçekler geniş çapta aktarılır. Haber çeşitli açılardan aydınlatılarak, açıklanarak, bağlantılar kurarak derinleştirilir. Karmaşık haberde yazarın fikirlerine ve görüşlerine de yer verilir. Bu haber türünde en önemli bilgi girişte yer alır, daha az önemli olanlarsa sondadır. Fazlalıklar atılır. Yazar haberin özünü asla son tümce için saklamaz. Karmaşık haber genellikle mahkemeler, duruşma, dava, hükümet, politika, iş, endüstri, tarım, çalışma hayatı, eğitim, araştırma, bilim, uzay, deniz, din felsefe konularını içerir. [199]

Haberler düzenleme biçimlerine göre beş bölüme ayrılmaktadır:

Olay Haber

Olay haberler, toplumu ilgilendirecek bir olay hakkındaki bilgilerin haber diline aktarılıp sunulmasına dayanmaktadır. Olay haberlerin içeriğinde sıcak gelişmelerin bulunması yanında önceden düzenlenmiş, planlanmış etkinlikler de yer almaktadır. Örneğin, depremin önceden tahmin edilmesine yönelik kurulan istasyonların anlatıldığı ya da yurdun büyük bir kısmını etkileyen kar yağışının neden olduğu olumsuzlukları anlatan haber, olay haberdir.

---

[199] Aslan, **a.g.e.,** s.101.

Bilgi Haber

Her alandaki bilgileri içeren ve gerekli değerleri taşıyan haberlerdir. Mesela sağlık alanındaki gelişmeler, yeni tedavi yöntemleri, bitki türleri ve tedavileri, doğayla ilgili bilgileri içeren haberler.[200]

Araştırma Haber

Araştırma, tüm haber türleri için geçerli bir koşuldur. Ancak bu tür haberler, detaylı araştırmalara dayanan, özel bir çalışma ve çaba çerçevesinde ortaya konulan haberleri anlatmaktadır. Araştırma haberler daha çok, üstü kapalı kalmış olayların detaylarına inerek, habere ilişkin gerekli bilgi ve belgeleri toplayarak geniş bir haber dosyası hazırlamayı kapsamaktadır. [201] Örneğin, bir kurumdaki yolsuzluklarla ilgili olarak detaylı araştırmalar yaparak, bilgi ve belgelere ulaşarak yapılan haberler bu sınıfa girmektedir.

Derleme Haber

Değişik zamanlarda oluşmuş olayları, çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgi ve belgelerle bütünleştirerek, diğer deyişle aynı konuyla ilgili haberleri derleyip toplayarak bir haber haline getirmedir.[202] Örneğin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin, başlangıcından bugüne kadarki geçirdiği süreçleri derleyerek haber haline getirmek.

Hikâye Haber

Habere konu oluşturan olayların dramatize edilerek yazılmasıdır. Habere konu olan olay, hikâyeleştirilerek, diğer deyişle olay, bir hikâye anlatım havasında verilmektedir.[203] Mesela, genç yaşta yakalandığı bir hastalık sonucu ölen bir gencin yaşadıkları dramatize edilerek hikâyeleştirilip bir şekilde haberleştirilebilir.

---

200 Aslan, **a.g.e.,** s.114.
201 Schlapp, **a.g.e.,** s.67.
202 Aslan, **a.g.e.,** s.110.
203 **A.e.,** s.112.

2.3.7. Yorum

Yorum, kesin olarak metni kaleme alan kişinin görüşünü yansıtır. Demokratik tartışmalara farklı bir yön kazandırmalıdır. Bir yorum asla tam yetkiyle yazılmaz, yani yazılanların kesinlikle doğru olduğunu iddia etmez. Bir olayı yazarın gözüyle değerlendirir, onu açıklar veya eleştirel gözle inceler. Bir yorum özellikle hızlı haber akışı içinde bir yönelim desteğidir. Bir gazetenin siyasal çizgisi yayınladığı görüşlerle özdeşleştirildiği için, yazı işlerinin başlıca görevlerinden biri yorumlardaki görüşleri dikkatlice gözden geçirmektir.

Yazı işlerinin görevi gazetenin siyasal çizgisi ve kalitesiyle ilgili sorumluluğu üstlenmek olduğu gibi bir yorumu düzelterek ona doğrudan müdahale etme ya da bir yorumu veto etme hakkına da sahiptir. Bunun sınırlandırılmış basın özgürlüğüyle alakası yoktur. Basın özgürlüğü her şeyi kontrole gerek duymadan yayınlayan personelin özgürlüğü demek değildir. Basın özgürlüğü medyanın devlet karşısında özgür olması demektir. [204]

Yorumdaki düşüce akışının planlı ve doğrusal bir yol izlenmesi aranan özelliktir. Sonuç hedeflenir. Konudan sapmalar içeriğin şeffaflığına ve anlaşılırlığına ket vurur. Pek çok düşünce bu yorum türü içinde yer almaz. Yanlış semboller ve gereksiz ifadeler iletilen düşüncelerin algılanmasını zorlaştırır. Bu nedenle yorum kısa ve öz mantıklı ve açık yazılır. Bu şekilde metin ikna edebilme niteliğine kavuşur.[205] Çok güncel konularla ilgili yorumlarda duygusallık içeren gereksiz sıfatlar kullanılmaz. Böylece çoğu zaman pek de inandırıcı gelmeyen polemik de önlenmiş olur. Okurlar tanıtlamalarla ikna edilir. Dogmatik biçimde tanıtlama yapmaya çalışan yani kanıtlanmamış varsayımlardan yola çıkan yazar yandaşlarını harekete geçirse de araştırmacı ruhuna sahip olanları ya da farklı düşünenleri pek kolay ikna edemez. Bu nedenle farklı düşünceye sahip olanlar da göz önünde bulundurulur. Ayrıca ciddi bir gazetenin yorumcusu kişisel saldırılardan uzak durur. [206]

Yazar yorumun girişinde ele aldığı konuyu kısa ve öz olarak formüle eder; görüşünü çoğunluğun da onaylayabileceği bir görüş haline getirebilmek amacıyla etki

---

[204] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.61,62.
[205] Schlapp, **a.g.e.,** s. 63.
[206] **A.e.,** s. 64.

yaratacak ve beğeni toplayacak bir biçimde kaleme alır. Şayet yorumcu çoğu okurun görüşlerine ters fikirleri savunuyorsa önce okura katılması ve daha sonra da enfes tanıtlamalarla karşıt düşüncenin reklamını yapması daha uygundur. Gazeteci belirlediği bir hedef doğrultusunda hareket eder. Aksi halde amacına ulaşması zorlaşır. Farklı görüşe sempatisi ne kadar yoğun olursa olsun sonuçta kesin bir yargıya varmak zorundadır.

Görüşlerin gelişi güzel iletildiği ya da bir görüş bile içermeyen açıklamaların yer aldığı makaleler veya çözümlemeli öğelerle zenginleştirilmiş muhabirlere ait ayrıntılı haberler de yorum olarak adlandırılır. Bazen gazetelerde yer alan pek çok yazı sadece görüş içermesi gereken yorumla karıştırılır. Yerel sayfada sıklıkla yayımlanan taşlamalar, kültür sayfasındaki eleştiriler, karikatürler, spor haberciliği ve okuyucu mektupları bunlara örnek verilebilir. Yorumun farklı türleri vardır: iki perspektifli yorumlar, tez antitez üzerine kurulu yorumlar, fikir makalesi, doğrudan yorum ve kısa yorum. Komplike olayları anlatan analizler değerlendirmeyle sonuçlandığı zaman iki perspektifli yorum söz konusudur. [207]

İki perspektifli yorum: Olayı iki ayrı perspektiften ele alarak bir sonuç yargısına varan gazeteci bu branşta takdirle karşılanır. Baş makalelerin çoğu ölçülü tanımlamalar eşliğinde yazılır. Analizin, imaların ve titizlikle ulaşılan yargıların oluşturduğu bir örgüdür.

Tez-antitez üzerine kurulu yorum: İki perspektifli yorumlar genellikle kesin bir sonuca bağlanmazken burada açık bir biçimde yargı bildirilir. Her iç element –tez, antitez, sentez- planlanıp ara başlıklarla da belli edildiğinde okur için fazladan üç seçenek daha doğar: Karşıt görüşü savunarak sunan yazarı kontrol altında tutar; her iki görüşünde kendi içindeki tutarlılığına rağmen yorumcunun sonuçta vereceği kararı merakla bekler ve aslında evet demeye hazırdır.

Fikir makalesi: Bu yorum türünde farklı düşünceleri ciddiye alan yazar onları deliller sunarak kazanmaya çalışır. Okura okurun bakış açısıyla ulaşmaya çabalar.

---

[207] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.117.

Yazısına popüler olmayan bir görüşle asla başlamaz. Zira farklı düşünenleri kararsızlığa itme, hatta fikirlerinden vazgeçirtme gibi bir amaç gütmektedir.[208]

Kısa Yorum: Kısa ve öz yorum yapan yazarın kanıt sunacak yeri olmadığından doğrudan yorum ya da taşlama olarak adlandırılır ve yeni bir gelişme hakkında fazla ayrıntıya inmeden bir sonuç yargısına varıldığını belirtir. Metin öznel görüş yerine, yazarında katıldığı bir alıntıyla başlar. Yabancı iddialar, desteklenir. Yazar iddiaları tırmandırarak kendi kişisel yargısını dile getirir. Bu tür bir yargı gazetenin genel yayın çizgisine ne kadar ters düşerse o kadar ilgi uyandırır.[209]

Köşe Yazısı-Fıkra

Bir yazarın herhangi bir konu veya günlük olaylar hakkındaki görüşlerini, düşüncelerini ayrıntılara inmeden anlattığı gazete ve dergilerde yayımlanan kısa fikir yazılarına fıkra denir. Bu tür yazıların diğer adı da "Köşe Yazısı"dır. Fıkralar, gazete ve dergilerin belli sütun veya köşelerinde yayımlanır. Yazılı kompozisyon türü olarak fıkra düşünsel ağırlıklı, günlük, kısa yazılardır. Siyasi ve toplumsal olaylar ele alınırken belgelere, kanıtlara, aşırı ayrıntılara yer verilmez. Fıkra yazarı geniş kitlelere seslendiği için dili kolay anlaşılır olmalıdır. Her konuda fıkra yazılabilir.

Köşe yazılarının amacı, siyasî, kültürel, ekonomik, toplumsal vb. konuları çok defa eleştirel bir bakış açısıyla anlatarak kamuoyunu yönlendirmektir. Fıkralarda kesin olmaktan ziyade güzel, hoş sonuçlara varmaya; canlı, ilgi çekici olmaya özen gösterilmelidir. Yazar kendi duygu ve düşüncelerini en başarılı şekilde yansıtarak okuyucu ile arasında sıkı bir bağ kurar. Fıkralarda, hayatın her yönü, düzenin aksayan tarafları, bazen acı bir üslupla, bazen de yol göstererek anlatılır. Herhangi bir konu üzerinde fıkra yazan yazar, tarafsız ve objektif görüşlere sahip olmalıdır. Ancak günümüzde gazetelerde köşe sahibi olan fıkra yazarlarının bazıları bir siyasî görüşün temsilcisi oldukları için, çoğu kez hissi hareket ederler. Bir gazetenin tirajının artmasında ya da azalmasında fıkra yazarlarının etkisi hayli fazladır.[210]

Köşe yazarlığı gazeteciliğin en cazip işlerinden biri olduğu kadar aynı zamanda en zor olanlarındandır da. Köşe yazarları üç kategoriye ayrılırlar: ilki okuyucuyu

---

[208] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.118.
[209] **A.e.,** s.119.
[210] tr.wikipedia.org/wiki/Fıkra (Çevrimiçi) zt: 15.06.2012

kendine çeken ünlü kişiler hakkında yazan köşe yazarları, ikincisi mesleğini bilen ve okuyucusuna neyin hitap ettiğini bilen sezonluk gazeteciler. Üçüncüsü de bahçecilik, sağlık ya da siyaset gibi konularda köşe yazıları yazan, konu uzmanı yazarlardır.[211] Köşe yazarlığının en zor kısmı tutarlılıktır. Ayrıca okuyucuyu kendine çeken bir üslup içine hafif alay da katılmışsa sanki birebir konuşma yapıyormuş gibidir. Okuyucuyla konuşmak, onların ihtiyaçlarını anlamak ve onları nelerin ağlatıp nelerin güldüreceğini bilmek iyi bir köşe yazarı olmanın sırlarından denilebilir.

Köse yazarlarının ürettikleri metinler nesnellik, tarafsızlık, gerçeği yansıtma gibi ilkelerden bağımsızdırlar. Bunun nedeni ise köse yazarlarının kendilerine konu olarak seçtiklerini habercilik kurallarının dışında, daha doğrusu bu kurallardan bağımsız bir şekilde yorumlamaları gereğidir. Yazılı basında köse yazılarının "yorum" özelliği beraberinde bir anlamda gerçekliğin de çeşitli bakış açıları ile yorumlanmasını, dolayısıyla farklı yayın politikasına sahip gazetelerin farklı söylemlerin ve ideolojilerin üretiminin en açık bir şekilde görülmesini de getirir. Bu da beraberinde özellikle tartışmalı konular ele alındığında köse yazılarında anlamlandırma mücadelesinin açık bir şekilde görülebilmesine imkân sağlamaktadır.

Gazetelerin hepsinde köse yazarları (köse yazıları) bulunmaktadır. Bazı büyük ölçekli gazetelerde her gün onu askın köşe yazısı yayınlanırken, sayfa sayısına bağlı olarak, bu sayı küçük ölçekli gazetelerde azalmaktadır. Köse yazarlarının bazıları haftanın hemen her günü yazarken bazıları haftada ya da on beş günde bir yazı yazmaktadır. Özetle, geniş kitlelere seslenme imkânına sahip bir pratik olarak köse yazarlığı günlük, ulusal basının olmazsa olmaz bir öğesi haline gelmiştir.

Köse yazıları arasında en etkin tür olarak ise başmakale yazıları gelmektedir. Makale, temeli düşünce olan yazı türüdür. Makalede konu sınırlaması yoktur. Bir düşünce, toplumsal bir olay, bilimsel bir gerçek, söz sanatları, plastik sanatlar, makalenin konusu olur. Makaleler bir tezi savunma yazılarıdır. Bu nedenle yapısı, ortaya atılan bir görüş ve bu görüşü destekleyecek düşüncelerle örülür. Makalenin ülkemizde tanınması, gazetenin yayınlanmasıyla olmuştur. Başmakale yazısı,

---

[211] Cristopher Browne, **Gazetecinin El Kitabı,** Çev. Öykü Coşkun, Ankara, MediaCAt Kitapları, 2001, s.155.

yayınlandığı basın organının kimliği ile özdeş bir şekilde yapılandırılmaktadır. Sabit sayfa elemanı olan başmakale yazıları bir anlamda yayınlandıkları gazetenin ideolojik vitrinidir. Gazetenin dünya görüşünü ve olaylara bakış açısını belirler. Gazetenin okuyucu sayısı üzerinde de etkilidir. Kimi insanlar, başyazar gazete değiştirdiğinde ya da beğendikleri makale yazarı artık eskisi kadar etkili ve tutarlı yazmadığında gazetelerini değiştirirler. Bu yüzden makale yazmak çok önemlidir. Makale yazarı, okuyucu ile bağını koparmamak zorundadır.[212]

Başmakale yazarları siyasal ya da toplumsal bir olayı gazetenin genel yayın kimliğine ve politikasına uygun olarak ele alarak yorumlarlar. Başmakaleler kişisel değil, genel, kesin değil fakat etkili olma amacını taşır. Aynı zamanda bir otoriteyi de yansıtmayı amaçlar. Çünkü gazete okurlarını bir konu hakkında nasıl düşünmesi gerektiği konusunda yönlendirmeye çalışır. Başmakale yazarlarının çizgisi gazetelere göre değişir. Gazetenin olaylar karsısındaki duruşu bu yazı türünden açık bir şekilde okunabilir.

Yorumun en sert biçimi kısa yorumun bir varyasyonudur. Bu yorum türünde de hiçbir iddia ileri sürülmez fakat çok ciddi bir etki oluşturur. Polemiği seven yazar demagoji ve propaganda yapanların dilini kullanma eğilimi gösterir. [213] Kalem kavgası olarak da adlandırılan bu türde diğer köse yazılarına göre çok daha sert bir dil kullanılır. Günümüz basınında polemik yazılarının pek çoğunda hakaret içeren kelimeler görülmektedir.

Günümüzde kitle iletişim araçları gelişmelere bağlı olarak büyük önem taşımaktadır. Yazılı basının en önemli özelliği ele aldığı konuları derinlemesine okuyuculara aktarabilmesidir. Bu bağlamda kitle iletişim araçları farklı toplumsal kesimlerin temsil edildiği bir alandır. Bu farklılığın kurgusu onu meydana getirenlerin, dolayısıyla haberi yapan yayın organının ideolojik kimliğini taşımaktadır. Hayattaki bütün gerçeklikler, bilimsel disiplinlerin ya da söylemlerin bize sunduğu gerçeklikler olmadığı gibi başka söylemlerce gerçekleştirilmiş gerçeklikler de vardır. Köşe yazıları yorumlama özellikleri ile söylem ve ideolojilerin üretilebildiği alanlardır.

---

[212] Browne, **a.g.e.,** s.144,145.

[213] Paul, Raue, **a.g.e.,** s.120.

Burada etken rolü ise üslup ve kurgu oluşturur. Herkes aynı şeyi konuşsa da aynı şekilde konuşmaz. Köşe yazılarında farklılığı oluşturan ise taraf oldukları yerdir.

Yazılı basın, toplumda var olması istenen düşünce ve kanaatleri yayan en önemli araçlardan birisidir. Köse yazıları ise bu amacın gerçekleştirildiği en elverişli alanlardandır. Bu özelliğiyle köşe yazıları gazetenin yayın politikasına uygun şekilde verilmesi ve içerdiği konular hakkında okuru yönlendirmesi nedeniyle araştırmamızın amacı doğrultusunda oldukça verimli bir saha çalışması niteliğindedir.

Her köse yazarının kendine özgü bir üslubu ve yöntemi vardır. Bu yolla okuruna ulaşan köşe yazarı okuyucuların zihinlerinde kendi savunduğu fikirleri yerleştirmeye çalışır. Köse yazıları hem yazarının duygu, düşünce ve fikirlerini metnine yansıtması gerekse de üslubu ve yöntemiyle ile yazısına belli anlamlar yüklemesi yolu ile okuru yönlendirme yoluna gitmektedir.

2.4. Haber-Yorum Ayrımı Prensibi

Günümüzde, demokratik hayatın çok önemli unsurları olan, bilgilendirme ve iletişim kavramları konusunda, medyanın, topluma karşı ahlâkî sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar da, şahsî tavırları, demokratik hayatın ve toplum bilincinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Gazetecilik mesleği hak, yükümlülük, özgürlük ve sorumluluk gibi birçok kavramı içinde barındırır. Gazeteciliğin temel ahlâkî prensiplerinden biri de; haber ile yorum arasındaki bâriz farkın çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir.

Haber gerçeklere ve verilere daya1ı bilgilendirmedir. Mümkün olduğunca objektif bilgileri ihtiva etmelidir. Yorum ise yazanın, yayınlayanın veya medya şirketlerinin şahsî kanaat ve hükümlerini, olaylara bakış açısını, dünya görüşünü tezahür ettirir. Bu açıdan ikisi de önemlidir ve özgürce yerine getirilmelidir. Demokratik ortamın teşekkülü ve insanların doğru bilgilenmeleri, tartışmalara katılmaları açısından elzemdir. Ancak birbirine karıştırıldığı vakit, tam aksi neticeler ortaya çıkarır.

Toplumun güç ve menfaat odaklarının arzuladığı istikamette yönlendirilmesine yarar.[214]

1993 yılı Basın Konseyi Çalışma Raporu'nda yayımlanan, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi "Çözüm Tasarıları" başlığı altında belirlenen bazı kurallar şunlardır: 215

- Günümüzde, demokratik yasamın çok önemli parçaları olan bilgilendirme ve iletişim kavramları konusunda, medyanın, topluma karsı ahlaki sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukları da, kişisel davranışların, demokratik hayatın ve toplum bilincinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.
- Gazetecilik mesleği hak, yükümlülük, özgürlük ve sorumluluk gibi birçok kavramı içinde barındırır.
- Gazeteciliğin temel ahlaki prensiplerinden biri de, haber ile yorum arasındaki belirgin ayırımın çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir. Haber gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmedir. Yorum ise yazanın, yayınlayanın veya medya şirketlerinin düşüncelerini, inançlarını, kişisel yargılarını içerir.
- Haber yayını, gerçeklere dayandırılmalı ve doğruluğu ispatlanabilir olmalıdır. Haberin sunumunda ve betimlemelerde tarafsız davranılmalıdır. Haber baslıkları ve özetleri mümkün olduğunca doğruları ve eldeki verileri yansıtmalıdır.
- Yorumlar, genel düşünceler veya günlük olaylar üzerine yapılabilir. Yorum sübjektif olduğu için, doğruluğu üzerinde eleştiri yapılamaz. Bunun yerine, bizler yorumların dürüst ve ahlaklı olmasını sağlamalıyız.
- Bazı kişi ve kuruluşlarla ilgili olaylar üzerinde yapılan yorumlar gerçekleri ve verileri çarpıtmamalı ve gizlememelidir.

---

[214] Vedat Demir, **Medya Etiği,** İstanbul, Beta Yayınları, 2006, s.62.
[215] Fikret İlkiz, Barış Günay, "Kişilik Hakları - Medyada Etik ve Yargı Kararları", **Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Küresel İletişim Dergisi**, sayı 2, Güz-2006, s.5

Bütün bunların yasal olarak yapılmaması; kişilerin temel haklarına ve demokratik değerlere saygının etkisidir. Bu yüzden; araştırmacı gazetecilik, doğru haber ve yorum ilkeleri ile sınırlandırılmıştır.

Fikirlerin ifadesi, düşünceler ve eleştiriler şahsî tecrübeleri içerebilir. Bu tip yazılar, editör, muhabir veya gazeteci olmayanlar tarafından yazılabilir. Fakat, eğer gazeteci olmayanlar tarafından yazılırsa gerçeklerin ve düşüncelerin anlatımı arasındaki fark, mutlaka yapılmalı ki, bu yazıyı algılayacak olan kişilerin kafasında herhangi bir soru işareti kalmasın. Bu tip yazılarda baz alınan, dürüstlüktür ve yazılarda demokratik ve ahlâkî yapının muhafazası ilkesi esastır.

Haber ve yorum ayrımı ilkesi hemen hemen bütün meslek ilkeleri içinde farklı şekillerde de olsa yer almaktadır. Meselâ Profesyonel Gazeteciler Derneği Basın Ahlâk İlkeleri'nde bu husus "Haberi ve destekleyici yorumu birbirinden ayırmalıdırlar. Analiz ve yorumlar açıkça belirtilmeli ve bunlar gerçeği veya bağlamı çarpıtmamalıdırlar." şeklinde ifade edilir. Türkiye Gazeteciler Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde haber-yorum ayrımı "Haber ile yorum ve görüş ayırımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır." şeklinde belirtilmiştir.[216]

Aslında bu ilkeye haber ve reklâm ayrımını da dâhil etmek yerinde olur. Çünkü haber ve reklâm farkının ortaya konulmadığı haber ve bilgiler de okuyucuyu yanıltıcı metinlerdir. Profesyonel Gazeteciler Derneği İlkeleri'nde bu konu "Haberleri reklâmlardan ayırmalı ve ikisi arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran haber-reklâmlardan kaçınmalıdırlar" biçiminde yer alır.[217] Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde ise "Haber-İlân-Reklâm" başlığı altında "Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilân-reklâm amaçlı metinlerin ayrımı hiçbir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır." ifadesi yer almaktadır.[218]

---

[216] Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, (Çevrimiçi) http://www.tgc.org.tr/bildirge.html zt: 06. 06. 2012

[217] Ahmet Koç, "RTÜK Kararları Çerçevesinde Türkiye Televizyon Haberciliğinde Etik", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara, 2007, s.21.

[218] Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, (Çevrimiçi) http://www.tgc.org.tr/bildirge.html

2.5. Haber Alma Hak ve Özgürlüğü

Düşünce yetisi, insanın doğal bir özelliği olsa da bilgi, fikir ve kanaatlerin oluşumunda önemli bir etkendir. Bu nedenle sağlıklı bilgilenme, düşünce özgürlüğünde temel bir işlev görür. Düşünce oluşumu aynı zamanda kişilik oluşumunun gelişiminde katkı sağlar. Düşüncenin oluşumu için en gerekli olan malzemeyi ise haber alma hak ve özgürlüğü getirir. Bilgi edinme süreciyle birlikte oluşan kanaat, fikir ve bilgi; ifade, anlatım ve açıklama şeklinde dışarı vurulur. Demokratik sistemlerde siyasal katılım, çoğulculuk esasına bağlı olduğundan kişilerin bilgi edinerek oluşturdukları kanaat, fikir ve bilgilerini daha doğru biçimde kullanabilmeleri için özgür haber dolaşımı önemli bir öncelik kazanır. Bilgi edinme veya özgür haber dolaşımı her birey için tabii bir hak, kitle iletişim araçları da özgür haber dolaşımının gerçekleştirilmesini sağlamakla görevli birer araç olarak kabul edilegelmiştir. Bilgi edinme hakkı uluslararası bir haktır ve kavram olarak kitle iletişim araçlarının sağladığı haber akışının bir ürünüdür. Haberleşme-iletişim özgürlüğü ise bilgi edinme hakkı ile elde edilen bilginin iletilmesini sağlayan süreçtir.[219] Bu özelliği ile düşünce özgürlüğü kişisel ve bireysel olmaktan çıkar ve kamusal bir nitelik kazanır. Bu niteliğin tekrarı demokratik sistemleri oluştururken, bunu oluşturan iletişim organlarını da kamusal ve bireysel hakların oluşumu yönünden, düşünce özgürlüğünün en önemli ve etkili aracı haline getirir. Bu önem, yanlış ve tek yönlü bilgilenme ile yanlış ve tek yönlü fikir, kanaati empozeyi doğuracağından ve bununda siyasal yapının varlığına ve dönüşümüne doğrudan etki edeceğinden kitle iletişim organlarının bağımsız, yansız, sınırsız, objektif ve özgürlükçü bir çizgi içinde olması gerekliliğini meydana getirmiştir.

Basının olayları öğrenmesi, bunları değerlendirmesi ve bunları topluma yansıtması bir hak olduğuna göre ve bu hakkın işlerliğinin temelinde düşünce özgürlüğü bulunduğuna göre, toplumdaki bireylerin meydana gelen tüm eylemlerden bilgilenme hakkı vardır. Bu da düşünce özgürlüğünün bir uzantısı niteliğindedir. Kısaca, düşünce özgürlüğü temelde sınırsız olmalıdır ki, basının işlevi de yansız, sınırsız ve

---

[219] Semih Gemalmaz, "Kitle İletişim Özgürlüğü", **Baro Gündemi Eki**, İstanbul, Şubat 1999

özgürlükçü bir çizgi içinde gelişebilsin, buna paralel olarak da bireyin bilgilenme hakkı kısıtlanmadan gerçekleşebilsin.[220]

Bugün, medya olarak adlandırılan iletişim ve buna bağlı hak ve özgürlüklerin tarihî gelişimi incelendiğinde önceleri sadece basın, basın hürriyeti kavramlarının hukuki olarak ele alındığı ve bu kavramın kapsamının zamanla genişlediği görülmektedir. Radyo, televizyon, bilgisayar ve internet basınla başlayan sürece bugün medya ya da iletişim çok daha geniş bir kapsam ve içerik kazandırmıştır. Basın hürriyeti, bu gelişim çerçevesinde önceleri radyo hürriyeti, daha sonra haberleşme hürriyeti ve son olarak da elektronik iletişimi de ifade eder biçimde iletişim özgürlüğünü oluşturmuştur.

Son 20 yılda basın hukuku, hürriyeti ve bunun yakından bağlı olduğu düşünce özgürlüğü kavramlarına yeni ve önemli bir hak ve özgürlük çeşidi ve anlayışı gelişmiştir. Basın hukukunda, basının haber verme hakkı, haberlere ulaşma, değerlendirme ve bunları topluma yayma biçimindeki unsurlara ek olarak, zamanla farklı bir bakış açısı kazanmıştır. Önceleri basın çalışanları ve basın mensupları tarafından kuvvetle ileri sürülen haber verme görevi zamanla bireyler ve toplum bakımından değerlendirilmeye başlanmış, haberlerin ulaştığı, iletildiği geniş halk kitlelerinin, dünyada ve yurtta gerçekleşen olayları öğrenme hakkına sahip oldukları ileri sürülmüştür. Bireyler açısından, bu yaklaşım içerisinde, haber verme hakkı irdelenmeye başladığında bunun diğer yönünün bireylerin öğrenme hakkını oluşturduğu iddia edilmiştir. Kısaca, basının haber verme hakkı karşısında ortaya çıkan bu yeni hak, bireylerin öğrenme hak ve özgürlüğü ya da bilgi edinme hak ve özgürlüğü olarak nitelendirilmiştir.[221]

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 10. Madde'nin kapsamına giren bilgi ve fikirleri şöyle tanımlamıştır: sadece olumlu karşılanan ya da kimseye saldırgan gelmeyen ya da insanların kayıtsız kalabildiği bilgi ve fikirler değil saldırgan gelen, sarsıcı nitelik taşıyan ya da rahatsız eden fikirler de demokratik toplumun vazgeçilmez özellikleri olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin

[220] Çetin Özek, **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkında,** İstanbul, Alfa Yayınevi, 1999, s.35.
[221] Ümit Atlaş, "Haber Alma Hakkı ve Medya: Cezaevi Operasyonları Örneği", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 2007, s.4.

gerekleridir. 10. Madde'nin ikinci fıkrası şöyle demektedir: Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli tutulması kaydıyla alınmış bilginin açıklanmasının engellenmesi veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı şekil şartlarına, koşullara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.[222]

İfade özgürlüğü üzerindeki her tür kısıtlama, koşul, sınırlama ya da herhangi bir müdahale biçimi, bu özgürlüğün sadece belirli bir kullanımı üzerinde uygulanabilir. İfade özgürlüğü hakkının içeriğine asla dokunulamaz. Açıktır ki, bir hakkın içeriği üzerinde bir sınırlama o hakkın yok edilmesi gibi bir şeydir. Başka biçimde söylenecek olursa, ifade özgürlüğü hakkının kullanımı üzerinde bir kısıtlama ya da cezai tedbir belirleme ve uygulama konusunda kamu otoritelerinin bir yükümlülüğü yoktur, sadece böyle bir olanağı vardır.

Bir sınırlama durumunda devletler korunmakta olan çıkarın gerçekten bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu kanıtlama ve halkın bir miktar bilgi edinme konusundaki çıkarını da göz önüne alma yükümlülüğüne sahiptir. Bütün bu koşullar görmezlikten gelindiği takdirde, ifade özgürlüğü üzerindeki bu tür sınırlamalar mutlak bir karakter taşır ve 10.Madde'nin ikinci fıkrası ile çelişir.

Müdahalenin farklı biçimleri arasında yayın öncesi sansür AİHM açısından en tehlikeli olanıdır, çünkü bilginin ve fikirlerin bunlara erişmek isteyenlere iletilmesini durdurur.[223] Bundan dolayı, gazetecilere çalışma ruhsatı verilmesi, bir yazının yayınlanmadan önce bir yetkili tarafından incelenmesi veya yayın öncesi yasaklama türünden yayın öncesinden alınan tedbirler, AİHM tarafından çok sıkı bir denetime tabi tutulur.

---

[222] Atlaş, **a.g.e., s.**23.
[223] **A.e.,** s.

2.6. Haber, Düşünce ve Bilgileri Yorumlama ve Eleştirme Hakkı

Basın özgürlüğünün içerdiği bir diğer hak; haber, düşünce ve bilgileri yorumlama ve eleştirme hakkıdır. Türk Dil Kurumu'nun, Türkçe sözlüğünde "Bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek maksadıyla inceleme isi" olarak tanımlanan "eleştiri", "bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme işi" olarak tanımlanan "yorumlama" faaliyetinden ayrılamaz. Çünkü her iki faaliyet de subjektif niteliktedir ve her eleştiri aynı zamanda bir yorumlama faaliyetidir. Yorumlamanın ikinci anlamını oluşturan Bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma faaliyeti de basın özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilir. Basın özgürlüğünün içerdiği haklardan birisi olan haber, düşünce ve bilgileri yorumlama ve eleştirme hakkı, aynı zamanda düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün önemli bir kısmını oluşturur.[224]

---

[224] Yaşar Salihpaşaoğlu, "Türkiye'de Basın Özgürlüğü" **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2007, s. 21-23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PLATON DİYALEKTİK UNSURLARININ HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETESİ KÖŞE YAZARLARI TARAFINDAN KULLANIMI

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu tezin temel çerçevesi gazetelerdeki köşe yazarlarının yazılarında Platon Diyalektiğinin unsurlarını bilerek veya bilmeyerek sıklıkla kullanmalarının durum saptamasıdır. Bu noktadan hareketle, seçilen gazetelere nitel metin incelemesi yapılmıştır. Araştırmada toplum üzerindeki etkinin altı çizilirken, bu gazetelerdeki köşe yazılarında referandumun yer alma şekli Platon'un "diyalektik yöntemi" bağlamında üslup açısından değerlendirilmiştir. Araştırma literatür taraması tekniğine dayanmaktadır. Niteliksel olarak tasarlanmış bu araştırmada birincil verilerden faydalanılmıştır. Konu ile ilgili veriler, kaynak taraması ile köşe yazılarından elde edilmiştir. Bu veriler, araştırmacının belge incelemesi çerçevesinde araştırmanın amacına yönelik değerlendirilmektedir. Üslup, yazarın kendine özgü anlatış biçimi, tarzı, stili anlamına gelmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Platon Diyalektiğinin unsurlarını bilerek veya bilmeyerek kullanan gazetelerdeki köşe yazarlarının yazılarında daha çok bu diyalektiğin hangi unsurlarının kullanıldığının ortaya çıkarılmasıdır.

3.3. Araştırmanın Önemi

Gazeteler ve köşe yazarları kamuoyunun şekillenmesinde ve oy verme eğilimlerini etkilemede önemli bir güce sahiptirler. Gazete yazarları bu etkiyi artırmak için yazılarında belli diyalektik unsurları kullanırlar. Bu araştırma yazarların kullandıkları bu diyalektik bilimsel bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır. Bu konuyla yapılan

ilk çalışma olması, araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışma daha detaylı ve derinlemesine araştırmalar açısından da yol gösterici olmayı hedeflemektedir.

3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Çalışma kapsamında 1 Ağustos 2010 – 12 Eylül 2010 tarihleri arasında, Türkiye'de yayınlanan yazılı basını temsilen Hürriyet ve Zaman olmak üzere iki gazetede 12 Eylül 2010 referandumunu konu alan toplam 14 köşe yazısı incelenmiştir. Araştırma için seçilen gazeteler içerisinden referandum öncesindeki sürece en çok yer veren ve Türk basını içerisinde, iki ayrı ideolojik duruşa ve "ciddi" denebilecek haber ve yorum anlayışına sahip, referandum ile ilgili birbirinden farklı görüşlere yer verdiği düşünülen Hürriyet ve Zaman seçilmiştir. Bu gazetelerdeki 12 Eylül 2010 Referandumu ile ilgili olan köşe yazıları içerik arasından değerlendirilmiş, metin incelemesi ile çözümlenmiştir. Çalışmanın kapsamını genişletmek amacıyla seçilen iki gazeteden farklı yazarlar tercih edilmiştir. Çalışmanın amacını iki gazeteden seçilen diyalektik unsurların en sık kullanıldığı 14 yazının karşıladığı düşünüldüğünden daha fazla köşe yazısına yer verilmemiştir.

3.5. Köşe Yazılarının Metin İncelemesi

Gazetelerin seçiminde köşe yazılarında 12 Eylül 2010 referandumuna en çok yer veren ve Platon diyalektiğinin unsurlarına en çok rastlana iki farklı ideolojik tarafta yer alan fikir gazeteleri seçilmiştir. Bu gazeteler ve yazıları incelenen köşe yazarları şunlardır:

1. Hürriyet Gazetesi
    - Yılmaz Özdil
    - Ahmet Hakan
    - Oktay Ekşi
    - Ertuğrul Özkök
    - Cüneyt Ülsever
    - Özdemir İnce
    - Rahmi Turan
2. Zaman Gazetesi

- Ali Bulaç
- Nedim Hazar
- Ahmet Turan Alkan
- Bülent Korucu
- Hilmi Yavuz
- Ekrem Dumanlı
- Mehmet Kamış

Araştırmada Türk basını içerisinde, iki ayrı ideolojik duruşa ve "ciddi" denebilecek haber ve yorum anlayışına sahip, referandum ile ilgili birbirinden farklı görüşlere yer verdiği düşünülen Hürriyet ve Zaman gazetelerindeki bahsi geçen zaman aralığındaki köşe yazılarının Platon diyalektiğinin unsurları çerçevesinde metin incelemesi tarihi sıraya göre gerçekleştirilmiştir.

3.5.1. Hürriyet Gazetesi Yazılarının Metin İncelemesi

Yılmaz Özdil:

Yılmaz Özdil 3 Ağustos 2010 Hürriyet Gazetesi'nde "Anayasafiyet" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'hayır' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'hayır' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemlerini ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Ancak Özdil, yazısında Platon'un yapacağı gibi mevcut bir kanaati ortaya koyup onu değilleme yerine, daha ziyade yemek çeşitleriyle anayasa değişikliği arasında paralellik yapmayı tercih ediyor. Kılıçdaroğlu'nun referandum turları sırasında Malatya'da kayısıya, Ordu'da fındığa çare olacak mı? Sorusuna sinirlenen Başbakan'ın cevabıyla başlayan metin boyunca yazar yiyeceklerden bakanların yeni anayasa içeriğini yemeğe benzetmelerine gayet renkli ve iştah açıcı bir üslup kullanarak Platoncu bakış açısıyla okuru ironiyle buluşturur.

Kılıçdaroğlu'nun, Malatya'ya Ordu'ya gidip "bu anayasa kayısıya çare olacak mı, fındığa çare olacak mı?" diye sormasına sinirlendi

Başbakanımız... "Hatay'a gelse künefeye çare olacak mı diye soracak, Adana'ya gelse kebaba çare olacak mı diye soracak, çünkü bunlar anayasa ile yemek kitabını birbirine karıştırıyor" dedi.

*

Halbuki... "Anayasa maddelerini toptan oylarsak, domatesle patatesi karıştırmış olmayacak mıyız?" diye soranlara ne cevap vermişti Cemil Çiçek?

*

"Domatesle patates birlikte olmazsa, yemekte lezzet olmaz!"

*

"Cemil Usta" bi nevi...

Hukuki damak tadı tarifleri.

*

Başbakanımız kızacak ama...

"Dolma" iki kez geçiyor anayasada.

"Türlü" desen, 16 kez geçiyor.

*

Sanırım o nedenle, "mönüyü soslamışlar" diye itiraz etmişti Kemal Anadol, "çorba güzel de, pilav kurtlu kardeşim... Hem belki ben dürüm yemek istiyorum, ıspanak yemek istemiyorum, niye dayatıyorsun?" demişti... Oktay Vural ise, "kendin pişir kendin ye zihniyetidir bu... Dimyata pirince giderken, evdeki bulgurdan olacaklar" uyarısı yapmıştı.

*

Cumhurbaşkanımız, yüksek yargıyı "sofra"sında toplayıp, "mantı" yedirirken... AKP'li Kürşad Tüzmen, oylama sırasında "suşi" ısmarlamış; avacado roll, Çin böreği, Thai usulü fesleğenli dana, kappa maki, Pekin usulü ballı ceviz ikram etmişti milletvekillerimize.

*

CHP'nin "suşi"ye muhalefet olarak geliştirdiği "işkembe" ziyafetinde ise, "sirke"ye uzanma çalışan Mustafa Özyürek'in kafasına mumbar dökülmüştü.

*

BDP'li Ufuk Uras, "herkes omlet yemek istiyor ama, kimse yumurta kırmıyor" derken... BDP'li Bengi Yıldız, "çürük domates kasası"na benzetmişti anayasa paketini, "üst taraflara birkaç sağlam domates koymuşlar, hepsini yiyin diyorlar, yemezler" demişti.

*

Gazeteci-yazar Faik Bulut ise, anadilde seslenmişti, “Biz Kürtçede bazı yemekler için riji deriz. Ruhsuz, tatsız anlamında, riji yemek deriz.

Bu anayasa rijidir, yavandır.”

*

Abdüllatif Şener, “elimdeki helva budur dersen, uzlaşma olmaz” derken... Türk Hukuk Enstitüsü Başkanı Prof. Kemal Çevik, “aşure”ye benzetmişti.

*

Parti kapatmaya karşı olanların şimdi çıkıp itiraz ettiğini belirten Bülent Arınç, “bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu” diye sorarken... Dengir Mir Mehmet Fırat, “Türkiye’de parti kurmak, turşu kurmaktan bile kolaydır” demişti.

Yazar, başbakanın sinirlendiği bahsi geçen mevzuyu aslında hükümetin kendisinin gerçekleştirdiğini yaşanan gerçek olaydan yola çıkarak benzetmelerle ironik bir üslup eşliğinde anlatır. Platonun klasik sorgulamayla birlikte muhatabını çelişkiye düşürerek çürütme yöntemine şahit oluyoruz satırlarda. Başbakanın muhalefeti suçladığı anayasayı yemek kitabına benzetme fiilini bizzat AKP’li bakanların da yaptığı yazının ana teması gibidir. Burada ki tutarsızlığın verilişi neredeyse metnin üçte ikisini işgal eder.

Anayasa’da patatesle domatesin karıştırıldığı iddiasına Cemil Çiçek’in ‘lezzetli olması için’ cevabı, kiminin helvaya, kiminin karışıklığından dolayı aşureye benzetmesi, kiminin menüdeki bazı lezzetsiz şeylerin soslandığı iması, kiminin de menüdeki yemekleri beğenmeyişi ama zorla yedirilmeye çalışıldığı iddiası yemek dünyasını referandım tartışmalarına eşsiz bir malzeme olmasını sağlar. İktidar muhalefet fark etmeden anayasa içeriğini yaptıkları yemek benzetmeleriyle aslında ironi, alay, çürütme, olumsuzlama ve akıl yürütme metodlarını Platon’u gülümsetecek şekilde kullanmaları benzetmenin ironiyi ne kadar güçlendirdiğini gösteriyor. Yazar okuru hem sıkıcı bir metinle baş başa bırakmıyor hem de vermek istediği mesajı güzel bir menüyle okuyucunun önüne sunuyor. Yiyip yememek ise okuyucuya kalıyor.

*

Uzatmayayım...

Kimi “tatsız tuzsuz” buluyor, kimi “ekşi” diyor... Laf “salata”sından ibaret olduğunu söyleyen de var, milletin karpuz gibi ikiye yarıldığını tespit eden de.

*

Bu arada...

> Siz anayasayla manayasayla meşgulken, kaşla göz arasında genetiği değiştirilmiş 25 organizmanın daha memlekete girişine izin verildi. Mesela, çocuklarımızın bayıldığı kızartmalık patates, artık GDO'lu... Sağlıklı diye kullandığınız mısır, soya, kanola da öyle... Tarım Bakanlığı'nın oluşturduğu Bilimsel Komite(!) onayladı... Şekerpancarı üretimini sınırlayan arkadaşlar, genetiği değiştirilmiş şekerpancarı ithaline izin verdi.
>
> *
>
> Ne diyelim...
>
> Cümleten anayasafiyet olsun.

Özdil, metni boyunca iştahını kabarttığı okuyucuyu yemek faslının bitimine 'uzatmayayım' diyerek davet eder. Metni özetleyen yazar, referandum sürecini 'laf salatası', 'tatsız tuzsuz' ve halkın karpuz gibi ikiye yarıldığı nitelemeleriyle hep hayır'cı söylemin ifadelerine yer vererek aslında kendi görüşünü de aktarmaktadır. Hemen ardından gündemi siyaset dışında meşgul eden sağlık dünyasındaki GDO'lu ürünlere yumuşak bir geçiş yapan yazar, bakanlığın yaptığı uygulamaya değinerek son vuruşunu yapar. İronin doruğu ise yazarın son cümlesindedir. Yazar, sunulan anayasa paketini zorla yedirilmeye çalışılan bir menüye benzettiğinden şirin bir kelime oyunu yapar ve yemek isteyenlere 'anayasafiyet' olsun der.

Ahmet Hakan:

Ahmet Hakan 15 Ağustos 2010 Hürriyet Gazetesi'nde "Ben nasıl hayırcı oldum" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'hayır' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'hayır' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, inkarın inkarı ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Ancak yazar, yazıya Platon'un yapacağı gibi mevcut bir kanaati ortaya koyup onu değilleme yerine, yazının başlığındaki sorduğu soruyu basit bir mantık yürütme yoluyla sekiz cümleyle cevaplıyor. Hakan, okuyucuyu sorgulamaya ve inkarın inkarına doğru sürükleme de başarılı bir yöntem izliyor.

- Etrafıma şöyle bir bakınca, kıl kaptığım "evetçi" sayısının, kıl kaptığım "hayırcı" sayısından çok fazla olduğunu fark ediverdim. Hemen "hayırcı" oldum.

- Bazıları işi bir "iman oylaması" olarak gösterip, "Muhterem kardeşim, eğer hayır dersen dinden imandan çıkarsın maazallah" havasını estirince... Hem Müslüman kalınıp hem de "hayırcı" olunabileceğini göstermek için "hayırcı" oldum.

"Evet" cephesinin olayı "Ne sihirdir ne keramet / el çabukluğu marifet" ustalığıyla "12 Eylül'le hesaplaşma" noktasına getirmesine sinirlenip "hayırcı" oldum.

"Evet" demek kadar "Hayır" demenin de bir hak olduğuna kesin iman etmiştim. Bu yüzden "Hayır diyenler öldü de evet diyenler ölmedi mi?" mesajının altını çizmek için hayırcı oldum.

- "Hayır dersen PKK'cı olursun" şeklindeki "öcü masalı"nın beni zerre kadar ırgalamadığını göstermek ve "Hayır diyorum ve PKK'cı olmuyorum" diyebilmek için "hayırcı" oldum.

- "Hayır" oylarının yüksek çıkmasının bugünkü iktidarın demokrasi çerçevesi içinde kalmasına yardımcı olacağını umduğum için "hayırcı" oldum.

- 12 Eylül'e meydan okuyanların, referandumdan yüzde 99 oranında "evet" çıksa dahi Kenan Evren'in kılına bile dokunamayacaklarından yüzde 99 emin olduğum için "hayırcı" oldum.

- Parlamentonun yargıç seçmesinin, "Başbakan'ın yargıç seçmesi" anlamına geldiğini gayet iyi bildiğim için "hayırcı" oldum.

- "Türkiye'ye demokrasi getirmek" dışında bir tutkusu olmayanların, Anayasa'yı nasıl değiştireceklerini bildiğim için "hayırcı" oldum.

Ahmet Hakan, iktidar söylemlerini metin boyunca Platon'un ironik bir tarzda yaptığı olumsuzlama yoluna gider. Ancak Hakan, ironiyi Platon kadar kullanmaz. İman oylaması, 12 Eylül hesaplaşması, PKK'cı yaftası gibi gündem ifadelerini kullanarak sert bir üslupla olumsuzlar. Hakan, Platon'un sıkça kullandığı diyalog yerine bir monolog örneği sergilediği halde okuyucuyu gizli bir diyalogun içine sokar gibidir. Çünkü yazar, okurunu karşısında cevap vermese de kendisini onaylar hale getirmeye çalışmaktadır. Yazar ayrıca Platonda gördüğümüz soru cevap şeklindeki tartışma metodunu halihazırda var olan iktidar söylemleri üzerinden uygulamaktadır. Okura adeta iktidarla tartışıyor izlenimi vermekten de kaçınmaz. Yazar hayır oyunun gerekçelerini mantıki temel dayandırmaktan ziyade daha duygusal bir yolu tercih

eder. ‘Bildiğim için’ diyerek Platon’dan aşina olduğumuz Sokrates’in kendinden emin tavrını görüyoruz. Öyle ki ‘ben biliyorum, ikna etmek için açıklamaya bile tenezzül etmiyorum’ mesajıyla farklı bir ikna ve sorgulama yoluna giderek okuru düşünmeye sevkediyor.

Oktay Ekşi:

Oktay Ekşi 20 Ağustos 2010 Hürriyet Gazetesi’nde “Tehditle oy” başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010’da yapılacak referandumda ‘hayır’ oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin ‘hayır’ yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, anımsatma ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Aslında Platon diyalektiğinde bolca karşımıza çıkan soru-cevap, doğurtma ve tartışma unsurları yazar tarafından tercih edilmiyor. Ekşi, yazısını daha çok Başbakan Recep Tayip Erdoğan ve onun referandumda halkın oy kullanması yönündeki tehditvari, saldırgan üslubu üzerine kurguluyor. Metnin sonunda anlattığı hikayeyle Başbakanın referandum sürecinde sergilediği tavrın benzerliği ise Platon diyalektiğindeki ironiye örnek teşkil ediyor.

> LAFA nereden başlamalı? Önce meşhur hikâyeyi mi anlatmalı yoksa önemini dikkate alıp: “Anayasa’nın 19’uncu maddesi, ‘Her ne sebeple olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz’ diyor” mu demeli? Bizi tereddüde Başbakan’ın, insanları “ikna” edemeyince baskı hatta tehdide başvurması düşürdü.
>
> Nitekim yaklaşık on gündür Başbakan Erdoğan giderek daha saldırgan bir üslup kullanıyor. Onunla kalmayıp hemen her kesimi:
>
> “Ya EVET kampanyasında bizi desteklersiniz, yahut da referandumdan sonra başınıza geleceklere katlanırsınız” diye tehdit ediyor.
>
> O bağlamda kişilere ve kuruluşlara demediğini bırakmadı.
>
> Önce Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği’nin Yüksek İstişare Konseyi Başkanı Mustafa Koç’un, “Referandumun sırası mı?” türünden bir sözüne kızdı.
>
> Bunlar gerçekten siyaset acemisi... Böyle saçmalık mı olur” dedi.

> Sonra daha da hızlandı. Odalar Birliği gibi, Meslek Odaları gibi, TÜSİAD gibi kuruluşları "görüşlerini açıklamaya" davet etti.
>
> Davetine -birkaç yalaka kuruluş dışında- cevap alamayınca:
>
> "Sendikalar çok garibime gidiyor, destekleyenler var, desteklemeyenler var. Ama hâlâ kanaatini açıklamayanlar var. 12 Eylül Anayasası'na hep karşı olduğunu söyleyen bazı odalar, hatta kaymak takım, bunlar şimdi sessiz kalıyor. Bizim yanımıza geldiklerinde farklı konuşuyorlar. Ama kalkıp da bu süreci desteklediklerini açıklayamıyorlar. Niye? Bugünlerde ortaya çıkmayacaksınız da ne zaman ortaya çıkacaksınız?" dedi.
>
> O da yetmeyince tuttu, Çorum mitinginde ve ardından bir TV programında, TÜSİAD'ı sıvadı:
>
> "Senin paran olduğu kadar benim de arkamda milletim var. Ben milletimin gücüyle buradayım. TÜSİAD kendini check etsin (kontrol etsin). (...) Çıksın Anayasa değişikliğine neden karşı olduğunu söylesin. Olmuyorsa çıkıp 'Ben bu değişikliği destekliyorum' desin. Bitaraf olan bertaraf olur" (Tarafını belli etmeyen ortadan kaldırılır) diyerek ne kadar "demokrat"(!) bir Başbakanımız olduğunu bir kere daha gösterdi.
>
> Gördüğünüz gibi, tam bir Enver Paşa zihniyetiyle karşı karşıyayız.
>
> Neyse ki TÜSİAD'ın şimdiki Başkanı da, bir önceki gibi "kişilikli" çıktı. Nitekim Ümit Boyner, Başbakan'a "Kanaatlerimizi açıklamaya bizi hiç kimse zorlayamaz" denebileceğini gösterdi.

Oktay Ekşi, Başbakan Erdoğan'ın siyasî propagandaya çevirdiği referandum sürecinde kişileri ve kuruluşları ikna edemediğinde baskı hatta tehdite başvurduğunu örnekler vererek okuruna sunuyor. Yazarın buradaki amacının başkanın 'meşru yere meşru olmayan yoldan gidilmez düsturunu' hatırlatarak aslında başbakanın referandum sürecinde yanlış bir yok izlediğini okuruna vermek olduğunu görüyoruz. Hemen basit bir doğru orantı kurarsak başbakan ikna etmek yerine tehdit ediyor, o zaman haklı değil. Başbakan haksızsa referandum da 'evet' oyunu desteklediği için de bu tercih de doğru değil. Yazar metnin tamamında kurduğu bu orantıyla evet oyu kampını çürütme yoluna gidiyor.

Yazar, bu satırlarında 'yalak kuruluş' tanımlamasıyla evet'çi olan kuruluşların ise yeni anayasayı gerçekten onayladıkları için değil hükümetle aralarında çıkar ilişkisi olduğunu vurguluyor. Sorgulamaya devam eden yazar her cümlesini evet'çileri köşeye sıkıştırmak için kurar gibidir. Başbakanın tehdit içeren cümlelerini yineleyen

yazar Başbakanı demokrat sıfatıyla zikrederek ironik bir üslupla başbakanın içinde bulunduğu çelişkiyi gösteriyor.

> Bütün bunlar bize en başta sözünü ettiğimiz pek demokratik(!) bir "referandum" hikâyesini anımsattı:
>
> Bir tarihte bir askeri birlikte referandum yapılacakmış. Komutan biri "Evet", öteki "Hayır" oyları için olmak üzere ortaya 2 oy sandığı koydurmuş.
>
> Sonra birliğin karşısına geçip "Arkadaşlar, isteyen oyunu serbestçe kullansın" dedikten sonra şapkasını "Hayır" sandığındaki oy atılacak deliğin üstüne koymuş.
>
> Ardından:
>
> "Gel buraya teğmenim. Ben şimdi gidiyorum. Oylamaya nezaret edeceksin! Ama seni uyarıyorum. Şapkamı oradan kımıldatanı mahvederim" demiş.
>
> Bizimki de oraya geldi dayandı.

Yazar, asıl darbesini metnin sonunda indirecektir. Makalesinin başında bahsini ettiği hikâyeyi yazısı boyunca savunduğu görüşlerine pekiştireç olarak kullanmakla okuyucuda kalıcı bir etki bırakıyor. Yazarın ifadesiyle demokratik(!) referandum süreci yazara yine demokratik(!) bir referandum hikâyesi hatırlatır. Yazar, hikayeyi bilenlere Platon'un anımsatma metodu yoluyla hediye ettiği hikayedeki komutanla Başbakan Erdoğan'ı eşleştiriyor. Hikâyede hayır sandığının oy deliğini şapkasıyla kapatıp sonra da herkesi oy tercihinde özgür bıraktığını söyleyen komutan ne kadar demokratsa başbakanın tavrının da o kadar demokratik olduğunu okuyucunun onayından emin şekilde yazısını noktalıyor.

Ertuğrul Özkök:

Ertuğrul Özkök, 31 Ağustos 2010 Hürriyet Gazetesi'nde "Referandumda oyum şudur" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda kullanacağı oyu açıklayacağını söyleyerek Platon ironisine örnek teşkil edecek bir üslupla referandum tartışmalarını yeriyor. Yazıda Platon diyalektiğinin, sorgulama, akıl yürütme, hatırlatma-anımsatma unsuru da bolca karşımıza çıkıyor. Yazar referandum sürecinin getirdiği evet-hayır tartışmalarının ve

kutuplaşmaların kendisini 'hıyar' gibi hissettirdiğini söyleyerek sürecin baştan beri mantıksızlığına değiniyor. 'Hayır' kelimesine yazılış benzerliğiyle kullandığı 'hıyar' kelimesi ile Özkök metnini tamamen ironi ve istihza üzerine inşa etmiş gibidir. Bu kelime benzerliğinin metnin sonuna gelindiğinde yazarın hangi oyu kullanacağına dair bir işaret olduğu da ortaya çıkıyor.

BENİM oyum "Hıyar..."

Yanlış okumadınız.

"Hayır" kelimesinin iki harfi yanlışlıkla yer değiştirmiş falan değil.

Basbayağı **"Hıyar".**

Çünkü kendimi, vatandaş değil, "Hıyar" gibi hissediyorum.

Özkök, referandumda oy kullanmanın vatandaş olma sorumluluğu olarak sık sık zikredildiği dönemlerde "kendimi, vatandaş değil, "Hıyar" gibi hissediyorum." diyerek vatandaş olmanın böyle bir yükümlülük getirmediğini istihzai bir üslupla dile getiriyor. Ayrıca bu cümlesiyle yazar bu sürecin kişilere Türkiye vatandaşı değerini vermediğini adeta kuru bir polemiğe doğru sürüklediğini vurguluyor. Özneye kendisini koymasına rağmen aslında yazarın amacı metnin tümünü okuyan her okurun kendisini yazarın yerine koyup onaylamasını sağlamak. Ve bunu da başarıyor gibidir.

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü hâlâ her gece, bu referandumu bize **"demokratikleşme"** diye yutturmaya kalkan **"konuşan kafaları"** dinlemeye, seyretmeye devam ediyorum.

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü meydanlarda bu referandumun **"gizli"** değil, **"aleni"** ajandası olan **"Yüksek yargıya el koyma"** niyetinden üç kelime bile bahsetmeyip, bunu bize 12 Eylül'ün rövanşı gibi sunmaya kalkan siyasetçilerin konuşmalarını hâlâ okumaya, hâlâ seyretmeye devam ediyorum.

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü, **"demokratikleşme"** diye yola çıkıp, gazetelerinde **"Bu paketin içinde 2B bile var"** diye oy toplamaya çalışanları görüp de bir türlü çıldıramıyorum.

Yazar neden kendisini Hıyar gibi hissettiğini Platon diyalektiğinin unsurlarından olan diyalog halinde hayali bir muhatabına –bu okur oluyor- açıklıyor. Yazar bu paragraftan itibaren yazının sonuna kadar 'çünkü' ile başlayan cümlelerinde gerekçelerini sunuyor. Cümle yapıları ve sunumu ise ironik bir çürütme metodundan başka bir yöntem değil. Yazar hükümetin ve referandum da 'evet' oyu kullanacakların dillerine pelesenk ettikleri 'demokratikleşme' ye sık sık vurgu yapıyor. Vatandaşın en hassas noktası olan demokrasinin kullanıldığını düşünen yazar hatta bu söylemin referandumu da aşarak siyasî partilerin oy toplama malzemesi haline geldiğini ironiyle birlikte yazısına yerleştiriyor.

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü, bir taraftan her türlü cemaatin adalete, emniyete, devletin her kademesine sızması ile ilgili iddialara burun kıvırırken, **"Dedeler artık hâkim tayin edemeyecek"** sözleriyle Alevilere hakarete bigâne kalan aydınları bile hâlâ okumaya devam ediyorum.

İşin kötüsü artık sinirlenemiyorum bile...

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü, bugüne kadar 12 Eylül Anayasası'nda yapılan bütün değişikliklere kalbimin ta ortasından gelen duygularla destek verdim. 80'e yakın maddede yapılan değişikliklerle Türkiye, tarihi adımlar attı. Çoğu ülkede imkânsız gibi görünen **"idam cezasını"** bile kaldırdı.

Bütün bunlar unutturuldu, bir kalemde silindi, şimdi karşımıza sanki **"Türkiye Cumhuriyeti'nin en devrimci anayasası"** getiriliyormuş gibi bir hava yaratıldı. Ve bizden de bunu yutmamız isteniyor.

- Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü, herkesi birleştirecek anayasa, Türkiye'yi ortasından bölen bir **"nifak tohumu"** haline getirildi.

Kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

Çünkü 30 yıl boyunca gele gele, 12 Eylül Anayasası gibi berbat bir metinden, siyasî iktidarın demir elini hâkim ve savcının kellesi üzerine bastıracak bir **"Nifak Anayasası"**na geldik. Ve etrafa **"mühim bir iş başarıyormuşuz"** gibi hava atıyoruz.

Özkök, bu satırlarında hatırlatma metodunu kullanmaya başlıyor. Hanefi Avcı'nın Fethullah Gülen cemaatiyle ilgili gündemi sarsan iddialarının hükümet tarafından ciddiye alınmadığını fakat Alevi dedelerinin artık hakim olamayacağı sözlerinin fütursuzca zikredildiğini hatırlatan yazar bu tezatlığın demokratikleşme söylemleriyle ironik bir şekilde ters düştüğünü gösteriyor. Hükümetin tutarsızlını hatırlatma ve çürütme metoduyla okurunun önüne seriyor. Yine yazar Türkiye için çok önemli bir devrim niteliğinde olan idam cezasının kaldırılmasının unutturularak referandum sonrasında oluşturulması düşünülen yeni anayasanın daha fazla reform getirmeyeceğini vurguluyor. Bu yetmediği gibi birleştirici bir unsur olması gereken anayasayı referandum gibi bir süreçle halkı iki kutba çektiği için nifak tohumu nitelendirmesi ile demokrasinin ruhuna ters bu durumu açıklayarak yine asıl muhatabı olan hükümeti ve 'evet'çileri çürütüyor.

Bugünlerde kişi ve kuruluşların **"siyasî sicili"** tartışılıyor.

Benim geçmişteki referandumlarla ilgili sicilim şudur.

12 Eylül'de **Bülent Ecevit'**le birlikte Arayış Dergisi'nde yazıyordum. Ama samimi olarak 12 Eylül Anayasası için sandığa gidip gitmediğimi hatırlamıyorum.

Rahmetli **Özal,** siyasî yasakların kaldırılması için referanduma gittiğinde, ona karşı çıktım.

Demokratlığına kendim kadar emin olduğum **Özal'**a yakışan tavrın, bu yasakları Meclis'te kaldırmak olduğunu defalarca yazdım.

Bugün için de görüşüm budur.

Yüzde 47 oyla Meclis'in yüzde 65 sandalyesine sahip olduğunu her fırsatta bir güç gösterisi haline getiren siyasetçilere yakışan şey de bunu Meclis'te halletmekti.

Abdullah Öcalan'a rağmen, idam cezasını bile kaldırmayı başaran TBMM, bu şerefli görevi de yerine getirebilirdi.

Tabii, Anayasa'yı yargıya el koyma silahı haline getirmemek kaydıyla.
* * *

Bundan önceki deli saçması referandumda oy kullanmamıştım.

Bütün bunlara rağmen 12 Eylül günü gidip oy kullanacağım.

Vatandaşlık görevimi yerine getireceğim.

Bundan dolayı da kendimi **"Hıyar"** gibi hissediyorum.

> Düşündükçe de kendime kızıyor ve mırıldanıyorum:
>
> **“Oğlum senden cacık bile olmaz...”**
>
> Tabii sonra da kendime geliyorum.
>
> **“Bu referandumu bize demokratikleşme diye yutturmaya kalkanlardan cacık oluyor da, senden niye olmasın.”**
>
> O zaman da kendime haksızlık ettiğim duygusuna kapılıyorum.
>
> Diyeceğim, kendinizi “Hıyar” yerine konmuş hissetseniz de, mutlaka gidip oy kullanın.

Ertuğrul Özkök, yazısında kelimeleri ve cümleleriyle cisimleştirmemeye gayret ettiği öfkesini üstün bir başarıyla okuyucusuna aktarıyor. Yazar Turgut Özal döneminde siyasî yasakların referandumla değil mecliste kaldırılması gerektiği yönündeki tavrını bugün de sergilediğini söyleyerek hatırlatma tekniğini kullanıyor. Fakat Özkök klasik Platoncu bir yöntem kullanıyor ve burada kendini üst perdeye çekerek bir ikaz savuruyor. “Yüzde 47 oyla Meclis’in yüzde 65 sandalyesine sahip olduğunu her fırsatta bir güç gösterisi haline getiren siyasetçilerin Anayasa’yı yargıya el koyma silahı haline getirmemek kaydıyla.”

Yazar makalesinin sonunda kendisini ‘hıyar’ hissetse de her şeye rağmen ‘vatandaşlık görevi’ gereği referandum da oy kullanacağını belirterek okurlarına da aynı tavsiye de bulunuyor. Yazı boyunca aslı oyunun ne olduğunu açıkça yazmayan yazar ironi ve hicivle kelime benzerliğini de sık sık vurgulayarak oyunun ‘hayır’ olduğunu okurlarına fısıldıyor. Bu arada asıl ‘hıyar’ların demokratikleşme söylemlerini malzeme olarak kullanan hükümet üyeleri olduğu düşüncesini de tam bir Platoncu çürütme örneği olarak sergiliyor.

Cüneyt Ülsever:

Cüneyt Ülsever, 1 Eylül 2010 Hürriyet Gazetesi’nde *“Vesayetlerden vesayet beğen!”* başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010’da yapılacak referandumda ‘hayır’ oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Gündemin merkezinde olan referandumda kamuoyu tercihinin ‘hayır’ yönünde olması için yazarın yaptığı karşılaştırma ve verilerde Platon’un diyalektik unsurlarıyla

karşılaşıyoruz. Yazıda diyalog, çürütme, soru cevap, alay yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Ancak Ülsever yazısını tamamen yine ana gündemin söylemlerinden olan "askeri vesayet" ve "sivil vesayet" üzerine kuruyor. Çünkü yazar referandumla halkın iki vesayet arasında tercihe zorlanıldığını savunuyor.

> BEN "askeri vesayetten" kaçarken "sivil vesayete" yakalanmamak için referandumda "Hayır" oyu kullanacağım diye yazarken bazı okurlar "O halde askeri vesayeti tercih ediyorsun!" diye yazabiliyorlar.
>
> E-posta kullandıklarına göre pekâlâ "okumuş çocuklar" olduklarını kabul etmemiz gereken bu okurların "vesayetsiz" bir rejime akıl erdirememeleri ne kadar acı!
>
> * * *
>
> Referanduma "Evet" diyeceği açık olan; zamanında 12 Eylül yandaşı, şimdi de Hükümet yandaşı bir ağabeyimiz şöyle yazıyor:
>
> "Artık gündemde 'Devleti ele geçirmek' yok. Halkı ikna edip 'Yönetime talip olmak' var." (Mehmet Barlas-Sabah-31.08.2010)
>
> Keşke o haklı olsa da; ben de artık devleti ele geçirmek oyunu yerine yönetime talip olma oyunu oynanmaya başlandığına inansam!
>
> Mehmet Barlas yazılarında hiç değinmediği için Hanefi Avcı'nın kitabını okuyup okumadığını bilmiyorum. Ben kitabı okuduğum için referandumda "Evet" de çıksa, "Hayır" da çıksa Mehmet Barlas'a katılamıyorum. Ülkeye sivil vesayet çoktan yerleşmiş!

Ülsever, yazısına kendi düşüncesine muhalif birinden aldığı maille başlıyor. Mail gönderme ile 'okumuş' luk ve dolayısıyla entelektüellik ve sağlıklı düşünce arasında bağ kuran yazar, çarpıcı ironik üslubuyla metne giriş yapıyor. Böyle okumuş yazmış kimselerin "vesayetsiz" bir rejime akıl erdirememelerine üzülerek ironinin vazgeçilmez konumu olan kendini üstün bir pozisyonda tutarak alay ve küçümseme yöntemini kullanıyor. Yazar daha sonra Sabah gazetesi yazarı Mehmet Barlas'ın hem 12 Eylül darbe taraftarı hem de referandum da evet'çi olması dolayısıyla kendi içinde tutarsızlığını nazara vererek çürütme yöntemine başlıyor.

> Meramımı anlatmak için gelin bugün bazı varsayımlarda bulunalım. Yandaş gazetecilerin Hanefi Avcı'nın iddialarını "bertaraf" etmek için hakkında yarattıkları sıfatların doğru olduğunu düşünelim:
>
> 1) Hanefi Avcı demokrasi yolunda hızla ilerleyen Hükümet'e karşı kin, nefret ve haset doludur.
>
> 2) Zira, Hükümet bütün yalakalığına rağmen Avcı'ya makam bağışlamamıştır.
>
> 3) Bu duruma bozuk çalan Avcı "Balatlı Mişonlar" kitabı ile Siyonizm'in etkisi altına girmiştir.
>
> 4) Kitabın zamanlaması dikkate alındığında Hanefi Avcı'nın şan, şöhret, makam, ihale, havuzlu villa, olmadı hiç olmazsa bir gemicik peşinde olduğu açık ve net bellidir.
>
> 5) Kitapta hiçbir delil yoktur. "Cemaat" hikâyelerini Avcı geniş muhayyilesi ile uydurmuştur.

Ülsever meramını anlatmak için vesayet konusuna Hanefi Avcı örneğini nazara veriyor. Yandaş olarak tanımladığı gazetecilerin Hanefi Avcı'nın iddialarını "bertaraf" etmek için hakkında yarattıkları sıfatların doğru olduğunu varsayarak mevzuya yaklaşıyor. İddia olarak da Avcı'nın yayımladığı kitaplarda geçen Fethullah Gülen cemaati mensuplarının Emniyet'te kadrolaşıp yasa dışı faaliyet yürütmeleri kastediliyor. Bu ifadeden sıraladığı 5 maddeye yazarın katılmadığı anlaşılıyor. Muhalif okurun da benzer düşüncelerini içeren maddeleri sıraladıktan sonra yazar kendi safına geçiyor ve karşıt verilerini sunmaya başlıyor.

> Hanefi Avcı, bu kadar berbat bir insan olsa bile kitabında: (1) İçişleri, Adalet Bakanı, Başbakan Müsteşarı, Başbakan Başdanışmanı, İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı, Özel Mahkeme Başsavcı Vekili ve Emniyet Genel Müdürü'nü konu ile ilgili olarak bilgilendirdiğini (ss. 480-504), (2) 28.01.2010 tarihinde Emniyet Genel Müdürü'nün İçişleri Bakanlığı'na verdiği dilekçesini geri çekmesini istediğini (s. 492), (3) Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığı'nda devletin envanterinde gösterilmeyen özel dinleme aletleri olduğunu (ss. 541-542), (4) şahıs ismi ve telefon numarası vermeden, sadece telefon aleti numarası (IMEI) üzerinden İstihbarat Daire Başkanlığı tarafından bir sürü telefon dinleme izni alındığını 12.01.2010 tarihinde TİB Başkanı'nın Adalet Bakanı'na bizzat bildirdiğini (s.492), (5) kendisinin nasıl illegal dinlendiğini bizzat Adalet Bakanı'na ayrıntısı ile anlattığını, (6) Yargı, Emniyet İstihbarat ve KOM'a yerleşip, kanunları hiçe sayarak illegal dinleme yapan, belgelerde tahrifata başvuran aynı cemaate mensup ve aralarında "hasımlarını" tasfiye etmek için işbirliği yapan kişiler olduğunu (s. 435), (7) GSM'lerin sadece devlet tarafından

> dinlenebildiğini, özel dinlemelerin de zaten % 100 yakalanabileceğini iddia ediyor!

Ülsever, bir üst paragrafta varsayım olarak nitelendirdiği evet'çilerin sıfatları karşısına çürütme metodunun bir örneğiyle çıkıyor. 'Öyle biri olsa' diyerek başlayan satırlar Hanefi Avcı'nın kitabından alıntılarla örgüleniyor. Alıntı yaptığı sayfa numaralarını da veren yazar burada Platon'un hatırlatma, anımsatma metodunu devreye sokuyor. Savunduğu tezi gündeme hakkıyla vakıf olan herkese kitaptaki verileri hatırlatarak temellendiriyor. Böylece muhalif okurun tezini çürütüyor.

> İddia sahibi devletin en önemli Emniyet görevlerinde bulunmuş bir kişi. Adı geçen makamlara verdiği dilekçeler kitapta yer alıyor. Ne oluyor? 8 ay hiç ses çıkmıyor. Devletin İçişleri, Adalet Bakanı, savcılar, müsteşarlar, Avcı'yı kaale, iddiaları da ciddiye almıyorlar! Kimse "saçma iddiaları" inceleyip: "Bütün iddiaları teker teker inceledik, hepsi baştan aşağı yalan, zaten iddia sahibi kin, haset içinde, mevki hırsı ile dolu, bir de üstelik CHP'den milletvekili adayı" diyerek hem devleti, hem Cemaat'i töhmet altında kalmaktan kurtarmıyor.
>
> Kitabı daha basılmadan gözden düşürmüyorlar. Sadece araziye uyup, Hanefi Avcı'yı yok sayıyorlar!
>
> * * *
>
> Mehmet Barlas Abi; sivil vesayetten hâlâ korkmayayım mı?

Yazar, yazısına zamanlama unsurunu katarak çürütmeye devam ediyor. Cümlelerin sert yapısı hızlanarak metnin sonuna kadar devam ediyor. İroninin hakim olduğu cümleler hem hesap sorma hem de muhalif kesimin çelişkisini ortaya koymaya yönelik. Kitapta adı geçen makamlara verilen dilekçelerden 8 ay boyunca cevap gelmeyişini alt metin olarak adeta 'sükut ikrardandır' düşüncesiyle yazısına aktarmış yazar. İlk anlamıyla ise Hanefi Avcı'yı yok sayanların şimdi yayınlanan kitabın oluşturduğu gündem nedeniyle huzursuzlandıklarını dile getiriyor.

Ülsever, son cümlesinde ironik bir sorgulama darbesiyle yazısını noktalıyor. Yazısının girişinde tutarsızlığını nazara verdiği Mehmet Barlas'a abi diye hitabı ironinin güzel bir örneği. Ayrıca yazar saldırısını kişiselleştiriyor gibi görünse de soru Barlas gibi düşünen herkese yöneltiliyor. Sorunun amacı ise cevap almaktan

ziyade mantıkî ironiyle karşıt düşünceyi çürütmek. Aynı cümlede metnin temelini oluşturduğu vesayet kavramına geri dönüyor. Yeni anayasa için yapılan referandumda kullanacağı hayır oyunu sivil vesayetten kaçış olarak nitelendiren yazar, hâlihazırda askeri vesayetin değil sivil vesayetin varlığını ortaya koyuyor. Bu vesayetin daha da güçlenmemesi için oyunun hayır olacağını vurguluyor.

Özdemir İnce:

Özdemir İnce 7 Eylül 2010 Hürriyet Gazetesi'nde "Herkes burnunu sokmasın" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'hayır' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'hayır' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Yazar, metnini hem sanatçıların hem de hükümet mensuplarının referandum sürecindeki tutumlarını sorgulayarak devletin tutumlarındaki çelişkiyi çürütme yönteminde kullanıyor.

> TARKAN, 12 Eylül Anayasa referandumunda "Hayır" mı yoksa "Evet" mi oyu verecek? Hiç merak etmiyorum.
>
> Paşa gönlü bilir! Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, demokrasi adına, Tarkan'ı adam yerine koymuyor. Bu yazı ile durumu kendisine haber vereyim demiştim, ama başkaları benden çok önce davrandı. Bir hafta geç kaldım:
>
> **TARKAN EMRE UYACAK MI**
>
> 1 Eylül tarihli Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan habere göre, baraj sularının altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya olan Allainoi antik kenti ile ilgili "Yok olmasın" çağrısında bulunan Tarkan'la ilgili olarak:
>
> "Sanatçı arkadaş sanatıyla ilgilensin, herkesin bir ihtisası vardır. Herkes bilmediği konuya burnunu sokarsa çok yanlış olur!" demiş. Der ki der!
>
> Peki Tarkan, "Referandumda 'evet' oyu vereceğim. Evet oyu, 12 Eylül ile hesaplaşmak anlamına gelir. Demokrasinin ve özgürlüklerin önünü açacaktır. Ben de tıpkı Boydak Holding Yönetim Kurulu Başkanı Hacı Boydak gibi düşünüyorum. Referandumda 'evet' çıkarsa ekonominin önü açılacak ve Türkiye'nin itibarı daha da artacaktır!" deseydi ne olacaktı?

"Tarkan, Anayasa uzmanı ve ekonomi analizcisi mi olacaktı?" (Boydak, Zaman, 01.09.10)

Tarkan'ı ve meslektaşlarını kandırmak için sabah kahvaltıları vereceksiniz, açılım ve kapanımların propagandasını yapacaksınız. Toplantılarınıza katılanlar yüksek demokratik bilinç sahibi olacaklar. Ama vatandaş olarak yaptıkları açıklamalar işinize gelmediği zaman "O kendi işine baksın, sanatıyla ilgilensin!" diye çıkışacaksınız.

Tarkan olayı, referandumda 'Evet' oyu vermek için birbiriyle yarışan 'güzide sanatçılar'ın kulağına küpe olsun. AKP'nin gözünde değerleri kağıt mendil kadardır.

Yazar, baraj sularının altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya olan Allainoi antik kenti ile ilgili "Yok olmasın" çağrısında bulunan Tarkan'a Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu'nun "Sanatçı arkadaş sanatıyla ilgilensin, herkesin bir ihtisası vardır. Herkes bilmediği konuya burnunu sokarsa çok yanlış olur!" şeklindeki cevabını bir çelişki unsuru olarak şöyle kullanıyor: Hükümet, referandum sürecinde sanatçılarla daha sıkı bir temas içinde bulunuyor. 'evet' oyu kullanmaları yönünde yeni anayasanın tanıtımları yapılıyor. Yazar, Tarkan üzerinden verdiği örnekleme de "Referandumda 'evet' çıkarsa ekonominin önü açılacak ve Türkiye'nin itibarı daha da artacaktır!" deseydi "Tarkan, Anayasa uzmanı ve ekonomi analizcisi mi olacaktı?" sorusunu Plaron diyalektiğinin amacı cevap alma değil düşünmeye sevketme olan soru tarzını burada sunuyor. Tarkan'ın barajla ilgili konuşmasına müsaade yokken referandumda kullanacağı 'evet' oyunu açıklaması teşvik ediliyor. Hükümetin çelişki ve tutarsız tutumunu bu örneklerle veren İnce, Platon diyalektiğinin çürütme metoduna başvuruyor. Pasajın son cümlesiyle sanatçılara savurduğu ikazla yine hem okuru hem de cümlenin muhatabı olan sanatçıları sorgulamaya ve düşünmeye sevkediyor.

ŞU ORHAN PAMUK'UN İŞLERİ

Ben Melih Aşık'tan öğrendim (Milliyet, 01.09.10). O da Ali Sirmen'den esinlenmiş. İkisine de selam!

Türkiye'nin Nobel ödüllü yazarı Orhan Pamuk "Anayasa'dan çok fazla anlamam, çünkü hukuki ve siyasî bir belgedir" demiş.

> Ali Sirmen, CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun kendisiyle görüşmek istediği ve telefon marifetiyle görüştüğü ünlü yazar Orhan Pamuk'u şöyle değerlendiriyormuş:
>
> "Yapılacak referandumda anlamadığı anayasa konusunda vereceği oy benim de yazgımı çizecek. Hiç değilse 'Anayasadan çok fazla anlamam, onun için referandumda oy kullanmayacağım demeliydi."
>
> Orhan Pamuk bu, anlamadığı anayasa değişikliği için, "evet" oyu vereceğini açıklar, ama soranlara oyunu açıklamak zorunda olmadığını söylemez. Çünkü iktidarın yanında yer aldığını duyurmak istemektedir. Tarihçi olmadığı halde, Türklerin bir milyondan fazla Ermeni'yi, otuz bin Kürt'ü öldürdüğünü dünyaya ilan eder. Orhan Pamuk bu, 12 Eylül'le hesaplaşmak (!), tarihle yüzleşmek (!) için bizim cebimizden harcar!
>
> Bakan Eroğlu arkeolojiden anlamayan Tarkan'ın ağzının payını veriyor ama anayasadan anlamadığı halde 'evet' oyu veren Orhan Pamuk'un önünde saygı ile eğiliyordur.
>
> Referandum panayırında, böyle bir bakan ve böyle bir yazarla Türkiye'nin işi çok zor!

Özdemir İnce, Tarkan'dan sonra Nobel ödüllü yazarı Orhan Pamuk'u yazısına dahil ediyor. Pamuk'un "Anayasa'dan çok fazla anlamam, çünkü hukuki ve siyasî bir belgedir" dediği halde 'evet' oyu kullanacağını söylemesi yazarın olaydaki çelişkiyi hemen çıkarıp metne yerleştirmesine vesile oluyor. Platonik bir üslupla sorgulamaya devam eden yazar Pamuk'un sadece iktidara yakın olmak için böyle bir tavır sergilediğini ispat için de okuyucuyu Platon diyaloglarında sıkça rastladığımız hatırlama ve doğurtmanın etkisi altına alıyor. Pamuk'un kitaplarında tarihçi olmadığı halde, Türklerin bir milyondan fazla Ermeni'yi, otuz bin Kürt'ü öldürdüğünü dünyaya ilan etmesini anımsatıyor. Sonra da yazarın deyişiyle siyasetçi olmadığı halde açıklama yapmayan ama tarihçi olmadığı halde tarihimizle ilgili yazılar yazan Pamuk'un 12 Eylül'le hesaplaşması (!), tarihle yüzleşmesinin (!) zarar getireceğini mantıkî çürütme yoluyla anlatır. Parantez içinde ki ünlemleri de yazarın ironi aktarımında noktalama işaretlerini kullanışına örnek olarak verebiliriz.

Yazar son cümlesinde ise yazısının başında zikrettiği Tarkan'ı eleştiren Bakan Eroğlu'na geri döner bakan nezdinde hükümetin tutumlarındaki çelişkisini sorgulayarak okuru da mantıkî çürütmeye zorluyor:

> “Arkeolojiden anlamayan Tarkan’ın ağzının payını veriyor ama anayasadan anlamadığı halde ‘evet’ oyu veren Orhan Pamuk’un önünde saygı ile eğiliyordur.”

Rahmi Turan:

Rahmi Turan, 9 Eylül 2010 Hürriyet Gazetesi’nde “Post giderse ağlama!” başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010’da yapılacak referandumda ‘hayır’ oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin ‘hayır’ yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Yazar Platon’un eserlerinin tümünü oluşturduğu diyalog yöntemini ağırlıklı olarak kullanıyor. Makalede diyalog halinde mesaj aktarımının düz yazıya oranla çok daha kolay olduğunu yazar gözden kaçırmamış. Okur yazıdaki diyaloğa direk kendini yerleştiriyor ve dolayısıyla mesajı kabul etme oranı yükseliyor.

> ÂDET olduğu üzere “Tüm okurlarımın Ramazan Bayramı kutlu olsun” diyorum ama aslında “tatsız bir bayram” yaşayacağımız belli!
>
> Ülkemizin içinde bulunduğu dertler yetmiyormuş gibi, bir de referandum curcunası, yaşanan sıkıntıların üzerine tuz-biber ekti!
>
> Bayram ertesi, 12 Eylül Pazar günü, Türk insanının kader günü!
>
> Oy vermeye gideceğiz. İktidar, devletin bütün imkânlarını kullanıp saf halkı kendi isteği doğrultusunda yönlendirmeye çalıştı ama bu zorlamanın sonuçta ters teptiği görülürse hiç şaşırmamak gerekecek!

Ramazan bayramının ikinci gününe denk gelen referandumu ‘evet’çi kamp evet oylarının daha fazla çıkacağı ümidiyle çifte bayram olarak nitelerken yazarında ironik üslubuyla ifade ettiği üzere muahlif olan söyleme göre bayram referandum sayesinde tatsız geçecektir. Yalnız yazar tatsız geçeceğini düşündüğü referandumun sonucunu iktidarın isteğinin tersine sonuçlanabileceği ümidini de bırakmayarak ironisini sürdürüyor. Yazar, satırlarına başlar başlamaz Platon diyalektiğinin çürütmeye götüren sorgulama üslubunu hemen kullanır. Bunu da iktidarın hem

hayırcı-evetçi fark etmeden herkesin olan devletin imkânlarını kullandığını hem de 'evet' yönünde halkın üzerinde baskı uyguladığını ifade ederek yapar.

Yazar devam eden iki paragrafında farklı iki olay üzerinden diyalog yöntemini baskın olarak uygular.

> Televizyon haberlerde, Başbakan Erdoğan'ın o günkü mitingini veriyordu.
>
> Bodrum'da kafeteryada oturanlar hem meşrubatlarını içiyor, hem de haberleri dinliyorlardı. Yabancı bir turist sordu:
>
> "Televizyonda bağıran adam kimdir?"
>
> "Başbakan" dedik.
>
> "Peki neden bağırıyor öyle? Kötü bir şey mi oldu?"
>
> "Hayır, birkaç gün sonra referandum var, Başbakan halkın 'Evet' demesini, istiyor."
>
> "Kızgınlığı bu yüzden mi? Eğer böyle kızacaksa neden referandum yapıyor?"
>
> Şaşkın şaşkın televizyon ekranına bakan yabancı turistlere "Siz bu işten anlamazsınız. Bizim
>
> demokrasimiz bize göredir!" diyemedik!
>
> Onlara, Başmüzakereci Devlet Bakanı'nın "Hayır diyenin ya aklından zoru vardır, ya da vatanını sevmiyordur" dediğini, Başbakan'ın "Bitaraf olan bertaraf olur" diye işadamlarını tehdit ettiğini, Kültür Bakanı'nın "Anayasa değişikliğine hayır demek için insanların aptal olması lazım" dediğini de söyleyemedik.
>
> Tüm bunları anlatsaydık, herhalde şaşkınlıktan dudakları uçuklardı gariplerin...

Rahmi Turan içerik olarak bir bütün parçaları olan fakat birbirinden metin olarak bağımsız paragraflarının ilkinde Bodrum'da başından geçen bir diyalogu aktarır. Diyalog Bodrum'da bir kafede yabancı bir turistin televizyonda gördüğü bağıran kişinin kim olduğunu sormasıyla başlar. Soru cevap şeklinde devam eden konuşmada yazar aslında kendi düşüncelerini turistin ağzından verir gibidir. Sonrasında ironik bir üslupla turisti ikna edici cevaplar vermekte zorlandıklarını söylerken aslında iktidarın kendilerini ikna edemediğini ima etmektedir. Yazar turiste karşı başbakanı savunmak istediklerini fakat ellerinde veri bulunmadığı için savunamadıklarını ifade ederek ironisine doruğa taşır. Bu arada sıraladığı hükümet söylemleriyle Platoncu bir bakış açısıyla hatırlatma ve sorgulama yoluna gider.

> Zaman zaman sizlere bahsettiğim Londralı arkadaşım Bora Paran, eşi Feryal Hanım ve torunu Teoman ile yine Türkiye'ye geldi. Ne de olsa ülke sevgisi var. Sordu:
>
> "Ben Londra'da pek takip edemedim doğrusu... Bana anlatsana nedir bu iş?"
>
> "Referandum işte... Yani halkoylaması... 26 soru var, vatandaş bunlara cevap verecek."
>
> "Ben internette şöyle bir baktım. Büyük bir paket bu... Birbirinden ayrı birçok konu var. Sorulardan bir kısmını doğru buldum. Bunlara evet diyebilirim. Fakat bazı sorular da bana çok ters geldi. Peki, ne yapacağım?"
>
> "Bir şey yapamayacaksın. Ya hepsine evet, ya hepsine hayır demek zorundasın."
>
> "Böyle şey olur mu? 26 sorunun hepsi iyi ya da hepsi kötü olamaz. İnsanın kafası, 26 sorunun tümüne birden yatmaz. Ben bazısını sevdim, bazısını sevmedim. Tercih hakkım yok, ayırım yapamayacağım, öyle mi?"
>
> "Evet, aynen öyle! Ya tümüne evet, ya da tümüne hayır!"
>
> "Bu nasıl şey böyle? Avrupa'da da birçok referanduma tanık oldum. Adamlar hayati konularda sadece tek soru soruyor ve tek cevap istiyorlar. Bizdeki referandumun dünyada benzeri yoktur!"
>
> Arkadaşıma "Kendini üzme dostum. İktidar, tüm bu hengâme içinde iki maddenin geçirilmesini istiyor. Diğer maddeler oltanın yemi!" dedim.

Bu paragrafına yazar yazılarında ara ara zikrettiği Londralı arkadaşıyla olan diyalogunda yeni anayasa tasarısındaki 26 maddenin aynı anda referandumda oylanacak olmasını tutarsızlık olarak verir. Yine yazar sorular karşısında cevap veren daha doğrusu veremeyen konumundadır. Son cümlesinde ise iktidarın asıl amacının iki maddede saklı olduğunu ifade ediyor. "Diğer maddeler oltanın yemi!" cümlesiyle de aslında bir sorgulama edasıyla ironisini tekrar gün yüzüne çıkararak referandumda evet oyu kullanacakları oltaya gelen balıklar olarak görüyor. Okuruna da alt mesaj olarak 'yem isterseniz buyurun!' diyor.

> Hedef, yüksek yargıya egemen olmak! Oysa özgürlükçü demokrasi, kuvvetler ayrılığı prensibi üzerine kurulur. Yargı, siyasî gücün emrine girerse ortada demokrasi kalır mı?
>
> Devlet tümüyle ele geçirilmek isteniyor ama...

> İşin en garip yanı, tüm bunların vatandaşlara "Daha çok demokrasi" diye sunulması...
>
> Şu atasözünü unutmayalım:
>
> Kurdu bekçi yapan koyunlar, postu kaybedince ağlamamalıdır!

Son paragrafında yazar, verdiği iki diyalogda referandumla iktidarın asıl hedefinin demokratikleşme olmadığını sorduğu soruyla pekiştiriyor. Platoncu diyalektikte gördüğümüz soru sorma yönteminin amacını burada da görüyoruz. Yazar sorusunu Platonda olduğu gibi bilgi almak için ya da merak ettiği için değil muhatabını yani okuru düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmek için sorar. Öyle ki sağlıklı düşünen okur doğru olanı zihninde er ya da geç doğuracaktır.

3.2.2. Zaman Gazetesi Yazılarının Metin İncelemesi

Ali Bulaç:

Ali Bulaç, 4 Ağustos 2010 Zaman Gazetesi'nde "13 Eylül'ü beklerken..." başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki bazı diyalektik unsurlara rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, soru sorma, olumsuzlama, hatırlatma ve doğurtma yöntemleri kullanılıyor. Dikkatimiz çeken en önemli nokta ise bu yöntemler kullanılırken yazarın az da olsa Platon ironisine başvurmaması. Yazarın genelde tercih ettiği ciddi üslubu bu köşe yazısında da hakim unsur olarak kendini gösteriyor.

> 12 Eylül 1980 ile 12 Eylül 2010 arasında 30 sene var. 1980 ile 2010 arasında ortak nokta "12 Eylül günü"dür. 30 sene önce 12 Eylül'de askerler yönetime el koymuş, kanlı bir darbe yapmıştı. Darbeye zemin hazırlayan süreçte 5 bin insan hayatını kaybetmişti ki, sabah öldürülen ülkücü ile akşam öldürülen solcuya sıkılan kurşunlar aynı silahtan çıkıyordu.
>
> Benim hafızamda 12 Eylül, önümüzdeki kısmî anayasa değişikliğinin yapılacağı halkoylaması yanında 30 sene önceki kanlı darbedir.

Yazar, Platon'un hatırlatma ve doğurtma yöntemini referandum ile 1980 darbesinin gün ve ay benzerliğinde kullanır. 12 Eylül tarihinde yapılacak olan referandum yazarı 30 yıl öncesine götürür ve aynı tarihlerdeki 1980 darbesini kendisiyle birlikte okuyucuya da anımsatır. Sonraki satırlarda yazar, bizzat yaşadıklarından yola çıkarak 1980 darbe sürecini hatırlatmaya devam eder:

Darbeyle beraber gözaltılar, tutuklamalar başladı. Arkasından idamlar geldi, hapishanelerde, hücrelerde işkenceler yapıldı. Genellikle solcu kesimin darbeye maruz kaldığı söylenir, ağırlıklı olarak öyle, ama ülkücü camia da ağır işkencelerden geçti. Ve İslamcılar da. Benim yattığım Kartal Maltepe Cezaevi'nde sadece İslamcılardan müteşekkil kocaman bir koğuş vardı.

29 gün Gayrettepe'de yerin dört kat altında hücre hayatı yaşadıktan sonra, gözlerimiz bağlı ifadeleri imzalayıp Selimiye'ye yollandık. Mahkeme bizi tutukladı. Fakat yılbaşı olduğu için bizi birkaç gün orada tuttular. Ben 31 Aralık 1981 gününü 1 Ocak 1982'ye bağlayan gece tutuklandım. Gayrettepe ve Selimiye safahatını bir gün yazarım inşallah. Bugün Kartal-Maltepe Cezaevi'nden bahsetmek istiyorum.

Cezaevine giderken bize girişte neler yapılacağı anlatıldı. Feci şeylerdi. Girişte demir parmaklı bir yere alındık. Rütbesinin albay veya yarbay olduğunu sandığım komutanın gözetiminde bir çavuş geldi, arkasında dört er vardı. Sonradan bu çavuşun Kızıltepeli -30 km. mesafeyle hemşehrim- olduğunu öğrendim. Zannedersem ismi de Salih'ti. "Soyunun" dedi. Soyunduk. Üstümüze ocak soğuğunda bir sürahi su döktü, sonra koltuklarımızın altına elektrikli coplar yerleştirdi. Hâlâ hafızamda. "Allah!" deyince, pis pis sırıtarak "Burada Allah yok, peygamber izinde." diyordu. Sonra iki er koluma girdi, komutanın gözetiminde çavuş yumruk ve tokat saymaya başladı. Sonradan öğrenecektim, tamı tamına 60 yumruk. Ben beşinci darbeden sonra hiçbir şey hissetmedim. Bir çayırlıkta geziniyorum, etrafımda ırmaklar, ağaçlar, rengârenk çiçekler, hayvanlar vardı. Bir huriler eksikti sanki.

Sabah ezanında gözümü açtım. Bir er ağzıma su koyuyordu, yerlerdeydim, etrafımda su birikintileri vardı: "Abi" dedi, "Ben Manisa İmam Hatip mezunuyum, seni çok fena ettiler, ecrin olur." Yavaşça ranzanın üzerine aldı. Vücudum simsiyahtı. Az sonra cezaevi komutanı geldi ve bana "Birazdan revire çıkacaksın, sakın dayak yediğini söyleme, daha fena olur."dedi. "Tamam." dedim. Saat 9'da revire götürdüler, doktor anladığım kadarıyla solcuydu. Vücuduma baktı. Bir küfür sallayıp "Seni haşat etmişler." dedi ve ekledi: "Kardeşim, belli ki ağır işkence ve dayaktan geçmişsin, ama sana bir şey yapamam. Sana iki tüp merhem vereceğim, arkadaşların vücuduna sürsünler, 5 gün de rapor yazacağım, eğitime çıkmazsın." Teşekkür ettim. Eğitimden muaf tutulmak büyük nimetti. Çünkü eğitim sırasında "Atatürk ilkeleri"ni saydırıyorlar, sıralamayı nasıl yaparsanız yapın, cahil asker "yanlış sıraladın" diye size yarım saat girişiyor. Talimatı böyle almıştı çünkü.

12 Eylül'de kaç defa evim arandı, bütün eşyalar, yorgan, yastık hallaç pamuğu gibi atıldı. Kitaplarım, arşivim gitti.

Bulaç, satırlarında darbenin sağcı, solcu ya da İslamcı fark etmeden her kesimden insanı vurduğunu ifade ederek metnin sonunda 12 Eylül darbesinin rövanşı olarak nitelendirdiği yeni anayasa değişikliğinin herkesin savunması gerektiği yönünde telkinine hazırlık yapar gibidir. Makalenin muhtelif yerlerinde rastladığımız Platon diyalektiğinin vazgeçilmez unsuru olan diyalogu yazarın hatıratını okurun gözünde daha gerçekçi kılmaktadır. 1980 darbesini bir kesit ekseninde okurun zihninde doğurtan Bulaç, artık yazısının asıl amacının yer aldığı son kısmında referanduma geri döner:

> Şimdi 12 Eylül 1980'de bunları yaşamış biri, 12 Eylül 2010'da "hayır" der mi? Kısmî anayasa değişikliğinin yetersizliğini, eksiğini gediğini eleştirmek başka, "hayır" demek başka. Benim dört sebebim var:
>
> a) Yukarıda küçücük bölümünü anlattığım üzere 12 Eylül 1980 askerî rejiminin mağduruyum.
>
> b) Balyoz Darbe Planı'nda öldürülecek 19 yazar arasında yer alıyorum. Önümüzdeki süreçte davaya mağdurlar olarak müdahil olacağız. Balyoz Darbe Planı'nın mantığı 12 Eylül darbesine çok benziyor, bence her zaman darbe yapmak isteyenler olabilir.
>
> c) İlk defa siviller kısmî bir değişiklik yapıyorlar, yetmese de bir gelişmedir.
>
> d) Hayırcı cephenin hak, hukuk ve özgürlükler konusundaki tutarlılığından ve samimiyetinden emin değilim. O cephede görünmeyi kendime yakıştıramam.

12 Eylül'de sandık başına 'evet' yada 'hayır' oyunu kullanmak için gidecek olan halka yazar kendi oyunun gerekçelerini sunar. Önce yönelttiği soruda okuru mantıkî çürütmeye zorluyor. Platon diyalektiğinde gördüğümüz soru stili gibi Bulaç da cevap almaya değil, var olan içeriğin içini boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmaya yönelik ve muhatabını düşünmeye sevk eden bir soru yöneltir. Sorunun hemen ardından yazar muhalif kanadın kısmî anayasa değişikliğinin yetersizliği ve eksikliğini sürekli eleştirmesinin 'hayır' cevabını temellendirmeye yetmediğini tek cümle ile çürütme yöntemine başvurur. Sonrasındaki dört madde ise 'evet' oyunun gerekçelerinin temellendirildiği çürütme yöntemini içeriyor.

Nedim Hazar:

Nedim Hazar'ın 7 Ağustos 2010 tarihinde Zaman Gazetesi'nde yayınlanan "Nasıl 'evet'çi yaptım?" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini kendi başından geçen gerçek bir diyalogla ortaya koyuyor. Yazının yazıldığı zaman diliminde Türkiye gündeminde birinci sırada yer alan referandum sürecinde yazarın metninde Platon diyalektiğinin birkaç unsuruna rastlıyoruz. Yazıda diyalog, soru-cavap, tartışma, çürütme ve doğurtma unsurları yer alıyor. Ancak yazar bu unsurların tümünü çürütme ve diyalog çatısı altında toplamış gibidir.

> Yazıda geçen karakterler kurgu değil, yaşananlar tamamen gerçektir.
>
> Adı Şinasi idi, (Şaka gibi değil mi? Kulağın çınladı mı Salih Tuna?) Her AKP muhalifi gibi kızgın ve burnundan soluyordu. Her klasik 'hayır'cı gibi öfkeliydi. Referandumda sadece 'hayır' demek yetmiyordu onun için, bir de dayak atmak istiyordu sanki. AK Parti'ye kızgındı, Erdoğan'a kızgındı, alakasız bir şekilde sabahları evin önünden geçen seyyar sebzeciye bile kızgındı. Ona göre işporta alemindeki düzensizlik bile hükümetin suçu sayılabilirdi.
>
> 'Hayır' diyordu, her şeye hayır! Bu hükümetten gelen her şeye hayır! 'Bilsem cennete sokacaklar ona da hayır!' Elimde olmadan tebessüm ettim. 'Ne gülüyorsun?' diye kızdı bana. Hani ondan iri olmasam ve göze kesse belki bir Osmanlı tokadı bile gelebilirdi yüzüme!
>
> 'Sen' dedim, 'Bence bazı şeyleri ciddi anlamda karıştırıyorsun ve öfken Başbakan'ınkinden bile büyük!' İrkilmiş gibi kafasını ani bir hamleyle geriye çekti ve 'Neyi karıştırıyorum?' diye sordu. 'Sen şimdi bu iktidara mı hayır diyorsun, yoksa referanduma mı?' Nefes bile almadan yapıştırdı cevabı: 'Her ikisine de!'

Yazar, bu satırlarında diyalog kurduğu kişiyi örneklendirerek bütün hayır'cıların kızgın olduğunu belirtiyor. Ayrıca mantıklı mantıksız her şeye hayır demelerini ise hem çürütme yöntemine bir veri hem de küçümseme unsuru olarak kullanıyor. Bu şekilde kendi rahatlığını da ortaya koyarak aslında haklı olanın soğukkanlı olması gerektiği düsturuna gönderme yapar gibidir. Hazar, diyalektiğin en önemli unsurlarından olan diyaloğu metnin geneline hakim kılmış. Diyalog ise soru cevap ve tartışma tekniğiyle başlayarak metin boyunca devam ediyor. Ayrıca yazar ilk

cümlesinde de Yeni Şafak Gazetesi yazarı Salih Tuna'nın meşhur Şinasi karakterini de bize hatırlatıyor. Şinasi karakteri Platon diyalektiğinde Daimon yöntemini tam yansıtması yönüyle de burada ismini geçirmeye değer.

> 'Yani her ikisini de aynı olarak görüyorsun, ha AKP, ha anayasa referandumu öyle mi?' dedim, 'Aynen öyle!' diye cevap verdi. 'İyi ama bu referandumda 'hayır' çıksa bile AKP iktidarı genel seçime kadar devam edecek' dedim. Canı sıkıldı, 'Olsun bir ders almış olur!' diye iç soğutan bir cevap verdi. Sustum bir süre, çekinerek baktı, zihinsel bir kontratak bekliyordu eminim.
>
> 'Acaba dersi millete mi vermiş olursun yoksa AKP'ye mi, bunu iyi düşünmek lazım' dedim. Klasik bir merak cümlesi geldi karşıdan; 'Nasıl yani?'

Yazar bu satırlarında ilk olarak Platon'dan aşina olduğumuz yöntemle muhatabının fikirlerini birkaç kez tanımlayarak ona onaylatıyor. Daha sonra bu tanımlamalar üzerinden onun fikirlerini çürütecek 'İyi ama bu referandumda 'hayır' çıksa bile AKP iktidarı genel seçime kadar devam edecek' cümlesini kurduğu anda muhatabı 'olsun ders almış olurlar' diyerek hemen savunmaya geçiyor. Soru sorma ve tartışma sanatını tam burada devreye sokan yazar muhatabını tereddüte düşürüyor. Ve düşünmeye sevk ediyor. Ta ki diyalog muhatabın merakıyla devam etsin.

> 'Şöyle ki' dedim; 'Sen oylanacak olan maddeleri okudun mu? Okuyup üzerinde düşündün mü?' Sustu, okumamıştı. Sonra aniden aklına gelmiş gibi veriştirdi; 'Okumama gerek yok, ABD'nin 'evet' dediği bir yasa teklifi bizim için hayırlı değildir.'
>
> 'Aynı mantık ile bakıldığında PKK'nın hayır dediği teklifin milletin lehine olmayacağına da inanıyorsun o halde?' dedim, bozuldu. Devam ettim; 'Eğer meseleyi tribünlere bölersek sen kaybedersin. Öyle bir taraftar kesimi düşün ki, Kürtçü faşistlerle Türkçü faşistler aynı safta, buna statükocu CHP'yi ekle, üzerine bir tutam da terör örgütü kat, böyle taraftar profili cumhuriyet tarihinde yoktur. Bu kamplaşmadan sana ekmek çıkmaz.'
>
> 'Ama Tayyip millete kan kusturuyor, işsizlik, ekonomik kriz...' Sözünü kesmek durumunda kaldım, 'İyi de bunun referandumla ne ilgisi var. Sözgelimi; ordudan haksız yere atılanlara yargı yolunun açılmasına karşı mısın?'

Yazar artık sorularıyla tereddütte bıraktığı muhatabını soru sormaya teşvik etmiştir. Burada soru soran Platon’cu diyalektikte olduğu gibi artık öğrenen öğreten, bilen bilmeyen konumlarını belirler. Soru soran hayır’cı muhatap ‘doğru’ olanı öğrenmeye çalışmaktadır yazarın satırlarında. Yazar diyalog esnasında 'Aynı mantık ile bakıldığında PKK'nın hayır dediği teklifin milletin lehine olmayacağına da inanıyorsun o halde?' gibi onay sorularıyla Şinasi’nin çelişkiye düşmesini sağlar. Çünkü muhatabın verdiği cevaplar Referandumda kullanacağı hayır oyunun gerekçeleriyle ters düşmektedir. Muhatap 'Ama Tayyip millete kan kusturuyor, işsizlik, ekonomik kriz...' cümlelerini kurmaya çalıştığı esnada yazar yine iletişimde üstünlük göstergesi olan söz keserek 'İyi de bunun referandumla ne ilgisi var.’ diyerek ironik bir şekilde muhatabını çürütmeye başlıyor.

> 'Elbette hayır' dedi. 'Peki, fişlemelerin artık olmamasını istemiyor musun?' Hemen 'evet' dedi ve ayıp bir şey söylemiş gibi sustu, peşi peşine sıraladım: 'Memura toplu sözleşme hakkı verilmesini istemez misin?.. Partilerin kapatılmamasını, milletvekilliğinin düşmemesini istemez misin? Kadın ve çocuk istismarlarının önlenmesini, mahkemeye gitmeden davaların çözümlenmesini, kimsenin artık darbe yapacak cesaret bulmamasını istemez misin?' Artık 'evet' diyemiyordu ama olumlu anlamda başını sallıyordu. Devam ettim, 'Bak Kılıçdaroğlu da 'evet' demek istiyor ama alakasız bir bahane sallıyor; eğer milletvekilliği dokunulmazlığı kaldırılırsa bu referanduma evet diyebilecekmiş!' Sağlı sollu atağı yiyince epey şaşırmıştı. 'Benim gözümde esas akıllı insanlık ve yiğitlik hem anayasaya evet diyebilip hem de AK Parti'ye muhaliflik yapabilmektir.' dedim. Mahcup bir suskunluğun yerini ikna olmanın verdiği rahatlık aldı; 'Referanduma evet, AKP'ye hayır' diye bağırdı. Güldüm ve 'sırıtma' dedi. 'Artık Eyüpsultan'a gidip tövbe edersin' diye takılınca omzuma yumruğu yedim!

Yazar kendisiyle çelişkiye düşen muhatabını ikna yolunda hızla ilerlediğini görünce sorularını devam ettiriyor. Platon diyaloglarındaki Sokrates’in muhatabına sorular sorarak doğru olanı doğurtması metodunu burada da görüyoruz. Hazar, yazının başında diyalog kurduğu kişinin düşüncelerini ayrıştırarak hangi konularda haklı hangilerinde haksız olduğunu yapıyor. Daha sonra bu ayrışımın 'Benim gözümde esas akıllı insanlık ve yiğitlik hem anayasaya evet diyebilip hem de AK Parti'ye muhaliflik yapabilmektir.' diyerek referandumla genel seçimlerin farklı olduğuna

dayandırıyor. Çünkü yazar referandumda yapılacak tercihin partilere verilen destekle uzaktan yakından alakası olmadığı görüşünde. Yazar sorduğu sorularla yavaş yavaş muhatabını da buna ikna ediyor ve almak istediği cevabı alıyor: 'Referanduma evet, AKP'ye hayır' Yani Platon'un doğurtma metodunu burada uyguluyor.

Ahmet Turan Alkan:

Ahmet Turan Alkan, 14 Ağustos 2010 Zaman Gazetesi'nde "Gir havuza, aç ağzını!" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Ancak yazar, yazıya Platon'un yapacağı gibi mevcut bir kanaati ortaya koyup onu değilleme yerine, daha ziyade İslam mantıkçılarının kullanacağı bir metotla müsellem, genel kabul görmüş bir dizi tabiat olayıyla anayasa değişikliği arasında paralellik yapmayı tercih ediyor:

> "Tabiatın âhengine uygun, "Tabii" şeyler vardır: Sular alçağa akar meselâ, gün batımında az da olsa rüzgâr çıkar, yapraklar güneşi arar, analar yavrularını kendinden çok düşünür.
>
> "İnsanların kahir ekseriyetinde elin tabii hareketi sağdan sola doğrudur; sol el sağa, sağ el sola doğru hareketlenmek ister. Meselâ hoşnutluğun ve barışın evrensel dili tebessümdür; selâm, dünyanın her yerinde "Ben size düşman değilim; esenliğinizi diliyorum" mânâsına gelir.
>
> "Anayasa değişikliklerinin böyle bir özelliği var; dağların arasındaki derin vadilerden akıp gelen dereler gibi kendi potansiyel enerjisiyle hareket eden bir yapısı var; engellemek için özel olarak enerji harcamanız lazım."

Yazar bu satırlarda anayasa değişikliğini sadece tabii ve zorunlu bir dönüşüm olarak sunmamış, aynı zamanda değişikliği, "alçağa akan sular, gün batımında çıkan rüzgâr, güneşi arayan yapraklar, yavrularını kendinden çok düşünen analar, hoşnutluğun ve

barışın evrensel dili olan tebessüm ve selam" gibi evrensel kabul görmüş kavramlarla kıyaslayarak okuru değişiklik kavramıyla sevecen bir ilişki geliştirmeye hazırlamıştır. Hemen arkasından gelen satırlar değişimin kendine ait bir potansiyel enerjisi olduğunu kaydederek aksini iddia etme yükümlülüğünü muhalefetin üzerine yükler. Burada Platoncu bir bakış açısıyla hatırlatma kadar incelikli bir çürütme yöntemi de kullanılmıştır. Yazar tek bir hamlede muhalefetin elindeki bütün tezleri yerle bir etmiş ve onları saldırı değil savunma konumunda bırakmıştır.

Alkan, tıpkı Platon'da bulacağımız gibi muhtemel karşı çıkışları da çürütür:

> "Evet, mükemmel değil ama, değişiklikler önceki hâlinden iyidir, kesinlikle iyidir. Progressivistlerin (İlerlemeciler), "İşte gelişme, iyileşme denilen şey budur." diyecekleri türden bir anayasa hamlesi, hatta bir "Élan vital" (Hayat hamlesi). Devletin hantal, iri ve insanlara karşı itinasız ve hoyrat biçimlendirilmiş yapısının karşısında şahsi hakları birazcık daha güçlendiren bir paket. Netice itibariyle devleti fert karşısında biraz daha olması gerekene doğru küçülten, ferdi ise devlete karşı biraz daha güçlü kılan bir şey..."

Yazar bu satırlarda sadece okurun aklına gelebilecek eleştirileri çürütmekle kalmaz, aynı zamanda muhalefetin kullana geldiği dili içselleştirerek, o dili kullanarak artık siyaset oyununun aktörlerinin değiştiği, Türkiye'de ilerlemenin, Batılılaşmanın, demokratikleşmenin aktörlerinin farklı insanlar oldukları mesajını verir. Bu yöntem makalenin sonuna kadar devam edecek ve yazar yer yer kendi alışıldık üslubunun dışına çıkarak, sol muhalefetin dilini kullanacaktır.

Karşıdakinin dilini kullanma ister istemez üslubu ironiye kaydırır ve yazar bir sonraki paragrafta ironiyi zirve noktalara vardırarak çürütmenin öldürücü darbesini vurur; darbe bir soruyla gelecektir, ama cevabı beklenen bir soru değildir bu. Muhalif okur, boyun bükmeye ve yazarın telkinleri karşısında bilincini açmaya zorlanmaktadır:

> "Şöyle bir şey: "Yerim dar" diye mazeret gösterenlere "İşte sana biraz daha geniş bir alan" diyebiliyor bu değişiklikler ama "Yenim dar" diye hafakanlar geçirenler için biraz daha fazla hürriyetin mânâsı ve kıymeti olmayabilir. "İşte sana daha fazla hürriyet; daha fazla kendin gibi olabilmek, kendini inşâ

> edebilmek, kendini savunabilmek ve daha fazla varolmak hakkı" denildiğinde, "Ne yapayım bu kadar hak bana fazla; üstelik hak demek, sorumluluk, sıkıntı, meşguliyet demek; kalsın, istemem ben" diyeceklere ne söyleyebilirsiniz ki?”

İroni, çürütme ve sorgulamanın bu karmaşık ve başarılı birlikteliği Platoncu diyalektikte göreceğimiz gibi bir hayali diyalog üzerinden sunuluyor. Yazar bir taraftan kendisi okurla konuşuyor; soru soruyor ve üslubunda kullandığı hitap ifadeleriyle okuru diyalojik bir ilişkiye zorluyor. Diğer taraftan bu diyalojik ortamın içinde “yerim dar” diyenlerle “yemin dar” diyenlerin seslerinin duyulduğu ve anayasa değişikliğinin kişiselleştirilip onlara cevap verdiği, onların da değişikliğe karşı cevaplarını verdikleri bir çoklu konuşma gerçekleşiyor. Bu diyalektik darbe açıkça mevcut anayasal ortamdan nemalanan “yeni dar” gelen “rejimin zenginlerine” indiriliyor. Yazar, takip eden paragrafta ironi darbesini solcu ve Kemalist CHP aydınına indiriyor. Hedefindeki kişileri bu açıklığıyla sıralamıyor ama hicvettiği kişilerin lügatinden ödünç aldığı cümleler yazarın kimlerle uğraşmakta olduğunu ele veriyor:

> “Yahu anayasa alanında şimdiye kadar bu kadar "Sol" bir adım atılmadı bu ülkede; "Solcular"ın niye ürktüklerini çözebilene aşkolsun! Ben onların solcu filan olmadıklarını biliyorum fakat kendileri de bilseler ne güzel olacak! En berbatından statükocu sağcılar bunlar, üstelik eni konu da faşistler ayol! Ya Rabbi nasıl bir ülkedir burası?”
>
> Solcu aydın okur için bir taraftan ironi ve çürütme etkisi, bir taraftan da hatırlatma ve doğurtma yöntemiyle kendi misyonlarını hatırlama etkisi yapması beklenen bu satırlar makalenin yazıldığı dönemlerde Solcu-Kemalist aydınların sıklıkla kullandıkları bir sızlanmayla taçlandırılarak ironik bir sorgulama darbesi indiriliyor: “Ya Rabbi nasıl bir ülkedir burası?”

Alkan, bu ironik sorudan sonra bir dizi daha soru sorarak okuru ironik mantıkî çürütmeye zorluyor. Bu sorular da daha önceki sorularda olduğu gibi cevap almaya değil, var olan içeriğin içini boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmaya yönelik sorulardır:

> “Aklı başında, çevresiyle uyum güçlüğü çekmeyen, mantıklı bir insan niçin şahsi hürriyetler sahasının genişlemesinden huzursuz olur? Acaba, acemi balığın, önünde sahte gülücüklerle parıldayan zoka veya olta iğnesindeki yem karşısındaki şüphesini andırır bir şey midir bu? Hürriyetten firar kompleksi midir, neyin endişesidir?”

Bu paragrafta da yazar yine ironik bir şekilde hayır oyu kullananların hürriyetlerinin kısıtlanacağı endişesiyle yeni anayasaya evet demediklerini savunuyor. Bu düşüncesinde soru sorma tekniğini pekiştireç olarak kullanıyor. Sorusunu cevap almak için değil var olan içeriğin içini boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmak için soruyor. Bu şekilde ironik mantıkî çürütme metodunu tamamlıyor.

Alkan, ironik mantıkî çürütmesinin zirve noktasını “hayır”cı cephenin mevcut ısrarını “hayır”cıların kendilerinin yapabileceğinden daha felsefi ve sofistife bir temele dayandırıp, bilahare bu temeli de çürüterek tam bir Platoncu çürütme örneği sergiliyor takip eden üç paragrafta:

> “Erich Fromm'a göre günümüzde insanlar siyasî hakları için uzun uzadıya mücadele vermek ihtiyacı duymazlar, çünkü kendileri için kölelik tehlikesinin ortadan kalktığını öğrenmişlerdir; köle olmazlar ama fert de olamazlar sonuçta. Nietzsche, böylelerini "Kölelik ahlâkı"na (Sürü ahlâkı) sarılmakla suçlamıştı. Nedir kölelik ahlâkı, bu zamana tercüme edelim: Statükodan hoşnutluktur kısaca. Hürriyet, uzaktan güzel de görünse, yeni ve belirsiz bir durumdur; risk üstlenmek, problem çözmek, emek harcamak gerektirir. Statüko ise evet çok parıltılı değil ama emin, kuytu, uyuşturucu ve durgun lezzetler vaat eden bir korunak...
>
> “Biliyor musunuz; hayırcılara şefkat göstermeliyiz; görünürde siyasî bir hakkı kullanıyorlar; nezaket ve anlayış görmeyi, hoşgörüyle karşılanmayı hakediyorlar; onlar insan denilen muammanın en anlaşılmaz, en kuytu cenahından bir sûret, bir gölge onlar; nöbet geçiren hastaya kızılır mı?”
>
> “Adama demişler ki, "Karadenizli misin?" "Öyleyim fakat tedavi olayrum" demiş bizimki. Temel tedaviyi kabul ediyor ama hayırcılar, Türk siyasî tarihinin en kötü, en berbat, en sağcı ve en yetersiz sloganlarının ardına sığınarak tedaviyi reddediyorlar.”

Bu üç paragrafta ilgi çeken ayrıntı yazarın “hayır”cıları “nöbet geçiren hasta” seviyesine kadar indirgediği, tedaviyi reddeden hastalar olarak yaftaladığı satırlardır. Burada ironi bir taraftan aşağılama noktasına ulaşmış, diğer taraftan “evet”çi okurlarına seslenen yazar, okurlarını bu hasta statükocu güruha “nezaket ve anlayış göstermeye” davet ediyor.

Alkan yazısının son bölümünde saldırısını kişiselleştiriyor ve yazıyı yazıldığı tarihi bağlamla bir tür diyaloga zorluyor. O günleri takip eden okurların anlayacağı üzere ironi okları CHP lideri Kemal Kılıçtaroğlu'na, onun villasının önündeki havuza ve Kılıçtaroğlu'nun o havuza hiç girmediği yönündeki gereksiz açıklamalarına yöneliktir. Alkan gizli ironisini havuzun içinde Kılıçtaroğlu'nun isterse "ağzını açabileceğini, Türkiye'nin laik bir ülke olduğunu" söyleyerek ironisine ancak müdakkik okurların sezebileceği müstehcen bir boyut da kazandırıyor. Son darbesini de İslam belagat sanatlarında sıklıkla karşılaştığımız üzere eleştiride metnin bir noktasından sonra direk eleştirilen kişiye hitap edilmesi yöntemine başvurarak Kemal Kılıçtaroğlu'na sesleniyor: "Amaaan Kemâl Bey…" Üsluptaki bu fütursuzluk Kemal Kılıçdaroğlu'nun şahsında "hayır"cı kampın tamamını sıradanlaştırıyor ve "beylik döneminiz" bitti diyor.

> "Bu kadar mugalataya değer mi efendiler; "Hayır çıkmazsa adam değilim"e kadar uzatmaya gerek yok ki bu meseleyi. Girersin villanın önündeki havuza, serinlersin; suyun içinde ağzını açıp açmamak senin bileceğin iş, burası laik bir ülke, ama "Havuza giren âdidir"e kadar uzatma, bedbaht olacaksın..."
>
> "Amaaan Kemâl Bey, şurda kaç gün beyliğin kaldı ki zaten..."

Bülent Korucu:

Bülent Korucu, 27 Ağustos 2010 Zaman Gazetesi'nde "Hanefi Müdür'ün acelesi neymiş?" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Yazar, dönemin Eskişehir Emniyet müdürü Hanefi Avcı'nın "Haliç'te Yaşayan Simonlar Dün Devlet Bugün Cemaat" kitabının zamanlamasını yazısının ana konusu olarak ele alır. Hanefi Avcı kitabını referanduma 20 gün kala çıkarır. Kitapta Avcı'nın iddia

ettiği Fethullah Gülen cemaatinin emniyet içindeki kadrolaşmasıyla birlikte sürdürdüğü faaliyetler referandum sürecinde gündeme oturmuştur. Cemaatin referandumda 'evet' kampında yer aldığı bilinmektedir. Korucu kitabın çıkış amacının kamuoyunun tercihini referandumda 'hayır' oyuna çekmek olduğunu okuruna izah etmeye çalışır.

> Hanefi Avcı, yazdığı kitapla ilgili mülakatlar vermeye devam ediyor. Yapılan eleştirilere cevap yetiştirmeye çalışıyor. En önemli tenkit, kitabın zamanlamasıyla alakalı. Avcı, bir taraftan kendini savunurken diğer yandan, "Daha sonrasını bekleseydim, bir anlamı olmazdı, yararı olmazdı." diyor, Milliyet'e.

Korucu, satırlarına kitabın zamanlamasıyla ilgili tahminlerini Platon ile anılan ironi üslubu ve ima ila açıklamaya devam eder. Hemen ardından yazar bir soru sıralar. Soruların öğrenmeye yönelik sorular olmaktan ziyade aslında yazar tarafından cevabı bilinen fakat okuru düşünmeye ve sorgulamaya yönelten dikkati zamanlamaya odaklayan bir misyonu vardır. Ayrıca yazar soru cümlelerinde cevabını da gizler.

> İddiasına göre 10 Nisan Polis Bayramı'na yetiştirmeye çalışmış ama redaksiyonu bitmeyince bugüne kalmış. 'Polis Bayramı'na yetişmedi bari Ramazan Bayramı'na yetişsin' diye düşünmüş olmalı. Şimdi çıkmasının 'anlamı' nedir ve nasıl bir 'fayda' beklemektedir? Referanduma şunun şurasında 20 günden az kalmış. Her şeyi düşünebilen, istihbaratın labirentlerinde kırk tilkiyi kuyruğunu değdirmeden dolaştırabilen Hanefi Müdür'ün, zamanlama konusunda eleştirilebileceğini akıl edememesini düşünemiyorum. Geriye tek soru kalıyor, bugünlerde çıkmasından umulan fayda nedir? Ramazan'la veya dengemizi altüst eden sıcaklarla bir alakası yoksa... Neden şimdi? Referanduma hayır diyenlerin paketin içeriğini hiç tartışmadan ve tartışılmasına müsaade etmeden söyledikleri sloganı hatırlayalım: "Devlet kuşatılıyor". Alın size delili. Bundan âlâ ispat mı olur? Hükümeti, cemaati ve devleti tanıyan bir polis şefinden daha iyi bilecek kim var bunu?

Korucu Hanefi Avcı'nın söylemlerinin İşçi Partisi Lideri Doğu Perinçek'in söylemlerine benzeyişini ispata çalışırken mantıkî çürütme metodunu ironik bir üslupla kullanır:

Avcı, kendisinin İşçi Partisi'nin tutuklu lideri Doğu Perinçek'le aynı çizgiye geldiği eleştirilerine de itiraz ediyor. Denemesi bedava, bir anket yapalım. İsim bölümünü kapatarak cemaatle ve Ergenekon'la ilgili söylediklerini insanlara gösterip, 'Bu cümleler kime ait?" diye soralım. Büyük çoğunlukla Perinçek cevabı gelmezse kitaptan yüz tane alıp teravihten sonra dağıtmaya hazırım. "Ergenekon'a çocuklar bile güler." diyor mesela. Nedense aklı başında kimsenin güldüğünü görmedim. Bilakis Yıldıray Oğur gibi isimler, Avcı'nın iddiaları üzerine 'cemaat'e teşekkür etme ihtiyacı hissediyor. Hanefi Müdür'ün tezleri doğruysa ve devlet içindeki çeteleşmelerle mücadele eden bir yapı varsa ancak teşekkür edilir. Yakında Doğu Perinçek uyanır ve Avcı'yı yine suçlarsa şaşırmayacağım. Gerekçesi de hazır; rahatlıkla "tersinden cemaat reklamı yapıyor!" diyebilir.

Korucu alaycı bir üslup takınarak anket önerisinde bulunur. Sonucundan da o kadar emindir ki aksi bir sonuç çıkması halinde içinde bulunulan Ramazan ayı münasebetiyle kıldığı teravih namazından sonra Avcı'nın kitabını halka dağıtacağı sözünü vererek ironisini konuşturur. Böylece yazar okuru da sorgulamaya iter. Yine "Ergenekon'a çocuklar bile güler" cümlesine karşılık verdiği cevapla Platoncu çürütme örneği sergiler.

Hanefi Avcı'nın çelişkileri saymakla bitecek gibi değil. Mesela Danıştay saldırısı ile Ergenekon'un bağlantısını polis kurmuş biçimde konuşuyor. Mısır'da sağır sultan bile davayı Yargıtay'ın birleştirdiğini ve Başsavcı Abdurrahman Yalçınkaya'nın da görüşünün bu yönde olduğunu biliyor. Ankara ve İstanbul'daki mahkemeler de Yargıtay'ın kararına uydular. Polis bunun neresinde? Avcı, ilk derece mahkemelerinde görev yapan neredeyse bütün hâkim ve savcıları da aynı 'tertip'in içinde görüyor. Ancak henüz Yalçınkaya ve Yargıtay'la ilgili doğrudan isnatta bulunmadı. Fakat davanın birleştirilmesiyle ilgili sözleri pekâlâ böyle yorumlanabilir. Avcı, tezini ortaya koyuyor, gerçekleri buna uydurmaya çabalıyor. Eski Van Savcısı Ferhat Sarıkaya ile ilgili söyledikleri bu minvalde. Şemdinli olayını soruşturan savcının, eski Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'la ilgili iddianame hazırladığını söylüyor. Hiçbir savcı, tanığın suçlamalarını görmezden gelemez, yok farz edemezdi. Sarıkaya da öyle yaptı ama iddianameye yazmadı. O bölümü tefrik edip askerî savcılığa havale etti. Böylesine açık bir gerçeği tersyüz etmek hayra alamet değil. Bu kadar basit hatalar yapacak adam değil Hanefi Müdür.

Yazar, bu satırlarında Platoncu çürütme metodunda yardımcı unsur olan muhatabın çatışma ve çelişkiye düşmesini sağlamayı ya da çelişkili halini ortaya koymayı gerçekleştirir. Avcı'nın çelişkilerini derledikten sonra yaza paragrafın son cümlesindeki "Bu kadar basit hatalar yapacak adam değil Hanefi Müdür." yargısı Platon'un çelişme ilkesine dayanan diyalektikçinin tartışmasına benzer nitelikte köşeye sıkıştırma amaçlı yazılmıştır.

Bu arada kitabın redaksiyonunu kime yaptırmış iyice merak ettim. Beş ay sürmesine rağmen pek güzel olmamış. Kitabı büyük bir gizlilik içinde yazdığını, çocuklarından bile gizlediğini, internete girmediğini, fark edilme

> endişesiyle açık araştırma yapmadığını belirtiyor. Redaksiyonu yapan konusunda hakikaten meraklandım.

Son paragrafında yazar, muhatabını basite indirgeyerek ironisinde zirve yapar. Kitabın yayımlanma zamanını sebebi olan beş aylık redaksiyon sürecini uzun bulan yazar ona rağmen redaksiyonun güzel olmadığını ima ederek zamanlamanın sebebini olumsuzlayarak ironik çürütme yöntemi uygular.

Hilmi Yavuz:

Hilmi Yavuz, 5 Eylül 2010 Zaman Gazetesi'nde "Kılıçdaroğlu Tayyip Erdoğan'ın 'Muhalif'i mi, yoksa, 'Mefhum-u Muhalif'i mi?" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor. Referandumun yeni anayasanın kamuoyuna sunulmasındna daha çok iktidar muhalefet arasındaki mücadeleye dönüştüğünü söyleyen yazar muhalefetin muhalefetlik yapamadığını 'hayır' oyununda dolayısıyla temellendirilemediğini makalesine konu ediniyor.

> Referanduma şunun şurasında tam bir hafta kaldı. 'Evet'çilerle 'Hayır'cılar arasındaki mücadele kıyasıya sürüyor. Bu mücadelenin, aslında bir tek, evet bir tek aktörü var: AK Parti Genel Başkanı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan... CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ise, referandumda sahne alabilecek gerçek bir aktör, olabilecek gerçek bir 'lider' değil! Kimliğini ve kişiliğini, sadece ve münhasıran AK Parti Genel Başkanı'nın 'mefhum-u muhalifi' olmaktan alan bir göstermelik konumu var Kılıçdaroğlu'nun... Onun 'muhalefet'i, Recep Tayyip Erdoğan'ın 'mefhum-u muhalifi' olmaktan geliyor;- kimlikli ve kişilikli bir muhalefet değil!

Yazar, referandum sürecinde tek aktör olarak Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ı belirleyerek CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na başbakanın mefhumu muhalifi olarak pasif bir rol biçer. Hayır'cı kampı daha yazının ilk cümlelerinde adeta Platon diyalektiğinin vazgeçilmez unsuru olan tartışma ortamı oluşturur. Çünkü muhalefet liderini yok saymaktadır. Tartıştığı ya da tartışacağı kişiler şüphesiz yazara muhalif okurdur.

> Türkiye siyasetinde büyük meseleler, geleneksel olarak, liderler seviyesinde şahsîleştirilme temayülü gösterir. 1950 ile 1960 arasındaki siyasî mücadelenin de 'esas' aktörleri, rahmetli Adnan Menderes ile rahmetli İsmet İnönü idi. Ama şimdi öyle değil! Anayasa değişikliğinin oylanması, olması gerektiği gibi genel ve kamusal bir mesele olmaktan çıktı, 'Evet'in Recep Tayyip Erdoğan'la, 'Hayır'ın da Kemal Kılıçdaroğlu'yla değil, ama altını çizerek yazıyorum, Recep Tayyip Erdoğan aleyhdarlığı ile özdeşleştirildiği özel ve şahsî bir meseleye dönüştü. 'Evet'çiyseniz 'Tayyipçi'sinizdir, 'Hayır'cıysanız 'Tayyip'e karşı!'

Yazar ikinci paragrafında ilk satırlarında bahsini ettiği mefhumu muhalif kavramını temellendirerek mantıkî çürütme yöntemini hatırlatma yöntemiyle birlikte kullanır. Türk siyasetindeki büyük meselelerin genelde şahsileştiğini tarihten örnekler sunarak açıklayan yazar günümüzde şahsileşmenin tek taraflı olduğunu referandumdan örnekle açıklıyor. "'Evet'çiyseniz 'Tayyipçi'sinizdir, 'Hayır'cıysanız 'Tayyip'e karşı!'" Sol kanadın o dönemde mealen sıklıkla kullandığı bu ifadenin aslında kendilerini özne olmaktan çıkardığını yani aslında kendi içlerinde tutarsızlık gösterdiği ortaya çıkıyor. Yazar da bu veriyi çürütme metodunda ustalıkla kullanıyor.

> 'Liderler seviyesinde şahsîleştirme' deyişim, boşuna değil! Mesela, 12 Eylül 1980'deki faşist darbeden sonra 'ressam' ve 'netekim' Kenan Paşamızın yüksek müsaadeleriyle güdümlü bir demokrasiye geçilmek istendiğinde, görünürde lider vasfı taşıyan bir tek isim vardı: Rahmetli Turgut Özal! Ne 'sivil memur' ve ruhsatlı sosyal demokrat Necdet Calp'ın (bildiğiniz gibi, Calp, emekli vali idi!) ne de 'askerî memur' ve icazetli muhafazakâr demokrat Turgut Sunalp'ın (o da bildiğiniz gibi, emekli orgeneral idi!) 'lider' vasfı yoktu! Rahmetli Özal'la yarışacak çapta değillerdi ikisi de!
>
> Ama 12 Eylül cuntasının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasî geleceğini dizayn etmedeki devletçi tavrına bakınız;- dikkatle bakınız! Cunta, Türkiye demokrasisini, asker ve sivil bürokratlara, yani Calp'a ve Sunalp'a teslim etmeyi

planlamıştı. İktidara Calp'ın ya da Sunalp'ın gelmiş olması, cunta için fark etmeyecekti: Nihayetinde demokrasi, ister asker ister sivil fark etmez, her iki durumda da, bürokratik vesayete emanet edilmiş olmayacak mıydı?..

Özal, Türk halkının büyük desteğiyle 12 Eylül faşizminin bu meş'um ve sakîm planını bozmuştur. Özal iktidarı, Türkiye'de Kenan Evren cuntasının icadı olan Çift Partili Bürokratik Vesayet Projesi'nin, demokrasi imiş gibi yutturulmasına, halkın özgür iradesiyle indirilmiş bir darbedir;-sivil darbe!

Ulusalcı Kemalist 'Hayır'cı takım, bu defa, 12 Eylül 1980'in, Çift Partili Bürokratik Vesayet Projesi'nin, rahmetli Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'nin (ANAP) cuntaya rağmen iktidara gelmesinden hayırlı dersler çıkarmış gibi görünüyorlar. Önce, hayatta hiç memuriyet yapmamış olan Deniz Baykal'a 'hayır!' diyerek Kılıçdaroğlu'nu CHP'yi tedvire 'memur' ettiler;- tıpkı Calp'ın ve Sunalp'ın Çift Partili Bürokratik Vesayet Projesi'ni 'tedvire memur' edilişleri gibi- ve ondan (Kılıçdaroğlu'ndan) bir 'lider' çıkarmayı denediler. Ama 1980'lerin Necdet Calp'ı ya da Turgut Sunalp'ı ne kadar 'lider' idiyse, Kemal Kılıçdaroğlu da ancak o kadar 'lider' olabilirdi! Liderliği Recep Tayyip Erdoğan'ın 'mefhum-u muhalifi' olmaktan ibaret kaldı!

"12 Eylül 1980'deki faşist darbeden sonra 'ressam' ve 'netekim' Kenan Paşamızın yüksek müsaadeleriyle güdümlü bir demokrasiye geçilmek istendiğinde…" ifadeleriyle yazar ironik üslubunu kullanır. Zira Paşamız'daki iyelik eki, yüksek müsadeleri tamlaması ve demokrasi kelimesine yazar tamamıyla zıt anlamlar yüklemektedir. Böyle bir dönemde Tugut Özal'a rakip ismin Özal'ın mefhumu muhalifi olmaları gibi bugün de Kılıçdaroğlu'nun benzer bir konumda olduğunu söylüyor. Ulusalcı Kemalist Hayır'cıların Kılıçdaroğlu'nu Deniz Baykal'ın yerine getirdikleri halde liderlik vasfını taşıyamayışını geçmişten ders alınmayışı olarak gösteriyor. Böylece yazar aslında belli yaş üstündeki okurun idrak edebileceği zor bir karşılaştırma metni sunuyor. anımsatma metodu da böyle bir okur kitlesi için geçerli olabilir.

Dahası, Ulusalcı Kemalist Bürokratik Vesayetçiler, Kılıçdaroğlu'nun Başbakan'ın 'mefhum-u muhalifi' olmasının işe yaramadığını da görüp, halkı bir Tayyip Erdoğan ve AK Parti düşmanlığına kışkırttılar. Ortalık, ağzından salyalı köpükler saçan 'Şu Tayyip'in ipini ben çekeceğim!' diyenlerle ve "Bu halk Tayyip'e gene 'Evet!' diyecek. AK Parti'den de Tayyip'ten de ancak İsrail yardım ederse kurtuluruz!' diyenlerden geçilmez oldu. AK Parti'den kurtulmak(!) için İsrail'den meded ummak! Başbakan'ı 'ipe çekmek'! Nasılsa alıştılar bunu yapmaya...

> Referandum öncesinde Ulusalcı Vesayetçilerin vardıkları nokta, maalesef, budur! 'Hayır!' demeyi düşünen sağduyulu vatandaşlarımıza duyurulur!

Sonraki paragraflar da yazar ulusalcı kesimin halkı AK Parti ve Recep Tayip Erdoğan düşmanlığına kışkırtmalarının gerekçelerini ve örneklerini sıraladıktan sonra okuru ve özelliklede sağduyulu hayır'cıları sorgulama ve akıl yürütmeye davet ediyor.

Ekrem Dumanlı:

Ekrem Dumanlı, 6 Eylül 2010 Zaman Gazetesi'nde "Elinize ne geçecek?" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemlerini ara ara başvurduğu ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor.

> Referandum için son haftaya girildi. Bugüne kadar çok şey söylendi, çok şey yazıldı. Kimi zaman yersiz polemikler de yaşandı. Halkoylamasını bahane ederek eteklerindekini dökenler; hatta derin operasyonlara başvuranlar da oldu. Şimdi hepsi geride kalmaya mahkum.
>
> Pazar günü herkes sandık başına gidecek ve vicdani kanaatine göre oy kullanacak. İşte tam bu noktada vicdanlara son bir soru yöneltmek gerekiyor: Elimize ne geçecek? 'Hayır' dediğimizde ya da 'Evet' dediğimizde kim kazanacak? Şundan emin olabilirsiniz: Bugün referandumun içeriğini göz ardı ederek hadiseye partizanlık cinnetiyle yaklaşanlar yarın çok ama çok mahcup olacak. Bugün sadece kıskançlık ve öfke ile sandığa gidenler yarın çok ama çok pişman olacak.

Dumanlı, yazının başlığından da anlaşıldığı üzere yönelttiği soruyla hayır'cı ya da evet'çi ayırt etmeden her kesimden okuruyla diyalog kuruyor. Platoncu diyalektikte var olan soru cevap yönteminde olduğu gibi cevabı beklenen bir soru değildir bu. Okur, boyun bükmeye ve yazarın telkinleri karşısında bilincini açmaya zorlanmaktadır. Yazarın istediği de her okurun soruyla yüzleşmesi ve cevabını kendi

içinde cevaplamasıdır. Okur daha ilk cümleden sorgulama, akıl yürütme ve hatırlatma koridorlarına davet edilmiştir.

> Farz-ı muhal; referandum sonucu 'Hayır' çıkarsa gözler tabii ki 'Hayır'cı cepheye çevrilecek. Ve sorular art arda gelecek. Uzun yıllar gündemden düşmeyecek soru ve sorgulamaları parti yöneticilerinin göğüslemesi mümkün değil. Çünkü 'Hayır' sonucunun yansımaları sorumlu insanları bir kâbus gibi takip edecek. Eleştiriler hep referandumun muhtevasına yönelik olacak ve somut gerçeklere dayanacak.
>
> Mesela, 12 Eylül Anayasası'nı yaşatmanın vebali bir heyûla gibi 'Hayır'cıların omuzlarına binecek. 12 Eylül Darbesi'ne sözde, karşı olmayan parti yok. CHP kendini 1980 Darbesi'nin mağduru olarak yıllarca anlattı. MHP de öyle. BDP de öyle. Şimdi o darbe anayasasını topyekûn savunmak zorunda kaldılar. Çok acı! Heyecanlar yatıştığında taban sormayacak mı: "Biz ne yaptık da darbe anayasasının arkasına saklanmak zorunda kaldık? Bir inat uğruna, bir karşıtlık belasına bu toplumu bu çağdışı anayasaya mahkum ettik?" Sular durulduğunda insanlara söyleyecek sözünüz kalmayacak. 12 Eylül darbe anayasasını koruma ve kollama hiçbir siyasî partiye yakışmaz; üretilecek mazeretler de inandırıcı bulunmaz..

Yazar bu satırlarında ironik üslubunu görünür kılar. Başta sorduğu soruya farazi cevaplar vermeye başlayan yazar hayırcı cepheyi hedef alır. Yazar referandumu siyasî bir yarışa döndüren hayırcıların lehlerine çıkan bir neticede muhatap olacakları soruları cevaplayamayacaklarını iddia eder. CHP, MHP ve BDP’nin 12 Eylül darbe anayasasını hem karşı çıktıkları hem de hayır tercihiyle yaşatma tercihini seçtikleri için tutarsızlıklarını ortaya koyar. Çelişkiye düştüklerini ortaya koymaya çalışan yazar var olan bir içeriği değilleyerek Platoncu bir çürütme örneği sergiler. Karşıdakinin dilini kullanarak ileride kendilerine soracakları hayıflanma ve pişmanlık içeren sorular ise ironik bir şekilde hayır’cı okuru sorgulamaya zorlayacak niteliktedir.

> Bir başka misal: Bugüne kadar yüzlerce subay ordudan YAŞ kararları ile atıldı ve bu insanlar en küçük bir savunma yapamadı. Bunlardan önemli bir kısmı 'irtica' gibi muğlak suçlamalarla ordumuzdan ihraç edildi. Anayasa değişikliği bu kişilerin üst mahkemeye müracaat etmesine imkân sağlıyor. Buna karşı çıkanlar makul bir gerekçe göstermek zorunda. Yoksa halk vicdanı 'Hayır' oyu veren herkese ve tabii ki onları 'Hayır' demeye teşvik eden parti yöneticilerine soracak: "Sorgusuz sualsiz TSK'dan atılan bu insanlara üst yargı yolunu açan

> anayasa değişikliğine neden karşı çıktınız? Elinize ne geçti?" Hangi MHP'li bu keskin soruya net ve delikanlıca cevap verebilir? Hangi ehli insaf başını yastığa koyarken bu yürek sızlatan soru karşısında gönül huzuru içinde uykuya dalabilir?

Yazar, ikinci örneğinde anayasa değişikliği ile YAŞ kararları sonucu ordudan haksız yere ihraç edilenlerin haklarını arayabilecekleri imkânlar sunulacağını aksi takdirde yine hayırcı cephenin kendi içlerinde bir çatışmayla karşılaşacaklarını iddia eder. Hatta yazarın onların dilinden kurduğu cümleler ve özellikle "Hangi ehli insaf başını yastığa koyarken bu yürek sızlatan soru karşısında gönül huzuru içinde uykuya dalabilir?" sorusu muhatabı vicdanıyla karşı karşıya bırakma amacı taşıyor. Platon diyalektiğindeki ironiyle birlikte muhatabı köşeye sıkıştırıp onaylamaya zorlama tekniğini yazar son cümlesinde sergilemektedir.

> Bir misal daha: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ve Anayasa Mahkemesi (AYM) ile ilgili güncel tartışmalar ortada. Üst yargı mensupları referandumda, "Öcalan'a ihtiyacımız var!" diyebiliyor. PKK ile işbirliği yapılmasını temenni edebiliyor, 'kaos' çıkması için gayret gösterilmesine sıcak bakabiliyor. HSYK üyeleri kritik davaların seyrini değiştirmek için alavere dalavere işler içinde olmakla suçlanıyor. Kimisi Ergenekon zanlıları ile görüşürken fotoğraflanıyor, kimisi davayı âkim bırakmak için görüşmeler yapmakla itham ediliyor. Üst yargı dar bir zümrenin, dar bir ideolojinin operasyonel bir merkezi haline gelmiş adeta. Referandum, HSYK ve AYM'nin daha çoğulcu ve demokratik bir yapıya kavuşmasını sağlıyor. Buna hayır demek için, ya bu yapıdan menfaat temin etmek gerekiyor, ya da gerçekleri görmezden gelecek kadar partizanlıkta aşırı olmak. HSYK'nın ve AYM'nin son yıllardaki ideolojik imajından dolayı hukuk ve demokrasiye verdiği zarar bu kadar aşikârken hangi vicdan sahibi bu yapının devamına katkı sağlayabilir?

Yazar ikna sürecini pekiştirmek için örneklerini ardı ardına sıralamaya devam eder. Akıl yürütme, sorgulama ve hatırlamaya ittiği ve sorduğu sorular verdiği örneklerle adeta diyaloga girdiği okurunu yazı sonrasında tükenmişliğe ve teslime olmaya hazırlamaktadır. Fakat bu paragrafında yazar ironik üslubunu birden terk eder. Yazar hayırcı cephenin tutumlarındaki tutarsızlığın ancak menfaat düşüncesiyle

açılanabileceğini fakat vicdan sahibi olanların böyle bir tutumu sergileyemeyeceğini söyleyerek adeta hayır cevabıyla vicdansızlığı bir kefeye koyar. Kimsenin vicdansızlığı kabul etmeyeceğini bilen yazar böylece evet cevabına okuru zorlar.

> Daha saymama gerek var mı? Anayasa değişikliğinin bütün maddeleri böyle. Onların her birine bir paragraf açsam bu sütun tabii ki yetmez. O yüzden herkes vicdanıyla baş başa kalıp anayasa değişikliğinin bu ülkeye ne getireceğini iyi düşünmeli. İnanın ki 26 maddeden oluşan değişiklik teklifi içinde bireye zarar verecek, toplumu huzursuz edecek, demokratik çıtayı aşağıya çekecek hiçbir unsur bulunmuyor. O yüzden 'Hayır' cephesi ısrarla paketin muhtevasını eleştirmiyor; tartışmayı siyasî ağız dalaşına dönüştürüyor. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan düşmanlığı ve AK Parti karşıtlığı üzerinden 'Hayır cephesi' oluşturmak, referandum kültürünün yerleşmemiş olmasından kaynaklanıyor. Referandumda herhangi bir partiyi oylamıyoruz ki! Önümüzde bir anayasa değişikliği duruyor. O öneriyi masaya tek tek yatırmak ve ülkemiz adına bir karar vermek varken...
>
> Sonuç 'Hayır' çıkarsa MHP mi kazançlı çıkacak? Hayır! CHP mi? Asla! BDP mi? Ne mümkün! Evet çıkarsa kim kazanacak? Bu sorunun cevabını subjektif analizlere bırakmamak gerekiyor. 26 maddelik anayasa değişikliğinde birey ve toplum adına ne öngörülüysa ona bakmak şart. "Evet çıkarsa bu işten AK Parti kârlı çıkar!" gibi küçük bir hesabın altında ezilmeye gerek yok. Çünkü 'Evet' sonucu bir partiye değil; demokratik standartların yükselmesine verilen destektir. "Güçlü bir 'Evet' çıkarsa Erdoğan'ın artık önü alınamaz." gibi basit bit mantık kurgusuyla referanduma yaklaşılmaz. Çünkü çıkacak sonuç bir liderin güvenoylaması değil; bu milletin demokratik taleplerinin neticesidir. En iyisi şöyle yapalım: 12 Eylül'de sandığa gittiğimizde vereceğimiz oy ekseriyetle çıkarsa, bu sonucun ülkeye ne fayda sağlayacağını ya da zararının ne olacağını hesap edelim.

Devam eden paragrafına yazar ironik bir soruyla başlar: "Daha saymama gerek var mı?" Yazar sorusunu bir cevap beklediği için sormaz. Sorunun amacı evet cevabının gerekliliğini ispat için sıraladığı örneklerin yeterince doyurucu ve ikna edici olduğunu pekiştirmektir. Son paragrafında yazar Platon diyalektiğinin soru sorma tekniğine ve ironik bir üsluba yer verir. Yazar, hayırcıların referandum sürecinde sıkça dile getirdiği evet cevabının siyasî olarak AKP'ye yarayacağı söylemini küçük hesap, basit bir mantık olarak niteleyerek hayırcı kampı sıradanlaştırıyor. Bu küçümser üslup Platoncu diyalektiğin vazgeçilmez unsuru ironiye örnek teşkil ediyor. Son cümlesinde referandum sonrasını düşünerek oy kullanmak gerektiğini söyleyen yazar makalenin

başlığında sorduğu soruya geri döner ve okuyucuyu kendi iç muhasebesiyle baş başa bırakır.

Mehmet Kamış:

Mehmet Kamış, 11 Eylül 2010 Zaman Gazetesi'nde "Egemenliği devletten alıp millete vermek için 'evet'" başlıklı köşe yazısında anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda 'evet' oyu kullanılması gerektiği tezini ortaya koyuyor. Yazarın Türkiye gündemini uzun süredir meşgul eden referandumda kamuoyu tercihinin 'evet' yönünde olması için sunduğu verilerde Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarına rastlıyoruz. Yazıda çürütme, sorgulama, akıl yürütme, soru sorma, olumsuzlama ve hatırlatma yöntemleri ironik bir üslupla birlikte kullanılıyor.

> Tarihler 12 Eylül'ün darbe şartlarının oluşturduğu zamanları gösteriyor. Dönemin Günaydın gazetesinden alınan bir haber şöyle: "Yedikule tren istasyonunun altındaki geçitte gizlenmiş çok miktarda askerî el bombası ve tahrip kalıpları bulundu.Dün saat 15.00 sıralarında geçitteki tünelde oynayan çocukların ellerindeki el bombalarını gören demiryolu çalışanları durumu derhal polise bildirdiler. Olay yerine gelen polis ekipleri tünelin içinde yaptıkları aramada çok sayıda el bombası ile tahrip kalıbı buldular. Geçitteki tünelin depo olarak kullanıldığı anlaşılırken bulunan patlayıcıların tahrip gücünün çok yüksek olduğu açıklandı. Tahrip kalıpları ile el bombalarını bulup oynayan çocukların neredeyse kendileriyle beraber tren istasyonunu da havaya uçuracakları ortaya çıktı. Demiryolu çalışanlarının dikkati ile büyük bir facianın önüne geçilmiş oldu."

Yazar makalesinin girişinde 12 Eylül 1980 darbesi öncesine ait zamanın gazetelerinden birinde yer alan haber metninin aslına yer verir. Platonun diyalektiğinin vazgeçilmez unsuru hatırlatma yöntemine örnek olabilecek niteliktedir. Kamış, sonrasında otuz yıl öncesiyle bu günün kıyaslamasını benzer örnekler vererek yapacaktır.

> 12 Eylül darbesinin yoluna taş döşenirken kullanılan bu bombaların askeriyeye ait olduğu ortaya çıkıyor.
>
> Fotoğraf editörümüz Selahattin Sevi'nin, o dönemde foto muhabirliği yapan Kadir Can'ın 12 Eylül ile ilgili fotoğraflarını gösterirken dikkatimize sunduğu bu haber insanın tüylerini diken diken etmeye yetiyor. Ne kadar tanıdık bir haber öyle değil mi? Aradan otuz küsur sene geçtikten sonra bunun aynısını günümüzde yaşamıyor muyuz? Zir Vadisi, Poyrazköy ya da kamyonların içinde yakalanan seri numaraları silinmiş el bombaları... Ya da Heron skandalları ya da göstere göstere yenilen Dağlıca baskını... Çeliktepe, Hantepe, Sarıyayla, Reşadiye saldırıları... Gözümüzün içine soka soka 'boru' denilen LAW silahları... Ya da 'sadece bir kâğıt parçası' denilen askeriyede hazırlanmış irtica eylem planları... Ya da faili meçhul cinayetler, ya da 33 erin şehit edilmesi, Madımak ve Başbağlar katliamları... Ya da hatırlatmaya kalksak bu sayfaların yetmeyeceği binlerce aydınlatılmamış olay... Her şey olağanüstü şartların oluşturulması için 'derin' bir yerden organize edilmiş kontrgerilla çalışmaları.
>
> 12 Eylül öncesi Yedikule tren istasyonunda yakalanan bombaların askeriyeye ait olduğu bazı kendini bilmezler(!) tarafından ortaya çıkartılıyor. Ama o olayın üstü de diğer bütün olaylar gibi örtülüyor.

Yazar satırlarında yazının yazıldığı günlerde gündemi meşgul eden darbe planlarının gerçekliğini ispatlamak için yine aynı zaman diliminde yaşanan bir dizi olayı 1980 darbesi öncesi yaşananlarla benzerlik kurarak okuyucuyu kendisini onaylamaya zorluyor. Yazar okuru geçmişteki bazı olaylara götürürken yazının yazıldığı zamanlarda yaşananları ise karşıdakinin dilini kullanarak üslubunu ironiye kaydırıyor. Paragraftaki ironi kelimeleri ise tek tırnak içinde yazılmış: Lav silahları ‘boru’, irtica eylem planları ‘kağıt parçası’, derin devlet de ‘derin’ kelimeleri ile ima ediliyor. Yine yazar ironi üslubunu sürdürerek karşıdakinin ‘kendini bilmezler’ ifadesini kullanıp sonuna onaylamadığı bir hitap olduğunu ifade etmek için parantez içinde ünlem kullanır. Yazarın paragrafta geçen tek soru cümlesi “Ne kadar tanıdık bir haber öyle değil mi?” ise Platon diyalektiğinin unsurlarından olan soru sorma tekniğine örnek teşkil ediyor. Ayrıca soru Platon diyalektiğinde olduğu gibi cevap almaya değil, var olan içeriğin içini boşaltıp geride yalnızca bir boşluk bırakmaya yöneliktir ve muhatabını tasdike zorlar.

> 1961 Anayasası, egemenliği milletten alıp kurumlara verdi. 1920 yılında kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde asılı olan 'Egemenlik Kayıtsız Şartsız

> Milletindir' ifadesini görünüşte değiştirmedi ama kullanım hakkını milletin elinden aldı. Devlet, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündü ve bizler de devletin milletiydik. Hani ona vergi verecek, onu sırtında taşıyacak, üretecek ve onun bekâsı için ölecek milletiydik? 'Bu bekâ için ölme' kavramının içinde her zaman başka bir ülke ile savaş yoktu. Olağanüstü şartların oluşturulması için de öldürülebilecek bir millete ihtiyaç vardı. Ve bizler, bu devletin millet ihtiyacını karşılıyorduk.
>
> Pazar günkü referandumda kocaman bir 'evet' mührü basacağız. Kullandığımız her 'evet' oyu bugüne kadar süregelen korku ve düzenin sonu, yepyeni bir sürecin ise başlangıcı olacak.
>
> Göreceksiniz bundan sonra hesap sorulamayan, kontrolsüz bölgeler azalacağı için faili meçhul cinayetler yaşanmayacak. Darbe şartlarını oluşturma çabaları gün yüzüne çıkartılacak, hakimler ve savcılar bu karanlık dehlizlere daha cesaretle dalabilecek. Karanlık olayların üzerini açmak isteyen savcılara HSYK operasyonları yapılamayacak. Ya da hiçbir bürokrat, bu millete yönelik hain bir tertibin uygulayıcısı ya da planlayıcısı olamayacak. Olursa da bunun üzerine giden cesur savcı ve hakimler, bir HSYK operasyonuna maruz kalmayacak.
>
> Egemenliği devletten geri alıp millete vermek için kocaman bir 'evet' yetecek...

Yazar konunun ana teması olan referanduma son paragrafta yer verecektir. Onun öncesinde 1920 anayasasında milletin eline verilen egemenliğin 1961 anayasasında milletin elinden alındığını ifade eden yazar gerekçe sunmaz. Daha sonra 12 Eylül'de yapılacak olan referandumun egemenliğin asıl sahiplerine iadesindeki rolüne geçer. Son paragrafında yazar adeta karşısına aldığı okuru teskin eder gibi bir diyaloga girer. Platon diyalektiğinde gördüğümüz diyalog ve olumsuzlamayı yazar harmanlar. Bunu da yazar referandumda 'evet' oyu kullanıldığı takdirde yaşanan olayları olumsuzlayarak bir daha yaşanmayacağına dair okuruna teminat verir.

3.6. Genel Değerlendirme

Gazetelerde yazılı anlatım türü olarak köşe yazıları, toplumda belli düşünce ve kanaatlerin oluşturulabilmesi için medyanın elinde bulundurduğu en önemli güçlerden birisidir. Köşe yazıları, kamuoyunu etkileyebilmekte, hatta bireyler için bir referans kaynağı olarak kullanılabilmektedir. Köşe yazarları ürettikleri yazılar sayesinde okuruna düşüncelerini dolaysız bir şekilde duyurabilme şansına ve hakkına sahiptirler. Yazarlar, metinlerine içerik olarak seçtikleri hadiseler hakkındaki duygu

ve düşüncelerini okuyucularına sunabilmekte, onların fikirlerinde belli değişimler sağlayabilmektedirler.

Çalışmanın inceleme sahasını oluşturan köşe yazıları, gazetelerin kamuoyunu yönlendirme etkisinin bulunduğu en önemli alanlarından birisi olma özelliğini de taşımaktadır. Bu nedenle çalışmada köşe yazıları, "12 Eylül 2010 Referandumu" tartışmaları çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmanın örneklemini Hürriyet ve Zaman gazeteleri oluşturmaktadır. Referandum öncesi dönemde hemen hemen bütün köşe yazarları tarafından referandum tartışmalarını konu edinmiştir. 12 Eylül 2010'da referandumunu konu edinen köşe yazılarından yola çıkarak 1 Ağustos 2010 – 12 Eylül 2010 tarihleri arasında incelenen iki gazetenin referandumda kullanılacak oylamada taraflarının temelde birbirine zıt olduğu tespit edilmiştir. Platon diyalektiğinin unsurlarının baz alınarak tahlil edilen köşe yazılarında gazetelerin yanlılığını gösteren bazı temaların devamlı öne çıkarıldığı tespit edilmiştir. Önemli bulunan temaların başlığa, metnin giriş paragrafına ve metnin tümünde de daha detaylı bir şekilde yerleştiği görülmüştür. Platon diyalektiğinin unsurları ile yapılan metin incelemesi açısından bakıldığında yazıların tamamen yanlı okuması ortaya çıkmaktadır.

İncelemede cümle yapıları, kelime seçimleri, olaya yaklaşım, muhatabına göre konum belirleme ve üslup tamamen okuru yönlendirmeye odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmada 7 Hürriyet'ten 7 Zaman'dan olmak üzere incelenen toplam 14 köşe yazısında aynı olay karşıt görüşlerde birbirinden farklı temellendirmelerle ele alındığı gözlemlenmektedir. Söz konusu karşıt yaklaşım Hürriyet gazetesinde yeni anayasa için yapılacak referandumda hayır oyu kullanmaya yönelikken Zaman gazetesinde ise evet oyu kullanmaya yöneliktir.

Hürriyet ve Zaman gazetelerinin bu yaklaşımının iki ayrı ideolojik duruşa sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira 26 maddeden oluşan yeni anayasa tasarısının kabul edilmesi ve edilmemesi gerekliliği iki gazetedeki köşe yazarları tarafından tarafı oldukları görüşe göre temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu temellendirme sürecinde Platon diyalektik unsurlarının eşit şekilde dağıldığı görülmemekle birlikte en çok kullanılan Platon diyalektik unsurunun ironi ve

çürütme olduğu görülmektedir. İkna metodu olarak ele alabileceğimiz kullanılan diyalektikte ironi tarafı ağır basarak çürütme yöntemini seçen gazete Zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Hürriyet gazetesindeki köşe yazılarının kullandığı çürütme metodu hatırlatma ve şüpheye yöneltme ile birlikte kullanılmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda köse yazarlarının büyük çoğunluğunun referandum sürecine karşı duruşlarının gazetelerin kimliği ile paralellik sağladığı bulunmuştur. Yapılan çalışma neticesinde Hürriyet gazetesinde de yazarlar tarafından referandum sürecinin, genel seçim havasına büründürüldüğü, yeni anayasanın iktidar partisinin anayasası olma özelliği taşıdığı savunulmaktadır. Karşı tarafta yer alan Zaman gazetesinde referandum sürecinin tamamen partilerden bağımsız şekilde ele alınması gerektiği ve öyle de olduğu ileri sürülmektedir. Her iki gazetedeki metinlerde karşıt görüşlere yer verilmesinin nedeni ise karşıt görüşlerin olumsuzlanması ve çürütülmesi gayretinden ileri gelmektedir.

Yazılarda sıkça rastladığımız ironi üslubu yazarın kendi düşüncesinden eminliğini göstermesi yanında muhalif görüşü ne kadar küçümsediğinin de bir göstergesi niteliğindedir. İroni yöntemi savunulan düşünceyi pekiştirme de en önemli unsurlardan birisi olarak bu araştırmada yerini almıştır.

Platon diyalektiği unsurlarından çürütme metodu aslında diğer tüm Platon yöntemlerinin çatısı gibidir. Çünkü ister Hürriyet gazetesinde olsun ister Zaman gazetesinde olsun köşe yazarları karşıt düşüncenin verilerini çürütmek için hatırlatma, soru cevap, diyalog, olumsuzlama, ironi gibi pek çok yöntemi kullanmaktadır. Çürütme metodu okuru savunulan düşünceye ikna etmek için kullanılan birinci yöntemdir denilebilir.

Platon diyalektiğinin unsurlarından olan diyalog ve soru-cevap yöntemleri ise yazarlar tarafından metin içinde karşılıklı konuşma şeklinde verildiği gibi daha çok okurla diyalog kurma şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca yazarlar bu iki yöntemi yine Platon diyalektiğinin unsurlarından olan tartışma-cedel yönteminde araç olarak kullanmışlardır. Köşe yazarları kendi fikirlerine muhalif olan okurla ve siyasî duruşla adeta tartışmaya girmektedir.

Köşe yazılarında Platonun diyalektik unsurlarından olan idea kavramına ise metinlerin tek tek incelemesi üzerinden değil bütüncül bir değerlendirme sonucunda varılmaktadır. Köşe yazarların tümü ideal olanın yani mutlak doğrunun savundukları görüş olduğunu yinelemektedir. Hatta bu düşünce karşıt fikirleri ikna ve çürütme yöntemine başvurulmasının sebebi olmaktadır.

Olumsuzun olumsuzu yöntemi ve hatırlatma-doğurtma yöntemi okuru ikna etme ve yönlendirmede tarihî süreci irdelemede kullanılmaktadır. Zira hatırlatma, doğurtma yöntemleri ile referandumda kullanılacak oyun evet mi ya da hayır mı olması gerektiği tarihte yaşananları okurun önüne sunularak ikna edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle referandumla tarih benzerliği nedeniyle 12 Eylül 1982 darbesi ve süreci okura sık sık hatırlatılmaktadır. Böylece tarihte yaşananlar okurun zihninde tekrar doğurtulmaktadır.

Daimon yöntemi ise köşe yazılarında en az rastladığımız yöntemdir denilebilir. Sözlük anlamı Türkçede çok net olmamakla birlikte ilham, iç ses, cin, sezgi olarak farklı farklı anlamlarda kullanılan daimon köşe yazarları tarafından aslında kaynağı söylenmek istenmeyen bilgi aktarımlarında kullanılmaktadır. Açıklanması durumunda sakınca doğuracak ismi verilmek istenmeyen önemli bir yetkiliden alınan bilgiler, bir mecliste sarf edilen sözler, alınan telefonlar, ya da araştırma sonucunda ele geçirilen bazı veriler daimonun içine alınabilir. Çünkü okur tarafından nereden geldiği belli olmayan fakat yazar tarafından savunulan bu bilgiler daimon tanımlamasının içini doldurmaktadır.

İki gazeteyi karşılaştırmak durumunda kaldığımızda ironi yönteminin Zaman gazetesinde, tartışma yönteminin de Hürriyet gazetesinde ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Platon diyalektiğinin diğer unsurlarının dağılımında gazeteler arasında ciddi bir fark görülmemektedir.

Özetle yazılı basın örnekleminde incelediğimiz köşe yazılarında yazarlar kendilerini karşıt olarak gördükleri görüşler doğrultusunda konumlandırmışlardır. Bu konumlandırma ve kamuoyu oluşturma sürecinde köşe yazarları köşe yazılarında iradi olmayan bir şekilde Platon'un diyalektik unsurlarını yöntem ve üslup belirlemede kullanmışlardır.

SONUÇ

Kitle iletişim araçlarının toplumları dönüştürmede, kamuoyu oluşturmada, medya tüketicilerinin fikir dünyasını şekillendirmede ciddi rol oynamaktadır. İlk görevi halkı bilgilendirmek olan büyük bir gücü elinde bulunduran sosyal aktör medya, var olan gündemi aktarmada ya da yeni gündem oluşturmada en önemli güç durumundadır. Bunun sebebi, iletilmek istenen mesajları görsel ve işitsel olarak hızlı bir yayılımla kitlelere iletebilmeleridir.

Medya organlarının yazılı, görsel ve işitsel olmak üzere farklı şekillerde sistemleşen araçları bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları arasında yer alan televizyonun hem görsel olarak hem de daha hızlı bir şekilde bireylere ulaşması tercih edilirliğini artırsa da daha ciddi ve kalıcı olduğu bilinen gazetelerin önemi ise tartışma götürmemektedir. Kitle iletişim araçları arasında önemli bir paya sahip olan gazeteler ülkenin toplumsal yapısı içinde yer alan haberleşme sisteminin uzmanlaşmış bölümlerinden birini oluşturur. Gazetenin, bir toplumsal kurum olarak ortaya çıkışından basılması ve dağıtılması sürecine kadar belli bir işlevi olduğu, başka deyişle toplumsal bir görevinin bulunduğu bilinmektedir. Gazeteler belirli değerleri dayatarak veya olumsuzlayarak toplumda yeni tutumların, alışkanlıkların yerleşmesine etkide bulunduğu gibi, tarafı olduğu ideolojinin, siyasî görüşün yada fikir yapısının savunuculuğunu da yapmaktadır. Medya organlarının topluma ulaştırdıkları mesajların şekillenmesinde ise sahip oldukları ideolojinin önemli bir payı bulunmaktadır.

Demokraside düşünce-ifade özgürlüğü fikir ve düşünceleri kısıtlamaya tabi tutmadan ifade edebilmektir. Bu hakkın en önemli araçlarından biri ise çoğulcu ve bağımsız kitle iletişim araçlarıdır. Gazeteler de demokratik haklarını kullanarak bahsi edilen amaçlarını ve görevlerini haber, yorum, röportaj, anket ve analizler gibi pek çok vasıta ile gerçekleştirmektedir.

Önemli ve ciddi bir bilgi kaynağı olarak nitelendirilen gazete, kamuoyunu ilgilendiren olaylar hakkında bilgi ve yorum vermektedir. Gazeteciliğin temel ahlâkî prensiplerinden biri de; haber ile yorum arasındaki farkın belirlenmesi ve bunların

karıştırılmasının önlenmesidir. Okuyucular için olayların tam bir bilgisi bazen yeterli gelmemekte haberler hakkında başyazıları ve köşe yazarlarının yorumları da önemli bulunup, okuyucuların düşünceleri için bunları birer kaynak sayılmaktadır. Gazetenin eğitici rolü yanında siyasî ve ideolojik bir görevinin de bulunduğu söylenmektedir.

Gazetelerin yayın politikasının en belirgin olduğu, yayın çizgisinin en net görüldüğü alanlar ise köşe yazılarıdır. Köşe yazılarının amacı, siyasî, kültürel, ekonomik, toplumsal vb. konuları çok defa eleştirel bir bakış açısıyla anlatarak kamuoyunu yönlendirmektir. Köşe yazarlarının her birinin kendine has bir üslubu ve yöntemleri bulunmaktadır. Köşe yazarları savunucusu oldukları fikirleri ve ya kendi fikirlerini okuruna sunmak ve onlara kabul ettirmek için bu üslup ve yöntemleri kullanmaktadırlar.

Köşe yazarlarının yazılarında kendi fikirlerini okurlarına sunarken kullandıkları üslup ve yöntemlere bakıldığında Platon diyaloglarındaki diyalektik unsurlarla benzerliği dikkat çekmektedir. Çalışmamızda bilerek ya da bilmeyerek Platon'un diyalektik unsurlarının sıklıkla kullanıldığı köşe yazıları saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda kendimize konu olarak seçtiğimiz, yeni anayasa değişikliği için 12 Eylül 2010'da yapılan referandumu örneklem dâhilinde seçilen gazetelerde yer alan köşe yazılarının Platon diyalektiği üzerinden metin incelemesi yapılmıştır. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde öncelikle diyalektik kavramının genel tanımlamasına yer verilmiştir. Birinci bölümde ele alınan diğer bir alt başlık ise Antik Yunan'da Sokrates ve Platon'a kadar geçen dönemde diyalektik kavramının nasıl ele alındığı diğer bir deyişle kavramın tarihi sürecidir. Sadece belli başlı bazı filozoflardan bahsedilişi dönemin diğer düşünürlerinin diyalektik kavramıyla ilgilerinin olmayışından kaynaklanmaktadır. Tezin ana ayaklarından olması nedeniyle Platon ve ona hocalık eden Sokrates'in diyalektiği ise diğer filozoflara nazaran daha detaylı işlenmiştir. Birinci bölüm Platon diyalektiğinin unsurlarının tek incelenmesiyle sonlanmıştır. Bu unsurların detaylı verilmesinin sebebi üçüncü bölümde metin tahlillerinde kaynak teşkil etmesindendir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kitle iletişimi üzerinde kısaca durulmuş oradan yazılı basın daha ayrıntılı ele alınmıştır. Tezin ana konusunu oluşturan köşe yazıları gazetelerde yer alan yazılı anlatım türlerinden biri olduğu için öncesinde bu anlatım türleri açıklanmıştır. Birbiriyle sıkça karıştırılan bazı anlatım türleri arasındaki farklar da bu bölümde yer almaktadır. Gazetenin iki ana ayağı olan haber ve yorum ikinci bölümün büyük kısmını oluşturmuştur. Haberin tanımı, tarihi süreci, hazırlanma aşaması ve haber çeşitleri açıklayıcı bir şekilde yer almıştır. Özellikle yorum kısmı köşe yazıları ve köşe yazarlarını da içerdiğinden tezin çekirdeklerinden birini oluşturmaktadır. Son bölüme geçiş niteliğinde ve son bölümü anlamlandırma adına köşe yazılarının ve yazarlığının hem medyada hem toplumdaki etki alanları ele alınmıştır. Köşe yazarlarının köşe yazılarında kullandığı üslup ve yöntem anlatılarak Platon diyalektiği ile anlamsal bir bağ kurulmaktadır. Zira bir nevi tanımlamalarından biri olarak gerçekliği bulmak için tartışma, akıl yürütme ve doğruyu gösterme anlamına gelen diyalektik ile köşe yazarlarının gerçekliği kendilerince anlamlandırma ve okurun düşüncesini yönlendirme ve kamuoyu oluşturma arasında çok yakın ve paralel bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Basın meslek ilkeleri içinde farklı şekillerde yer alan haber ve yorum ayrımı ilkesi de maddeleriyle birlikte verilmiştir. Haber alma özgürlüğü ve bunun karşılığında haber, düşünce ve bilgileri yorumlama ve eleştirme hakkı da birer başlığı hak etmiştir.

Üçüncü ve son bölüm ise tezin uygulama bölümünü oluşturmaktadır. "Platon Diyalektik Unsurlarının Hürriyet ve Zaman Gazetesi Köşe Yazarları Tarafından Kullanımı" ismini taşıyan bölümde 12 Eylül Referandumu öncesindeki bir buçuk aylık süreçte yayınlanan iki gazetede yer alan 14 köşe yazısının Platon diyalektiğinin unsurları bağlamında tek tek incelemeleri yapılmıştır. İncelemeler de tamamını verdiğimiz köşe yazılarının aralarında yer almaktadır. Metin incelemesi ile Platon diyalektiğinin unsurlarının köşe yazarlarının üsluplarını nasıl şekillendirdiği ve bu unsurların okuru yönlendirmenin yanında ayrıca ikna etmede nasıl rol oynadığı yorumlanmıştır. Çalışmamızda daha önce de belirttiğimiz gibi, yazılı basında köşe yazılarının yorum özelliği beraberinde ele alınan gerçekliğin de Platon diyalektiğinin unsurları kullanılarak yorumlanmasını, dolayısıyla farklı yayın politikasına sahip gazetelerin farklı söylemlerle bu gerçeği yansıtmalarını getirmektedir. Çalışmada

yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler değerlendirilerek köşe yazılarının, bahsi geçen unsurlar da kullanılarak yazarların yer aldıkları gazetelerin yayın politikası ile paralel bir yol izlediği tespit edilmiştir.

12 Eylül 2010 referandumunu konu edinen köşe yazılarından yola çıkarak 1 Ağustos 2010 – 12 Eylül 2010 tarihleri arasında incelenen iki gazetenin referandumda kullanılacak oylamada taraflarının temelde birbirine zıt olduğu tespit edilmiştir. Platon diyalektiğinin unsurlarının baz alınarak tahlil edilen köşe yazılarında gazetelerin yanlılığını gösteren bazı temaların devamlı öne çıkarıldığı ve bu temaların metnin giriş paragrafına ve metnin tümünde de daha detaylı bir şekilde yerleştiği görülmüştür. Platon diyalektiğinin unsurları ile yapılan metin incelemesi açısından bakıldığında yazılarda tamamen yanlı okuma ortaya çıkmaktadır.

İncelemede yazarların kullandığı cümle yapıları, kelime seçimleri, olaya yaklaşımları, muhatabına göre konum belirleme ve üsluplarının tamamen okuru yönlendirmeye odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmada köşe yazılarında aynı olayın karşıt görüşlerde birbirinden farklı temellendirmelerle ele alındığı gözlemlenmektedir. Söz konusu karşıt yaklaşım Hürriyet gazetesinde yeni anayasa için yapılacak referandumda hayır oyu kullanmaya yönelikken Zaman gazetesinde ise evet oyu kullanmaya yöneliktir.

Hürriyet ve Zaman gazetelerinin bu yaklaşımının iki ayrı ideolojik duruşa sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira yeni anayasa tasarısının kabul edilmesi ve edilmemesi gerekliliği iki gazetedeki köşe yazarları tarafından tarafı oldukları görüşe göre temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu temellendirme sürecinde Platon diyalektik unsurlarının eşit şekilde dağıldığı görülmemekle birlikte en çok kullanılan Platon diyalektik unsurunun "ironi" ve "çürütme" olduğu görülmektedir. Bu yazılarda "ironi" tarafı ağır basarak çürütme yöntemini seçen gazete Zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Hürriyet gazetesindeki köşe yazılarının kullandığı "çürütme" metodu "hatırlatma" ve "şüpheye yöneltme" ile birlikte kullanılmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda köse yazarlarının büyük çoğunluğunun referandum sürecine karşı duruşlarının gazetelerin kimliği ile paralellik sağladığı bulunmuştur. Yapılan çalışma neticesinde Hürriyet gazetesinde de yazarlar tarafından referandum

sürecinin, genel seçim havasına büründürüldüğü, yeni anayasanın iktidar partisinin anayasası olma özelliği taşıdığı savunulmaktadır. Karşı tarafta yer alan Zaman gazetesinde referandum sürecinin tamamen partilerden bağımsız şekilde ele alınması gerektiği ve öyle de olduğu ileri sürülmektedir. Her iki gazetedeki metinlerde karşıt görüşlere yer verilmesinin nedeni ise karşıt görüşlerin "olumsuzlanması" ve çürütülmesi gayretinden ileri gelmektedir.

Yazılarda sıkça rastladığımız "ironi" üslubu yazarın kendi düşüncesinden eminliğini göstermesinin yanında muhalif görüşü ne kadar küçümsediğinin de bir göstergesi niteliğindedir. "İroni" yöntemi savunulan düşünceyi "pekiştirme" de en önemli unsurlardan birisi olarak bu araştırmada yerini almıştır.

Platon diyalektiği unsurlarından çürütme metodu aslında diğer tüm Platon yöntemlerinin çatısı gibidir. Çünkü ister Hürriyet gazetesinde olsun ister Zaman gazetesinde olsun köşe yazarları karşıt düşüncenin verilerini çürütmek için "hatırlatma", "soru cevap", "diyalog", "olumsuzlama", "ironi" gibi pek çok yöntemi kullanmaktadır. "Çürütme" metodu okuru savunulan düşünceye ikna etmek için kullanılan birinci yöntemdir denilebilir.

Platon diyalektiğinin unsurlarından olan "diyalog" ve "soru-cevap" yöntemleri ise yazarlar tarafından metin içinde karşılıklı konuşma şeklinde verildiği gibi daha çok okurla diyalog kurma şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca yazarlar bu iki yöntemi yine Platon diyalektiğinin unsurlarından olan "tartışma-cedel" yönteminde araç olarak kullanmışlardır. Köşe yazarları kendi fikirlerine muhalif okurla ve siyasî duruşla adeta tartışmaya girmektedir.

Köşe yazılarında Platonun diyalektik unsurlarından olan "idea" kavramına ise metinlerin tek tek incelemesi üzerinden değil bütüncül bir değerlendirme sonucunda varılmaktadır. Köşe yazarlarının tamamı ideal olanın yani mutlak doğrunun savundukları görüş olduğunu sıklıkla tekrarlamaktadırlar. Hatta bu düşünce karşıt fikirleri "ikna" ve "çürütme" yöntemine başvurulmasının sebebi olmaktadır.

"Olumsuzun olumsuzu" yöntemi ve "hatırlatma-doğurtma" yöntemi okuru ikna etme ve yönlendirmede tarihî süreci irdelemede kullanılmaktadır. Zira "hatırlatma, doğurtma" yöntemleri ile referandumda kullanılacak oyun evet mi ya da hayır mı

olması gerektiği tarihte yaşananları okurun önüne sunularak ikna edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle referandumla tarih benzerliği sebebiyle 12 Eylül 1982 askerî darbesi ve süreci okura sık sık hatırlatılmaktadır. Böylece tarihte yaşananlar okurun zihninde tekrar doğurtulmaktadır.

"Daimon" yöntemi ise köşe yazılarında en az rastladığımız yöntemdir denilebilir. Sözlük manası Türkçede çok net olmamakla birlikte ilham, iç ses, cin, sezgi olarak farklı farklı manalarda kullanılan "daimon" köşe yazarları tarafından aslında kaynağı söylenmek istenmeyen bilgi aktarımlarında kullanılmaktadır. Açıklanması durumunda sakınca doğuracak, ismi verilmek istenmeyen önemli bir yetkiliden alınan bilgiler, bir mecliste sarf edilen sözler, alınan telefonlar, ya da araştırma sonucunda ele geçirilen bazı veriler "daimon"un anlamı içine alınabilir. Çünkü okur tarafından nereden geldiği belli olmayan fakat yazar tarafından savunulan bu bilgiler daimon tanımlamasının içini doldurmaktadır.

İki gazeteyi mukayese ettiğimizde "ironi" yönteminin Zaman gazetesinde, "tartışma" yönteminin de Hürriyet gazetesinde ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Platon diyalektiğinin diğer unsurlarının dağılımında gazeteler arasında ciddi bir fark görülmemektedir.

Çalışmanın vurgulamak istediği diğer bir çıkarım ise şudur: Yüzyıllar öncesinde yaşayan ve toplumu yönlendirmede etkin rol oynayan filozofların ikna metodu olarak kullandıkları bazı yöntemler bulunmaktadır. Günümüz gazetelerindeki köşe yazarları da yazılarında belli başlı metotlar kullanmaktadırlar. Toplumun fikir ve düşünce dünyasını şekillendirme gücüne sahip çok farklı çağlarda yaşamış filozof ve köşe yazarlarının iradi olmadan kullandıkları metotların benzerliği, köşe yazarlarını filozofların günümüzdeki izdüşümleri kılmaktadır.

Özetle yazılı basın örnekleminde incelediğimiz köşe yazılarında yazarlar kendilerini karşıt olarak gördükleri görüşler doğrultusunda konumlandırmışlardır. Bu konumlandırma ve kamuoyu oluşturma sürecinde köşe yazarları köşe yazılarında iradî olmayan bir şekilde Platon'un diyalektik unsurlarını yöntem ve üslup belirlemede kullanmışlardır.

KAYNAKÇA

ARSLAN, Ahmet: **İlkçağ Felsefe Tarihi 2,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006

ASLAN, Kemal: **Haberin Yol Haritası,** İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2002

BARNES, Jonathan: **Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi,** Çev. Hüsen Portakal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2004

BEER, Max: **Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı,** Çev., F. Sabit, İstanbul, Öncü Kitabevi, 1965

BROWNE, Cristopher: **Gazetecinin El Kitabı,** Çev. Öykü Coşkun, Ankara, MediaCAt Kitapları, 2001

CAPELLE, Wilhelm: **Sokrates'ten Önce Felsefe 1,** Çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1994

CEVİZCİ, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü,** Ankara, Ekin Yayınları, 1996

ÇİLİNGİR, Lokman: **Pratik Aklın Doğal Diyalektiği,** Ankara, Elis Yayınları, 2005

DEMİR, Vedat: **Medya Etiği,** İstanbul, Beta Yayınları, 2006

EMİN, Mehmet: **Sokrat,** İstanbul, Kanaat Kütüphanesi Akşam Matbaası, 1931

ERALP, H. Vehbi: **Platon,** İstanbul, Hüsnütabiat Basımevi, 1953

FOULQUİÉ, Paul: **Diyalektik,** Çeviren: İstanbul, Afşar Timuçin Gelişim Yayınları, 1975

GOLDMANN, Lucien: **Diyalektik Araştırmalar,** Çev.Afşar Timuçin, Mehmet Sert, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998

GÖKBERK, Macit: **Felsefe Tarihi,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004

HERAKLEİTOS: **Fragmanlar,** Çev. ve Yorumlar: Cengiz Çakmak, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2005

HİLAV, Selahattin: **Diyalektik Düşüncenin Tarihi,** İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1993

İNAL, Ayşe: **Haberi Okumak,** İstanbul, Temuçin Yayınlan, 1996

KIZILIRMAK, Ali: **Bilimde Ve Felsefede Diyalektik Nedir?,** Ankara, Odak Yayınevi, 1974

KİERKEGAARD, Soren: **İroni Kavramı & Sokrates'e Yoğun Göndermelerle,** İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2009

KRANZ., Walter: **Antik Felsefe,** İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1994

ÖZBEK, Sinan: **Tanıklarda Sokrates,** İstanbul, Telos Yayıncılık, 1992

ÖZEK, Çetin: **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkında,** İstanbul, Alfa Yayınevi, 1999

PAUL, Wolf Schneider: RAUE, Josef: **Gazetecinin El Kitabı,** Çev: Işık Aygün, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002

PLATON: **Phaidon** 70e, 71d, Çev. Kemal Yetkin, Hamdi Ragıp Atademir, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2001

PLATON: **Devlet** 510c

PLATON: **Euthydemos,** Çev. Halil Vehbi Eralp, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2000

PLATON: **Georgias** 487e, 489b

PLATON: **Kratylos,** 390c, Çev. Teoman Aktürel, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

PLATON: **Küçük Hippias** 369d-e, 372a-c

PLATON: **Menon** 82b,c,d,e, Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

PLATON: **Phaidon,** 75c

PLATON: **Protagoras,** 335/a, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

PLATON: **Sofist** 238c, Çev. Ömer Naci Soykan, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

PLATON: **Sokrates'in Savunması** 28e, 29c-d

PLATON: **Sokrates'in Savunması,** Çev. Niyazi Berkes, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2001

PLATON: **Şölen** 202d; 203-a

PLATON: **Theaitetos** 188e**,** Çev. Macit Gökberk, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010

SENA, Cemil: **Filozoflar Ansiklopedisi,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1974

SCHLAPP, Hermann: **Gazeteciliğe Giriş,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002

TOKGÖZ ,Oya: **Temel Gazetecilik,** Ankara, İmge Kitabevi, 1994

VERSEYNİ, Lazslo: **Sokratik Hümanizm,** Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2007

YENİŞEHİRLİOĞLU, Şahin: **Felsefe ve Diyalektik,** Ankara, Ümit Yayıncılık, 1996

YÜCESOY, Sabir: **Sokratik Konuşma Tarih-Kuram-Uygulama,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006

TEZLER

ATLAŞ, Ümit: "Haber Alma Hakkı ve Medya: Cezaevi Operasyonları Örneği", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 2007

KOÇ, Ahmet: "RTÜK Kararları Çerçevesinde Türkiye Televizyon Haberciliğinde Etik", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara, 2007

NARMANLIOĞLU, Haldun: "Basının Diyalektiği (Karşıtların Savaşımında Basının Gerçekliği)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Erzurum, 2006

NESTEROVA, Svitlana: "Hans-Georg Gadamer'İn Hermeneutiğinde Bir Anlama Modeli Olarak Diyalog", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara, 2004

ÖZDEMİR, Özgür: “Antikçağ’da Diyalektik Düşünce”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Sivas, 2009

SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar: “Türkiye’de Basın Özgürlüğü” **Yayımlanmamış Doktora Tezi,** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2007

TÜFEKÇİOĞLU, Hayati: “Sosyolojik Açıdan Gazete ve Osmanlı Gazeteciliğinin Temellendirilmesi”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 1993

MAKALELER

ÇAĞRI, Esra: “Empedokles”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)** Güz 2005, Sayı 15

DEMİRALP, Didem: “Sokrates Etiği ve Sanat”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** XLIX, 2008, sayı II

DEMİR, Necati: “Adab-ı Sedat’taki Tartışma Örneklerinden Bazılarının Modern Mantık’taki Tartışma Mantığı Çizelgesi İçinde Uygulanması”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** XII/2, 2008, 381-406.

GEMALMAZ, Semih: “Kitle İletişim Özgürlüğü”, **Baro Gündemi Eki,** İstanbul, Şubat 1999

İLKİZ, Fikret,:Günay, Barış: “Kişilik Hakları - Medyada Etik ve Yargı Kararları”, **Anadolu Üniversitesi İletişim**

	Bilimleri Fakültesi Küresel İletişim Dergisi, Sayı 2, Güz-2006
SUNAR, Cavit:	"Parmenides ve Varlık Meselesi," **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Cilt: 19 Sayı: 0
ÜNDER, Hasan:	"Sokratik Diyalog" **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** Cilt: 27 Sayı: 2

İNTERNET:

AYDIN, Hasan:	"Sokrates'in Felsefesi Işığında Sokratik Yönteme Analitik Bir Yaklaşım", (Çevrimiçi) http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=364 zt: 02.12.2012
İLERİ, Canan:	"Yazılı Anlatım Türleri I-Düşünce Değeri Olan Yazılar", (Çevrimiçi) (https://www.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2272/unite07.pdf) zt: 23.05.2012
EGE, Ragıp:	"Diyalektik", (Çevrimiçi) http://turcologie.u-strasbg.fr/dets/images/travaux/diyalektik.pdf zt: 01.06.2012
	Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, (Çevrimiçi) http://www.tgc.org.tr/bildirge.html zt: 06. 06. 2012
	tr.wikipedia.org/wiki/Fıkra

(Çevrimiçi) zt: 15.06.2012

http://www.kayipdunya.com/wp-content/uploads/kalins-pdf/singles/yunan-grek-mitoloji-sozlugu-c-d.pdf (Çevrimiçi)

zt: 15.06.2012

http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/80OYA0001.pdf (Çevrimiçi)

zt: 17.06.2012

SÖZLÜKLER

Diktionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, C.2

İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Diyalektik mad. İstanbul, 1990

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998